

Bill No. 2 / 07 - 08

124 -

2008 - 0137

સુધી કાર્ય

નોંધુણું હોય
કે બિનાનું હોય

નાના વિષય

તિલક મંજરી સાર અને પદ્ધતિપાલ

દસ્તાવાલ - Edited by નારાયણ માટીલી

કન્સાર - Slightly pinked in the
margin and not affecting reading
matter & neatly repaired. (લાલમાડી
દાઢ મારી) Series No. 23), Ahmedabad,

1969.

18

24

6

~~ਪਿੰਡ ਮੰਜ਼ਿਰੀ ਪਾਇ~~

India-Canada National
Centre for the Arts

1319

General Editors:

Dalsukh Malvania

Ambalal P. Shah

No. 23

PALLIPĀLA DHANAPĀLA'S
TILAKAMĀÑJARĪSĀRA

Edited by
Centre for the Arts

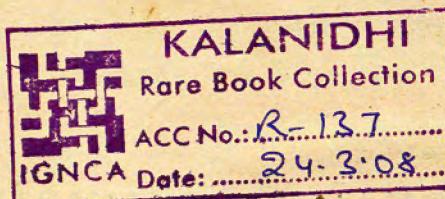
Narayan Manilal Kansara

Senior Lecturer in Sanskrit
Gujarat College, Ahmedabad.

LALBHAI DALPATBHAI
BHARATIYA SANSKRITI VIDYAMANDIRA
AHMEDABAD-9

Printed by Svami Tribhuvandas, Ramananda Printing Press,
Kankaria Road, Ahmedabad and Published by Nagin J. Shah,
Acting Director, L. D. Institute of Indology, Ahmedabad-9

SANS
891.23
PAL

Price: Rupees 15/-

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

DATA ENTERED

Date 01/07/08

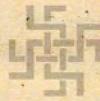
Copies can be had of

L. D. Institute of Indology	Ahmedabad-9.
Gurjar Grantha Ratna Karyalaya	Gandhi Road, Ahmedabad-1.
Motilal Banarasidas	Varanasi, Patna, Delhi.
Munshi Ram Manoharlal	Nai Sarak, Delhi.
Mehar Chand Lachhamandas	Delhi.-6.
Chowkhamba Sanskrit Series Office	Varanasi.
Sarasvati Pustak Bhandar	Hathikhana, Ratanpole, Ahmedabad-1.
Oriental Book Centre	Manek Chowk, Ahmedabad.

पल्लीपाल-धनपालविरचितः
तिलकमञ्जरीसारः

संपादक :

प्राध्या० नारायण मणिलाल कन्सारा

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

प्रकाशक

लालभाई दलपतभाई भारतीय संस्कृति विद्यामंदिर
अंगदावाद-९

लालभाई दलपतभाई ग्रन्थमाला

प्रवान संपादक — दलसुख मालवणिया, अंबालाल प्रे. शाह

मुद्रितग्रन्थाः

१. सप्तपदार्थी — शिवादित्यकृत, जिनवर्धन- सुरिकृतीका सह	₹ ३०	९. THE NĀTYADARPANA OF RĀ- MACANDRA & GUNACANDRA : A Critical Study : Dr. K. H. Trivedi	₹ ३०
२, ५, १५, २०. CATALOGUE OF SANSKRIT AND PRAKRIT MANUSCRIPTS: <i>Muni Shri Punyavijayaji's Collection.</i>		१०, १४, २१. विशेषावश्यकभाष्य — स्वोपज्ञ- वृत्ति सह प्रथमभाग ₹ ३०, द्वितीयभाग ₹ ३०	
Part I ₹ ५० ००		११. AKALĀNKA'S CRITICISM OF DHARMAKIRTI's PHILOSOPHY A Study : Dr. Nagin Shah ₹ ३०	
Part II ₹ ३० ००		१२. रत्नाकरावतारिकाद्यश्लोकशतार्थी- वाचकश्रीमाणिक्यगणि ₹ ३०	
Part III ₹ ३० ००		१३. शब्दानुशासन — आचार्य मलयगिरि- विरचित ₹ ३०	
Part IV ₹ ३० ००		१७. कल्पलताविवेक कल्पलवशेष — अज्ञातकर्तुक ₹ ३०	
३. काव्यशिक्षा — विनयचंद्रसुरिकृत ₹ ३०		१८. निघण्डुशेष — सवृत्ति — श्रीहेमचन्द्रद्वारा प्रेस	
४. योगशतक — आचार्य हरिभद्रकृत स्वो- पज्ञवृत्ति तथा ब्रह्मसिद्धान्तसमुच्चय सह ₹ ३०		१९. YOGABINDU OF HARIBHADRA : Text with English Translation, Notes, Etc.	
६, १६. रत्नाकरावतारिका — रत्नप्रभसुरिकृत प्रथम भाग, द्वितीय भाग ₹ ३०, ₹ ३०		२२. शास्त्रवार्तासमुच्चय — श्री हरिभद्रसुरि- कृत (हिन्दी अनुवाद सह) ₹ ३०	
७. गीतगोविन्दकाव्यम् — महाकविश्री- जयदेवविरचित, मानाङ्कीका सह ₹ ३०			
८. नेमिरंगरत्नाकर छंद — कविलावण्य- समयकृत ₹ ३०			

संप्रति मुद्रमाणग्रन्थनामावलि

१. रत्नाकरावतारिका भा. ३ — रत्नप्रभ- सुरिकृत, टिप्पण-पञ्जिका-गूर्जरानुवाद सह	७. विद्यानुशासन — आ० मळिषेणसुरिकृत
२. नेमिनाहचरित — आ० हरिभद्रद्वारा (द्वितीय)कृत	८. भाष्यवार्तिकटीकाविवरणपञ्जिका — प० अनिरुद्ध
३. अध्यात्मबिन्दु—स्वोपज्ञवृत्ति सह — उपाध्याय हर्षवर्धनकृत	९. SĀSTRAVĀRTĀSAMUCCAYA OF Āc. HARIBHADRA : Text with English Translation, Notes Etc.
४. न्यायमञ्जीग्रन्थमञ्ज — चक्रधरकृत	१०. SOME ASPECTS OF RELIGION AND PHILOSOPHY OF INDIA
५. मदनरेखा-आख्यायिका — जिनभद्र- सुरिकृत	११. DICTIONARY OF PRAKRIT PROPER NAMES
६. YOGADRĀŚTISAMUCCAYA OF HARIBHADRA : Text with English Translation, Notes Etc.	१२. SOME MISCELLANEOUS JAIN WORKS ON LOGIC AND METAPHYSICS

PREFACE

It is really a matter of great pleasure to place before the lovers of Sanskrit literature a critical edition of Pallipāla Dhanapāla's *Tilakamañjariśāra*, a work hitherto unpublished. This work (1261 V. S.) is a metrical literary abridgement of the well known prose-romance *Tilakamañjari* of Kavi Dhanapāla (11th Cent. V. S.) on whom Bhoja of Dhārā conferred the title of 'Kūrcālasarasvati'. The author of the present work has succeeded in preserving the charm and story-structure of the original. The language is simple and the descriptions apt and sweet. The form closely resembles that of a Sanskrit Mahākāvya. I record my hearty thanks to Prof. Kansara who critically edited the Sanskrit text of this interesting work and who wrote a studied introduction to it. My thanks are also due to Pt. A. P. Shah who corrected the proofs.

I hope that the students of Sanskrit literature will find this work interesting. May this abridgement arouse an interest in the original.

L. D. Institute of Indology,
Ahmedabad-9.

4-4-69.

Nagin J. Shah,
Acting Director.

ABBREVIATIONS & BIBLIOGRAPHY

1. AC. .... Abhidhāna-cintāmaṇi of Ācārya Hemacandra.
2. B Ms.... The Ms preserved at the Bhandarkar Oriental Research Institute, Poona.
3. CSL.... Classical Sanskrit Literature by Dr. A.B.Keith, Calcutta, 1958.
4. HCSL.... A History of Classical Sanskrit Literature by Dr. M. Krishnamachariar, Madras. 1937.
5. HSL(DD) A History of Sanskrit Literature. Vol. I. Classical period by Dr. S. N. Dasgupta and Dr. S. K. De.
6. HSL(K).. A History of Sanskrit Literature by Dr. A. B. Keith; London, 1961.
7. JG..... Jaina Gramthāvali.
8. JRK..... Jina-ratna-Kośa by Prof. H. D. Velankar, Bombay, 1961.
9. JSA..... Jaina Sāhitya Aura Itihāsa (Hindi) by Shri Nathurām Premi, Bombay, 1942.
10. JSSI (D). Jaina Sāhityano Saṃkṣipta Itihāsa (Gujarati) by Shri M. D. Desai, Bombay, 1933.
11. JSSI (K). Jaina Saṃkṛta Sāhityano Itihāsa (Gujarati) by Prof. H. R. Kapadia, Baroda 1956.
12. K Ms.... A Ms stored in the Kāntivijayaji Bhandar at the Ātmārāma Jaina Jñāna Mandir, Baroda.
13. Ks..... Kādambarī-sāra by M. S. Apte. (6th ed.) Dhulia. 1929.
14. N Ms.... A Ms the Nagarashetha Bhandar, preserved at the L. D. Institute of Indological Research, Ahmedabad.
15. P. Ms... A palm-leaf Ms of the Tilakamañjari of Kavi Dhanapāla Preserved at the personal Bhandar of Muni Shri Punyavijayji.
16. SS .... Samārāditya-Saṃkṣepa of Pradyumnācārya, edited by Dr. Hermann Jacobi, Ahmedabad. 1906.
17. TM ... ... Tilakamañjari of Kavi Dhanapāla.
18. TM (N)... Tilakamañjari of Kavi Dhanpāla edited by Bhavadatta Śāstri (2nd Ed.) Bombay, 1933.
19. TMKS.... Tilakamañjari-kathā-sāra of Lakṣmidhara. Edited by Pandits Viracandra and Prabhudāsa, Patan. 1919.
20. TMKU... Tilakamañjari-kathoddhāra ascribed to Padmasāgara (unpublished so far). Listed in MSS catalogues as 'Tilakamañjari-prabandha'
21. TMS..... Tilakamañjari-sāra of Pllipāla Dhanapāla (K MS). Listed in MSS Catalogue as 'Tilakamañjari-sāroddhāra of Laghu Dhanpāla.'

CONTENTS

A. INTRODUCTION	P. Nos.		
I The Tilakamañjari of Kavi Dhanapāla	1		
II About the text of the TMS.	3		
III The Author	6		
IV The Title	8		
V The Frame-Work	8		
VI The Contents	9		
VII The Contribution	23		
VIII Pallipāla Dhanapāla and Lakṣmidhara—a study in Contrast	27		
IX Pallipāla Dhanapāla and the Author of the TMKU— a study in Contrast	31		
X Conclusion	39		
XI Acknowledgements	40		
 B. THE TEXT OF TILAKAMAÑJARIŚĀRA			
	पृष्ठ	સ્થો.	
१ प्रथमं	प्रयाणकम्	१-८	१०६
२ द्वितीयं	प्रयाणकम्	९-१७	१२२
३ तृतीयं	प्रयाणकम्	१८-२७	१३०
४ चतुर्थं	प्रयाणकम्	२८-३७	१२९
५ पञ्चमं	प्रयाणकम्	३८-५०	१६८
६ षष्ठं	प्रयाणकम्	५१-६१	१४१
७ सप्तमं	प्रयाणकम्	६२-७३	१६२
८ अष्टमं	प्रयाणकम्	७४-८५	१४१
९ नवमं	प्रयाणकम्	८६-९२	११
१० अन्थर्थरूपः स्ववृत्तनिवेदनम्		९३	७
 C. APPENDICES		P. Nos.	
(a) Index of Metres in the TMS	94		
(b) Index of Peculiar Words and Usages	95-96		

INTRODUCTION

I The Tilakamañjari of Kavi Dhanapāla

The Tilakamañjari (TM) of Kavi Dhanapāla is a Sanskrit prose-romance depicting a love-affair on the one hand of prince Harivāhana with a celestial princess Tilakamañjari, and, on the other hand, that of another prince Samaraketu with a semi-celestial princess Malayasundari.

The scenes of this romance shift now from Ayodhyā to Kāñci on the earth, and again from the Ratnakūṭa Island in the southern Indian ocean to the Ekaśringa peak of the Vaitādhya range in the north India in the celestial sphere, practically covering the whole of the traditional Greater India right from the Himalayas to Ceylon and from Maldives to the Indonesian islands.

The story commences with an account of king Meghavāhana at Ayodhyā, where, with his queen Madirāvati, he suffers from want of a male child. Having obtained a divine mystic formula from a Vidyādhara Muni, he worships the goddess Śrī, who bestows upon him the cherished boon of a son, who is named 'Harivāhana' by his father. On seeing a portrait of Tilakamañjari, the prince instantly falls in love with her, and is eventually carried to the celestial city Rathānūpuracakra-vāla, by a Vidyādhara in the guise of a mad elephant. There he successfully undertakes a mystic penance and attains superhuman powers which consequently sublimate his human personality so as to qualify him for the life-partnership of the celestial beloved princess Tilakamañjari, who is but the same Priyangusundari whose celestial beloved husband Jvalanaprabha he himself was in their previous birth.

The above story is interfused with a sub-story concerned with Samaraketu, a son of Candraketu, the ruler of the Siṁhala country. The prince, deputed as he is by his father to command a naval expedition against the restive feudatories, comes across a strange island Ratnakūṭa, where he happens to see Malayasundari, with whom he falls in love at first sight. But strangely enough the princess suddenly disappears after having thrown a garland in his neck. The disappointed prince tries to drown himself into the ocean, but is mysteriously saved by some divine agency. Taking his cue from the suggestive parting remarks of the beloved, he goes to Kāñci at the head of a rescue force meant to assist king Kusumāsekha and chancey happens to save the king's love-lorn

daughter from an attempt at suicide. The latter turns out to be none else but his same beloved Malayasundari. But due to the military pressure, which is likely to compel her father to offer her in marriage to Vajrayudha the commander of the inimical forces of Ayodhyā, she is sent away to a distant hermitage of a Muni, Śāntatapa. There again she tries to commit suicide but is mysteriously saved by some superhuman agency, which carries her to the Ekaśringa peak, where she leads the life of an ascetic girl, while waiting for her lover. Prince Samaraketu, on the other hand, launches a surprise night attack on the forces of Ayodhyā, but, thanks to the magic power of a divine ring gifted by goddess Śrī to king Meghavāhana, the whole of the attacking army is benumbed and the prince is arrested. Attracted on hearing about the strange prowess of the king, Samaraketu comes to Ayodhyā, where he is appointed as the principal companion of prince Harivāhana. When the prince is kidnapped by the mad elephant, Samaraketu sets out in his search and after a long and hazardous journey through a thick forest he arrives at the Ekaśringa region of the Vidyādharaś, where he is united with his friend. But when Samaraketu was on his way to the Ekaśringa, Harivāhanā, in his turn, had also set out in search of the former, and this merry-go-round of mutual search entangles all four lovers into the clutches of the pangs of separation due to which each one of them tries to commit suicide more than once. Ultimately an omniscient sage reveals their mutual relations in the previous birth, during which Malayasundari was the same beloved Priyamvadā of the god Sumali who is now born as Samaraketu. All are happily united at the end.

The above is but a very meagre and quite inadequate character-based partial sketch of an elaborate story of the original prose romance that has as many as fifty-two male and twenty-six female characters and strangely beautiful motifs of a divine necklace, a celestial ring, a cursed parrot, a sacked fortress, a naval expedition, an omniscient sage and what not.

The original in prose is tastefully interspersed with occasional verses, about one hundred in all, in not less than sixteen different metres, some of them being the Prakrit ones.

Āhanapāla, thus, carries further the torch of the Sanskrit prose-romance, enkindled by Subandhu and Dandin, and profusely nurtured by Bāna. He has proved himself a worthy successor of the last one and has sought to develop a new form for his romantic tale by striking a balance between the stylistic extremities of both of the prose as well as the verse, though at the same time properly maintaining the scholarly tenor of the then prevalent literary standards.

The only thing one might find unusual about this work is its totally different background which is painted with Jainistic colours. And the poet's profoundly religious—Jain—outlook towards life is faithfully reflected in his work. But this background is so tastefully mild and unintrusive that it never obstructs the torrential flow of the highly ornate style in which the story proceeds with its royal pacing, to the ultimate union of its heroes and the heroines on the one hand, while, on the other hand, it unfailingly impresses upon the minds of the sympathetic readers—rather audience—the transitory nature of all worldly pleasures.

Kavi Dhanapāla, the author of this prose-romance—Tilakamañjari-kathā—, was a Brahmin-convert to Jainism, and flourished sometime between 955 and 1055 A.D. during the heydays of the Paramāra Dynasty of Dhārā. A contemporary of well-known Sanskrit pundits and poets like Dhanika, Halāyudha, Padmagupta alias Parimala, Amitagati and others, he was closely associated with the royal court of the Paramāra rulers right from Siyaka Harṣa to Bhoja, the Illustrious. The latter's predecessor Vākpatirāja Muṇja, highly celebrated in the folklore as 'Pṛthivi-vallabha', actually honoured Dhanapāla with the then coveted title of "Sarasvati" in the midst of his imperial court.

The latter chroniclers, like Prabhācandra, Merutunga and others, have preserved many details of his life, which would, otherwise have been irrevocably lost beneath the crusts of oblivion. If their account be historically reliable, we are highly thankful to Dhanapāla—for giving us such a fine work of art—and more so to his young, but extraordinarily bright, daughter for enabling her father to restore the destroyed work, and thus affording us the pleasant opportunity of enjoying a fill of the tasty literary recipe it offers to us.

It is this Sanskrit classic of the early eleventh century A.D. that attracted the attention of one of his namesake and inspired him to preserve it in the form of an epitome in verse. Three such attempts are known to have been made, of which the one by Pallipāla Dhanapāla of Anahillapura (Patan) has succeeded the most in preserving the fragrance and the story-structure of the original intact. It is this compendium, the Tilakamañjari-sāra (TMS), of Pallipāla Dhanapāla that has claimed our attention here.

II About the text of the TMS

This edition of the of TMS is based on the only available K Ms.—verily the *codex unicus*—obtained from the Atmānanda Jaina Jaṭāna Mandir, Baroda.

The details about this Ms. are as follows :

Name : Tilakamañjari-kathā¹-sāra.

Owner : The Atmānanda Jaina Jñāna Mandir, Baroda.

Number : Pravarttaka Śrī Kāntivijayayaji Bhāndar No. 2037.

Author : Pallipāla Dhanapāla.

Date : V. Sam. 1261 i. e. A. D. 1205.

Material : Paper.

Script : Jaina Devanāgarī, with modern style of 'Khadimātrā'.

Folios : 22; the first page of folio 1 is blank.

Size : 28×12.5 cms.

No. of lines : 698.

Lines per page : 16; last page has 10 lines only.

Letters per line : Approx. 64.

Remarks : Hand-writing is very clear and highly uniform, though small, i. e. less than 0.3 cms. The present Ms. seems to have been copied, about half a century back, from some old one evidently in the 'pādi-mātrā' style of Jain Devanāgarī calligraphy.

Besides this K Ms. I have chiefly utilized the P Ms. of the original prose work—the Tilakamañjari Kathā—which was kindly lent to me by Āgama Prabhākara Muni Śrī Punyavijayaji. The readings of the text of the TM were most helpful in restoring the correct text of the TMS in so far as the author—Pallipāla Dhanapāla—has very closely followed the original prose-nomance, even to the extent of preferring as far as possible the readings of the original prose text, though he had to comprehend it in an altogether a different frame-work of the Anuṣṭubh metre. It has, thus, been possible to find my way to the original readings of the text of the TMS whenever a scribal error posed a tough problem about the actual wording of many a verse.

Careful inquisitive readers of this edition might notice a certain improbability and be tempted even to question the critical reading accepted in the text, if they compare it with the actual scribal position which is shown in the foot-notes. But it seems glaring only because it is here in the printed Devanāgarī script! In the calligraphy of the K ms., however, the scribe rarely makes a difference between a व and a व्, a य and a द्य! At times he has mistaken a त् for a त, a ष for a ष and very often he disjoins the 'pādi-mātrā' of a following syllable of his exemplar and misjoins in his writing as 'T', a vowel-sign of an अ conjoined to a consonant in the Devanāgarī characters. In a few instances he has mistaken ष for य and ष!

1. This is the title, not on the K Ms. proper but on the paper wrapper in which the Ms. is preserved in the Bhaṇḍāra at Baroda.

At three places a lacuna each was noticed in the flow of the story while the scribe did not indicate any sign of having missed something. Though it is no business of an editor of old texts to exceed his brief and tread the risky path of supplementing the text, I have ventured to do so in the interest of preserving the spirit and the flow of the original prose work—and this to my mind, is the main duty of the author of a compendium. Of course, with due deference to the tenets and convention of textual criticism, I have put such proposed additions—rather “interpolations”—in square brackets, and they are printed in a smaller print so as to be conspicuous as such. I have shown due reasons for such an addition in the foot-notes.

The scribal peculiarities and errors have been consigned to the foot-notes rather than allowing them to obstruct the text proper, and possibly annoy the sympathetic reader enjoyer of the work, if the corruption is put forth as the text and the correct reading indicated by showing it in round brackets with a question mark. This latter practice would serve only to make the text a record of scribal failings—fit for exhibiting as a museum-piece.

This work was first noticed in the Bṛhaṭṭīpanikā under the number 522 in the Jain Gramithāvalī.² It has also been noted by Pandits Vira-candra and Prabhudāsa³ in the Sankrit introduction to their ‘pothi’-type edition of the Tilakamañjari-kathā-sāra of Pt. Lakṣmidhara. Prof H. D. Velankar also has taken due note of this work in his Jinaratnakosā,⁴ wherein, however, the details given under the relevant head are actually found to be rather mixed up. Firstly, nowhere in the whole of TMS does the word ‘sāroddhāra’ even once occur, nor does the word ‘Lekhu Dhana-pāla’. On personal verification it has been found that the only Sanskrit compendium containing a part—‘uddhāra’—of the former word, is the one ascribed to Padmasāgara, as it can possibly bear the title “Kathoddhāra,”⁵ but in no way the title “sāroddhāra.” However, in the lists of mss., this work is noticed as the “Tilakamañjari-kathā-prabandha” about which we shall discuss later on. The extent of the work mentioned in the JRK—“gram 1223”—also seems to be a mistaken reading of actually 1993 which is found to be the number of the last verse of the above work ascribed to Padmasāgara.⁶ However, this entry can be justified in the case of

2. JE, p. 330.

3. TMKS, Intro. p. 1 : तिलकमञ्जरीसारकर्तुं विद्वत्रयमुपलभ्यते । एकः प्रस्तुतः । अपरे तु दिग्भरपण्डितश्रीधनपालः श्रीपद्मासागरगणयस्थ ।

4. JRK, p. 160, under तिलकमञ्जरीसारोद्धार by लघुधनपाल.

5. TMKU, 1 कृवें तिलकमञ्जर्यः कथोद्धारं प्रयत्नतः ॥

6. cf. TMKU folio 59 of the M, No. न/८२७ at the L. D. Institute of Indology, Ahmedabad.

the TMS in view of the fact that though actual number of verses counted in it are 1205, the concluding verses of every canto—being in longer metres—can total up to the figure of 1223 'gramthas.' Again the note in the JRK that "this is published by Hemacandra Sabha, Patan; cf. Patan Cat. I. Intro. p. 50", is merely a repetition of mistake in the Patan Catalogue I due to a mix-up of the details. It is the TMKS of the Śvetāmbara Pandit Lakṣmidhara which was published in A. D. 1919 by the Hemacandra Sabha, Patan. A letter⁷ from Shri Trikamlal Fatecand, the Secretary of the Hemacandrācārya Sabhā, Patan, has finally nailed this point by his categorical denial as to their ever having published the TMS. The work has also been mentioned by Prof. H. R. Kapadia.⁸ But more details are given by Shri Nathuram Premi⁹ in a collection of his articles—entitled "Jaina Sāhitya Aur Itihāsa" in Hindi.

III The Author

The author of this work, TMS, is Dhanapāla of the Pallipāla family. Muni Shri Jinavijayaji and, following him, Shri Nathuram Premi have preferred the Prakrit variant of the family name 'Pallivāla.'¹⁰ The author of the TMS has fortunately given a few autobiographical details in the epilogue to his work.¹¹

It is, thus, known that the father of the author of the TMS was a poet named Āmana, born in the wellknown Pallipāla family of Anahilapura (Pāṭāṇa), the capital of the Solaṅki Dynasty of the Western Cālukyas, i.e. Cāvḍās, of Gujarat. He is referred to as having composed an epic poem entitled the 'Nemicaritam.' His elder brother Anantapāla wrote a treatise on Spaṣṭa Pāṭīgaṇita. Unfortunately there is no reference to, or mention of, Āmana's work in any of the subsequent anthologies, or even in some of the histories of the Jain Sanskrit literature. Even the painstaking researches of such eminent scholars like Shri M. D. Desai, Shri Nathuram Premi, Dr. Hiralal Jain, Prof. H. R. Kapadia and Dr. A. N. Upadhye have not been able to raise the curtain of obscurity which has covered up the personality of this learned Pallipāla family. Nor have we so far come across the above mentioned 'Pāṭīgaṇita'¹² and the 'Nemicaritam' of Anantapāla. It is only the TMS of Dhanapāla that has preserved the names of these members of this scholarly family. Even Dhanapāla himself has not given any further information regarding his own other literary works, if any. Most probably this was his maiden attempt at embarking upon the literary voyage.

7. No. 25/2024 dated 13-1-1968 from the Hemacandrācārya Sabhā, Pāṭāṇa.

8. JSSI, p. 19.

9. JSAI, p. 470-71.

10. ibid.

11. TMS. Epilogue Verses 1-5.

12. A work on Arithmatic according to Prof. H. R. Kapadia, cf. JSSI (K) p. 199.

Muni Shri Jinavijayaji opined¹³ that Dhanapāla belonged to the Digambara faction of Jainism. Shri Nathuram Premi has rightly remarked¹⁴ that the passages quoted by Muni Shri Jinavijayaji do not warrant such a conclusion. The author himself begins his work with a salutation to Lord R̄aabha, the First Tirthamkara. The beginning “**श्रीचिदामन्दाय [नमः]**” might be his own or by the scribe. But this cannot prove that he must have been a Digambara. However, the very fact that a “Svetāmbara” Pandit like Lakṣmidhara took the trouble of composing another compendium of the Tilakamañjari within such a short period of two decades—probably during the very life-time of Āmana and Dhanapāla—might tempt us to conjecture a certain literary and scholarly rivalry between the two Jaina factions, viz. the Svetāmbaras and the Digambaras. Perhaps it was for the sake of claiming a similar scholarly credit for his sect that Pandit Lakṣmidhara was actuated to undertake his work inspite of the existence of such a fine product of Dhanapāla in the field. Muni Shri Jinavijayaji has also seen such a possibility in this matter. But no final conclusion can surely be based on conjectures.

As to the date of this work, Dhanapāla has noted it very exactly, which in its turn at least proves beyond doubt that he was a Jain author. In his epilogue¹⁵, the author informs us that he completed his work on Thursday, the eighth Śukla of the month of the Kārttika in the year twelve hundred sixty one of the Vikrama Era (1261 V. Sam i. e. 1205 A. D.). At this time Gujarat was being ruled by the Cālukya king Bhīma II (V. Sam. 1235–1298 i. e. A. D. 1179–1242).

Lakṣmidhara finished his own TMKS in the year 1281 V. Sam¹⁶ (1225 A. D.), just twenty years after the completion of Dhanapāla's TMS. Lakṣmidhara has not taken any notice of Pallipāla Dhanapāla, though he could not have been unaware of his work which was composed during his life time in the same city ! As conjectured above, most probably his rival belonged to the the rival Digambara faction !! And it might be the reason why we do not find any notice of the work of Dhanapāla or his father Āmana anywhere in any of the published lists of the Svetāmbara Jaina Bhandars. But even this is a negative evidence, since the

13. cf. JSCH, XI. Nos. 7-10.

14. cf. JSAI, p. 471.

15. cf. TMS. Epilogue Vs. 6 : इन्दुर्दर्शनसूर्याङ्गवत्सरे मासि कार्त्तिके ।

शुक्लाष्टम्यां गुरुवेष कथासारः समर्थितः ॥६॥

16. cf. TMKS; Colophon (after the last verse 1188): इति श्री तिलकमञ्जरी कथासारं समाप्तम्—
एकाशित्या समधिकरविशतविकमगते समानिवहे [१२८१] शुचिसितपक्षतिरविवाहरहरभं
ध्रुवयोगवचकरणे ॥१॥

work of compiling and publishing all the lists of all the works in all the Jaina Bhandars is yet to be finished.

IV The Title

The author is not very particular about the exact title of his work. He himself has referred to it variously as 'Kathā-saṅgraha',¹⁷ 'Kathā-sāra',¹⁸ and 'Tilaka-mañjari-sāra'.¹⁹ And his purpose behind this endeavour is specifically mentioned as that of sucking, like a bee, the essence of the original prose-romance of Kavi Dhanapāla, so that the story of it is preserved intact in the epitome.²⁰ Prof. H. D. Velankar has noted this work under the title "Tilakamāñjari-sāroddhāra", which, however, is nowhere to be found in this work. It has been preserved under the title 'Tilakamañjari kathā-sāra' in the Kāntivijayji Bhandāra²¹ at the Ātmānanda Jaina Jñāna Mandir, Baroda. It is but proper that this work must be named in accordance with the colophon²² at the end of the last, i.e. the ninth, 'Viśrāma' of the work. Hence the title "Tilakamañjari-sāra" in the present edition.

V The Frame-Work

The original prose-romance of Kavi Dhanapāla is composed in a highly ornate prose style of a Sanskrit "gadya-kāvya." As would befit a poet, sympathetic to his reader, he has interspersed his prose narrative with appropriate short metrical interludes, which serve to afford a sort of a change and consequent relief and lend an additional beauty to the literary product.

Pallipāla Dhanapāla, however, has chosen for his compendium the medium of the Anuṣṭubh metre, which is easily pliable for the purpose. Treading in the foot-steps of Kavi Dhanapāla, the author of the TMS also has resorted to a suitable device of providing to his readers some relief from the monotony of the incessant flow of the Anuṣṭubh verses. This he has achieved by dividing his work into nine suitable cantos, aptly called "Viśrāmas" since they really provide some breathing time—an interval—along the march of the poetic recital of the story. But he has not given any title at beginning of the cantos, probably because a resting place—"Viśrāma"—can come only at the end of a jaunt—here a canto I have,

17. TMS. I. 6 : तत्कथासङ्गमहेऽमुत्र etc.

18. ibid. Epilogue Vs. 6 : कथासारः समर्थितः ।

19. TMS. Colophon : इति [श्री-]तिलकमञ्जरीसारे राजच्छ्रवणभो नाम रवमो विश्रामः ।

20. TMS. I. 5 : तस्या रहस्यमादाय मधुवत इवाहरात् ।

मन्दवागपि संक्षेपादुद्गिरामि किमयहम् ॥५॥

21. No. 2037.

22. cf. supra. ft. nt. no. 19.

therefore, ventured to suggest, of course in square brackets, a suitable heading to mark the beginning of each canto by utilizing the contemporary word 'Prayāṇaka'—a jaunt—which, being noted for the first time by Hemacandra in his *Abhidhānacintāmaṇi*²³, could have been in common parlance at the time of the author of the TMS also, who has himself utilized the word 'Prayāṇa' in this sense in the TMS. III. 26.

The nine cantos are respectively named : (1) लक्ष्मीप्रसादन; (2) मित्रसमागम; (3) चित्रपटदर्शन; (4) पुरप्रवेश; (5) नौवर्णन; (6) भलयसुन्दरीवृत्तान्त; (7) गन्धवंकशापापगम; (8) ग्रामवपरिज्ञान; and (9) राज्यद्रव्यलाभ. The total number of verses are 1205, broken up canto-wise as 106+122+139+129+168+140+162+141+91+7 (Epilogue). It should be noted that the cantos are named after the principal event marking a definite advance in the action of the story, and this testifies the proper grasp of the story-structure on the part of the author of the TMS. As an added grace each canto concludes with a verse or two in different metres.

VI The Contents

We shall present the part of the story covered by each canto.

Canto I: The Propitiation of the Goddess of Prosperity

In the first two verses the poet has invoked the blessings of the First Tirthamkara Lord Rṣabha (Nābhēya, i.e. a son of an emperor named Nābhi) and the Goddess-of-Speech (Bhārati). In the next verse he pays a tribute to Kavi Dhanapāla, the author of the original prose-romance, the *Tilakamañjari*, which he has summarised in the form of the TMS. In the next two verses (5–6), he assures us that the structure of the story of the original TM has been preserved intact, and most of the descriptions are also the same, though he has added a few imageries in view of the tune and tenor of the spirit and sentiment prevailing in the description at various stages of the story. He, thus, requests the reader to expect only a change in the medium—from prose to the verse—and nothing more. Then begins the story proper.

Verses 7 to 9 introduce us to the city of Ayodhyā, king Meghavāhana and his royal consort Madirāvati.

Verses 11 to 35 describe their want of a male child and the arrival of the Vidyādhara Muni, who initiates the king into a mystic 'Vidya' for propitiating the Goddess-of-Prosperity (Śri) in order to get a son.

23. AC. III. 453-54 : प्रस्थानं गमनं वज्याऽभिनिर्याणं प्रयाणकम् ॥४५३॥

यात्रा ... ... ॥४५४॥

Verses 36 to 66 narrate the daily worship by the king, his meeting at Śakrāvatāra with the god Jvalanaprabha who presented to him the divine necklace Candrātapa, which he had brought with him as a token of remembrance of his celestial beloved Priyāngusundari. The king, at his evening worship, offered the necklace at the feet of the image of the goddess Śri.

Verses 67 to 105 narrate his encounter with a Vetalā—really an attendant Yakṣa of the goddess Śri—and the king's heroic attempt of offering his own head as a present, and the sudden appearance of the goddess in person to grant his cherished wish for a son. The goddess also presented to him a divine ring to be utilized at critical moments during the military expeditions.

The last verse (106) in the Mandākrānta metre concludes the canto while depicting the impressions left over by the above events on his mind and his consequent joy.

Canto II : Union With the Friend

Verses 1 to 29 narrate how the king went to the court, informed the people about the boon and then he went to the harem, where he passed the night with his queen Madiravati. Early in the morning he saw, in a dream, the celestial elephant Airāvata sucking the breast of the queen, whom the king assured of the fulfilment of their yearning.

Verses 30 to 40 describe the birth of a son, Harivāhana, his childhood and his coronation as the heir-apparent.

Verses 41 to 108 introduce us, through the arrival of Vijayavega, to the episode of the seize of Kāñci by Vajrāyudha, a general in charge of this expedition, and a surprise night-attack on his forces by Samaraketu, a Sinhalese prince, who was captured alive. On hearing about the magic power of the divine ring which turned the tables of the battle against him, he had come to meet the wonderful king Meghavāhana.

Verses 109 to 121 depict the arrival of Samaraketu at the court of king Meghavāhana, who appointed him as a principal friend of the prince Harivāhana.

The canto ends with a verse (122) in the metre Śārdūlavikriditam, and narrates how the two friends enjoyed the royal pursuits, both the military and literary as well as the artistic, with their companions.

Canto III : A Look at the Portrait

Verses 1 to 22 depict the incident of a love-letter when in the garden, prince Harivāhana, Samaraketu and their companions were entertaining themselves with poetry and other artistic pursuits. The

love-letter was accidentally found by Mañjiraka, one of the companions of the prince. The prince, on a request from his friends, gives an appreciation of the love-letter, which, as he reveals, is meant to serve a dual purpose, the one of informing the lover as to the place of rendezvous for secret marriage and the other of misleading the messenger and the parents by conveying an apparent warning about the serious eschatological consequences. At this, Samaraketu is deeply touched, as the letter serves to make him remember the past associations with his own beloved. This introduces us to the account of Samaraketu.

• Verses 28 to 29 take us to the Simhala country where king Candraketu, the father of Samaraketu, has been ruling from his capital city of Raṅgasālā. Samaraketu, being put by his father into the command of a naval expedition against the restive feudatories of distant islands, starts for the sea-shore, where he happens to see Tāraka, a chief of the sailors.

Verses 30 to 37 narrate how Tāraka, though a son of a merchant (vanīk) happened to fall in love with, and marry, Priyadarśanā, the daughter of a sailor and how being ashamed of returning home, he took to, and excelled in, the sailor's profession.

Verses 58 to 83 describe the naval expedition of prince Samaraketu, who, after vanquishing the defaulting feudatories, arrive at the island Ratnakūta, where they suddenly listen to a strange music. Samaraketu and Tāraka started in a boat in pursuit of the source of the music and reached the island, but by that time to their utter disappointment the music suddenly stopped and they passed the night in the boat on high sea.

Verses 84 to 90 narrate how the next morning they searched unsuccessfully for an entrance into the castle wall on the island, but happened to notice a temple on it. Then they saw on the castle wall a beautiful damsel accompanied by many girls.

Verses 91 to 138 abruptly cut short the narrative of Samaraketu and introduce the incident of a portrait of a celestial damsel. The portrait had been done by Gandharvaka, who asked prince Harivāhana to examine it. The latter pointed out to a flaw as regards the absence of a male figure among the group of ladies in the portrait. Gandharvaka, however, while justifying the omission as deliberate, revealed to the prince that it was a portrait of a Vidyādhara princess Tilakamafijari, the daughter of the Vidyādhara king Cakrasena, and that due to some unknown reasons she spurned the company of the males. Prince Harivāhana instantly fell in love with the lady in the portrait. Excusing himself that he was charged with an errand from Patralekhā, to her father Vicitravirya, the Vidyādhara king at Mount Suvela, to send the divine aero-

plane, and that he is asked by his mother to see Gandharvadattā at Kāñci, Gandharvaka assured prince to carry a message of Samaraketu to Malayasundari in Kāñci and took leave of prince Harivāhana, promising to do a portrait of him also, provided that something untoward did not crop up on his way back.

The canto concludes with a verse (139) in the Mālinī metre depicting how, on the one hand, Gandharvaka left and, on the other, the prince returned to his palace.

Canto IV : The Ceremonial Entrance Into the City

Veres 1 to 28 describe how in the palace, after performing his daily worship, Harivāhana passed his whole day in looking at the portrait and waiting all the while for the arrival of Gandharvaka, who would do his portrait and help him in securing the love of Tilakamañjari. Next morning he went to the palace garden, climbed the sport-hillock and awaited the arrival of Gandharvaka the whole day. But the latter did not come. His love-pangs began to get unbearable as the summer season passed and the rainy season set in. In order to allay the pain he set out, in company of Samaraketu and others, on a tour of his domain.

Veres 29 to 65 narrate the episode of the flying elephant. Once when he was camping in the Kāmarūpa country, one of the elephant-keepers reported to him about the madness of his pet elephant Vairiyamadañña due to the state of ichor. Harivāhana started with his lute and by its music the elephant was entranced, so that the prince exploited the opportunity and was upon his neck within a moment. But the elephant got up at once and ran away, with the prince, to the forest, so suddenly that inspite of a very hot pursuit Samaraketu, and his companions with all their retinue, could find neither the prince nor the elephant. The next day the messengers returned with the sad news that the elephant was found but not the prince. At this, Samaraketu made up his mind to commit suicide. But the next day a messenger from Kamalagupta brought a letter of Harivāhana and narrated how Kamalagupta got it from nowhere and how his return-message to the prince was mysteriously picked up by a parrot. Having read the message Samaraketu went to the bed to have some rest.

Veres 66 to 128 narrate how Samaraketu set out, the next morning, in pursuit of Harivāhana in the northern direction, met on his way Mitradhara, a brother of the ruler of the Kāmarūpa (also called Prāgjyotiṣa) region and how after an extremely hazardous journey through the forest he arrived at the Ekaśringa mountain and saw the Adṛṣṭapāra lake, and rested for the night on its bank. Next morning he heard the neighing of numerous horses, which he pursued and came to a beautiful temple,

where he heard a boy singing a panegyric containing the word 'Harivā-hana' He turned out to be the same Gandharvaka whom he had met in Ayodhyā. Gandharvaka then took him to the prince who was sitting there with a beautiful celestial damsel. Friends met in joy, when the bard recited a verse reminding Harivāhana about their getting late for the ceremonial of entering into the Vidyādhara city of Gaganavallabha.

The prince started, with Samaraketu, for the city at the head of a procession of the Vidyādharas.

The concluding verse (129) in the Sragdharā metre depicts how, while being looked at, with wonder and admiration, by the city-damsels on both sides of the royal path, they arrived at the royal palace in the Gaganavallabha city.

Canto V : An Invocatory Description of the Boat

Verses 1 to 58 pick up the thread of the narrative from the incident of the disappearance of prince Harivāhana with the elephant. On inquiry from Samaraketu, prince Harivāhana relates how he was kidnapped by the flying elephant who carried him over to the Adṛṣṭapāra lake near the mount Ekaśringa on the Vijayārdha range and how on trying to control the elephant he threw himself along with him into the waters of the lake. The prince then swam out of the water and saw in the sands a series of foot-prints among which one pair was extremely beautiful. He set out to trace the lady and came to a bower of creepers wherein was found a lady, who, however, cared neither to return his compliments nor his queries and immediately left him there with a slight push of her shoulder while getting away from the bower. The prince was rather disappointed, but he tried unsuccessfully to trace her whereabouts. At last he got tired and passed the night in the same bower. Next morning he saw a divine temple where he happened to see a girl in the ascetic garb. She welcomed him and took him to her hermitage. When the prince asked why she had taken to the life of an ascetic, she broke into tears and then started narrating her sorry tale.

Verses 59 to 166 take us to the city of Kāñci, the capital of king Kusumāsekha and his queen Gandharvadattā, whose daughter the ascetic girl, Malayasundari, was. It was forecast by the revered Vasurāta that he who marries her shall become the lord of the whole domain under an imperial monarch. When she came of age—sixteen—once at night she went to bed, but was suddenly awakened at about mid-night by the beats of a drum, and she found herself seated in a corner of a temple along with many other girls. On asking an old lady standing near her, she came to know that it was a temple of Lord Mahāvira on the Pañcasaila island in the midst of the southern ocean, that the Vidyādhara under the

leadership of their king Vicitravīrya had gathered there on the occasion of the fort-nightly celebration of the holy-bath ceremony (*snātra-yātrā*) of the image of the Lord and that the girls were brought there unawares by the Vidyādhara through their superhuman powers. After the ceremony, were arranged the dance items by each of the kidnapped princesses. Then started the holy ceremony to the accompaniment of divine music followed by the dances. Being highly impressed by the Malayasundari's performance, as the Vidyādhara king Vicitravīrya inquired of her as to where she had picked up such a skill in dancing, there ensued a dialogue which gradually strengthened the hopes of the king that the mother of this girl might be none else than his daughter Gandharvadattī, who was assured by Vasurāta that she will be united with her kith and kin when her daughter was married to a suitable match. The king, thereupon, entrusted the task of personally verifying this to Citralekhā, the mother of Gandharvaka. As it was now early morning the king left the place with his company and started by the aerial path for his capital on the Suvela mountain, while leaving an instruction to an attendant (to take the girls round and show the place). Malayasundari with her companions, went to the rampart wall and looked from over it into the sea when her eyes met with those of a prince sailing in a royal boat rowed by only a few sailors. One of the sailors (*Tāraka*) of the prince (*Samaraketu*) requested her to show to the prince the way to the temple which, as he said, was as beautiful as her heart, and both so difficult to enter ! At first she conveyed her inability due to her being a stranger in the situation, but later on, being influenced by the love of the prince, she conveyed to him to wait a little. At this the companion of the prince started a unique allocution to her, though apparently addressed to the boat. Meanwhile there came the attendant with a priest-boy from the temple with holy sandal and garlands which were offered to the image in the temple. The boy asked her to take possession of the jewel which had slipped off from her girdle. She took advantage of this situation and, looking at the prince down there in the boat, conveyed that the '*Nāyaka*' (=jewel; the prince) was of course accepted but that she will secure it (=him) in its (=his) proper place only after it (=he) would reach her at Kāñci (=girdle; city). Then she took the garland and, under the pretext of offering her worship to the ocean, threw it down in such a skillful manner that it fell around the neck of the prince ! But suddenly she and her companions disappeared from the sight of the prince and the latter threw himself headlong into the water overpowered as he was by this unexpected blow to his yet unfulfilled love.

The last two verses (167 and 168) in the Harini and the Śārdūlavikriditam metres respectively, conclude the incident with the sad note

that Malayasundari also succumbed to the unbearable grief and threw herself after him into the waters, but as she opened her eyes she found herself lying in her bed inside the palace at Kāñci.

Canto VI: The Tale of Malayasundari

Verses 1 to 62 narrate how on being closely cross-examined by her maid Bandhusundari, she confided to her the experiences of the previous night. The days now passed miserably, separated as she was from her lover. Then approached the spring season with her fresh gift of the enhanced pangs of separation, when one day there arrived her mother's maid Kātyāyanī with the shocking news that it was the Madana Trayodaśi day and she must worship the God-of-Love because the next day she was to be offered in marriage to Vajrāyudha, a commander of the forces of king Meghavāhana of Ayodhyā. She further added that her father had been advised by the ministers that it was the only way to purchase the peace with the enemy, who had agreed to the proposal. It was a bolt from the blue for Malayasundari who at once made up her mind to hang herself and get rid of this unbearable situation. She went to see her father, stayed for a while with mother, returned to the palace and, under the pretext of feeling drowsy, sent her maid Bandhusundari away. But the latter smelt a rat and hid herself behind the door. Malayasundari, then, slipped off from the palace, went to the garden, bade adieu to her beloved trees and birds, offered her salutations to the God-of-Love from outside the temple, fastened the noose to a branch of her favourite Aśoka tree, addressed the deities of all the directions to bear witness to her life of chastity and, having begged the Lord to enable her to be born, in the next birth, as an unseparated wife of the same prince, she put her neck into the noose and threw herself down below into the jaws of death. But Bandhusundari quickly arrived there in time, commissioned the help of a prince who had stayed overnight at the temple of the Love-god, and saved her. On awakening Malayasundari found herself lying in the lap of a prince whom she recognised as her very lover.

Verses 63 to 80 again take up the thread of the tale of Samaraketu, who relates at the request of Malayasundari as to what happened after he fell into the ocean. The latter told her that he was saved mysteriously by some superhuman agency, and found himself safe on the shore among his companions. He also was sad in view of his separation from his beloved. Somehow the days dragged on. Once when he was being urged by his sailor-chief Tāraka to proceed to Kāñci to trace the princess, there came a messenger from his father Candraketu with an order to take over the command of his forces which were charged to

assist the king Kusumāśekhara and proceed to Kāñci. Both went there and searched for the beloved; but could not find her, inspite of their close watch, at the temple of the Love-god, over each and every woman of the city. Having lost all hopes, the prince decided to terminate his miserable life and for that purpose stayed alone overnight at the temple. At midnight as he noticed a pair of a woman's hands thrust into the window grill and heard her cry for help, he hastened out to help her. It was thus that he met Malayasundari.

Verses 80 to 107 again take up the tale of Malayasundari who was offered informally in marriage to Samaraketu by Bandhusundari with the request that the princess should be kidnapped away to a far off place so that her father could not offer her in marriage to the enemy commander Vajrāyudha. Samaraketu accepted Malayasundari's hand but disapproved of the latter proposal in view of his father's charge, and thought on a different line of action which would help them all out of the difficult situation. Malayasundari was escorted back to her palace, where Bandhusundari immediately informed the queen who in her turn reported to the king about the fatal incident. The king was sorry but perplexed and hit upon a plan to send his daughter far away, under the care of a trusted elderly maid Tarāṅgalekhā, to the lonely hermitage of Kulapati Śāntatapa. The plan was carried out instantly, and Malayasundari henceforth led the life of an ascetic girl at the hermitage, where once again she tried to terminate the grief by doing so with the life and made off for the waters of the ocean. But she was pursued by Tarāṅgalekhā and others, and at last she ate a poisonous fruit and fell down on the ground. Tarāṅgalekhā reached there and scolded her bitterly, but soon Malayasundari was saved from the harangue when due to the over-powering effect of the poison she became unconscious. On awakening, she found herself lying on a bed of roses in a wooden aeroplane which was found floating in the waters of a lake.

Verses 108 to 116 narrate how she again thought of drowning herself into the lake. But she accidentally found a letter which happened to be from Samaraketu informing her, that he was hale and hearty, remembered her pleasant company at Kāñci and requesting Bandhusundari to look after her so that she might not get desperate. She gave up the idea of suicide. Meanwhile there arrived Citralekhā who recognised her, and introduced her to Patralekhā, the queen of the Vidyādhara king Cakrasena. The latter was overjoyed to find her to be the daughter of Gandharvadatta and wanted to take Malayasundari to her palace but the latter regretted that being separated from her lover it would fit her better to live at the nun-hostel (matha) attached to the temple and lead the austere life of an ascetic.

The last verse (117) in the Pr̥thvi metre concludes the canto as well as the tale of Malayasundari who lives on in the hope of again being united with her lover some day.

Canto VII: The Termination of the Curse to Gandharvaka

The beginning of this canto again takes us back to Harivāhana, who began his narrative (in TMS V. 9), when Samaraketu arrived after a very difficult time through the forest.

In verses 1 to 9, Harivāhana consoles Malayasundari with the assurance that he knew everything about her lover who was alive and safe. The only thing which defied his understanding was how is he to be informed about his beloved's safety in the absence of anybody at hand who would carry his message. At that moment there arrived a parrot who promised—in human tongue—to carry out the work. Harivāhana dispatched a message which the parrot took away.

Verses 10-72 narrate that both Harivāhana and Malayasundari went to the nunnery where they performed their daily worship and had their lunch. Meanwhile Caturikā brought in a message from Tilakamañjari, who had called for Malayasundari as the former was not well. Caturikā further reported that Tilakamañjari had been roaming about the forest when she saw an elephant falling precipitately into the waters of the Adrśapāra lake, and that the symptoms, of course, indicated that the ailment must have been due to something connected with love. Malayasundari conveyed her inability to go and meet her due to the arrival of a princely guest like Harivāhana. The news revived the hopes of the prince for whom then the night became unusually long. Next morning brought Tilakamañjari herself to the temple, where Malayasundari introduced the prince to her and asked him to talk with her on the topics of artistic pursuits like painting etc. The prince, however, declined the request on the ground that he found unwillingness on the part of Tilakamañjari, who did not care to respond to his greetings, and hence it would be proper to talk to her only when she sometimes happens to come to Ayodhyā on her way back from the pilgrimage of holy places. Tilakamañjari, on her part could not respond properly this time also, except that she offered him the 'Tāmbūla' by her own hand and then left the place. But within a moment, back came a messenger from her with an invitation, for the prince and Malayasundari, to go to her palace at Rathānūpuracakravāla. Malayasundari submitted at last to her insistence and joined Tilakamañjari, who left behind her whole retinue to fetch the prince at the head of a procession of the Vidyādharae.

Verses 73 to 111 take us, with the prince, to the city of Rathānūpuracakravāla where Tilakamañjari was eagerly awaiting his

arrival. The prince was accorded a royal welcome and treated exceptionally well with a celestial feast, at the end of which, the doorkeeper reported to him the arrival of a parrot with a return-message from Kamalagupta, who was camping at the out-door camp along the Lauthityā mountain. The parrot was ushered in and Harivāhana put him in his lap, when an attendant brought a magical divine cloak from Tilakamañjari who had sent it to enable the prince to go around and see the city unobserved. The moment the cloak was put on the body of Harivāhana there arose from his lap a young boy who was none else but Gandharvaka.

In verses 112-152, Gandharvaka relates his account beginning from Ayodhyā where he took leave of the prince. Thence he went (in company of Citramāya) to the Suvela mountain where he delivered the message to the Vidyādhara king Vicitravīrya, and having taken from him the divine aeroplane, he started for Kāncī to see Gandharvadatta. On his way his eyes fell upon an old woman crying for help and he descended near the Praśānta-vajrāśrama of Kulapati Śāntatapa, where he found, Malayasundari unconscious due to the effect of poison. He took her into the aeroplane and charged his companion Citramāya to take care of the old woman, and in case he failed to return due to some unforeseen circumstances, to assume a suitable form and carry prince Harivāhana to the Rathānūpuracakravāla city. Gandharvaka, then, started to the south in search of medicinal plants. Near the Ratnakūṭa island his aeroplane was suddenly stopped by Mahodara a Yakṣa attendant charged with the protection of the temple there on express orders of the goddess Śrī. While arguing with Gandharvaka, the Yakṣa revealed how he had saved both Samaraketu and Malayasundari when they threw themselves into the waters near that temple and having taken offence at Gandharvaka's careless folly of driving from over the divine temple and consequently insulting the image of the Lord Jina, he cursed him to become a bird and threw the aeroplane away with such a force that it fell into the waters of the Adṛṣṭapāra lake. It was during this miserable life of the parrot, said Gandharvaka, that he had carried the messages.

In verses 153 to 160 the narrative again returns to Harivāhana who read the message which brought the news of Samaraketu's disappearance from the camp and his reported journey to the north through a dense forest. Harivāhana then wanted to return to his camp.

The canto concludes with two verses, (161-162) in the Mālati and the Śikharini metres respectively which depict the sorrow of both Tilakamañjari and Malayasundari, as the prince leaves them. Citramāya is entrusted with the charge of conveying the prince, in an aeroplane, to his camp and of returning with him as soon as possible,

Canto VIII: Revelations About The Previous Births

Veres 1 to 36 narrate how on reaching back to his camp near the Lauthya mountain, Harivāhana found his elephant, Vairiyamadanda, whom, as he told Citramāya, he had thought to be dead. But Citramāya pointed out to the impossibility and incredibility in that a mundane beast like an elephant could never fly. He assured him that it must be some celestial being in the garb of an elephant, but that particular elephant in front of them was really the prince's own one. They mounted on it and reached the camp where they found everybody except Samaraketu. On inquiry Harivāhana was informed about his entering into the forest in the northern direction. He immediately began the pursuit and would not think of giving it up. Citramāya was tired and returned alone back to the Vidyādhara city. After a few days Gandharvaka happened to meet him with the news that after Harivāhana's departure both the princesses were much dejected and passed their time in grief. Alone returned Citramāya who informed them about the prince who was engaged in searching out Samaraketu. Malayasundari swooned on hearing about such a turn of the events. Tilakamañjari, however, ordered him to fetch the prince back to the Vidyādhara city and offered the assistance of a thousand Vidyādhara soldiers to carry on the search. Harivāhana accepted this offer and carried on the search from his camp at the Lauthya mountain.

Veres 37 to 87 inform us that once there came Śankhapāni, the Minister of Treasury, and handed over to him the Candrātapa necklace and the Bālaruṇa ring both of which were sent by king Meghavāhana. Harivāhana sent them through Gandharvaka as a gift, each to Tilakamañjari and Malayasundari respectively. The next day, Caturikā returned with a message from Tilakamañjari who had conveyed that the embrace of the necklace had unfortunately marred all her chances of ever aspiring to have one from him, but that he should not forget her. This unexpected estrangement on the part of his beloved, shocked the prince who at once set out to throw himself down the Wish-fulfilling Precipice of the mountain. On his way he found a beautiful young girl holding at the feet of a young man who insisted upon her to let him fall from the precipice first. On enquiry the young man introduced himself as the Vidyādhara prince Anangarati, and said that, as his domain was usurped by his kinsmen he wanted to get rid of his useless life, but that his wife would not allow him to die first and insisted on herself having the first chance lest she might not be able to bear the dreadful sight! Harivāhana offered him his own kingdom, but Anangarati, however, wished that the prince should secure divine powers on his behalf and thus help him get his own Vidyādhara

kingdom back. Harivāhana agreed and commenced his six-months' course of austerities and mystic worship as directed by the Vidyādhara youth, who arranged for all the other facilities for the same. Many a goblin and evil spirit resorted to various devices of temptations and fear in order to compel him to give up the project, but the prince persisted steadfastly to the austerities. At the end of sixth months a goddess appeared in person and informed him that he had successfully attained the divine powers and that she along with all her tutelary deities, was at his command. The prince, however asked her to serve Anangarati, which she declined on the ground that they are bound by particular mystical regulations and further revealed that even Anaṅgarati had simply played a trick with him in order to make the prince undertake the austerities, so that the minister Śākyabuddhi might get a suitable powerful incubant to fill the vacant throne of the northern kingdom of the Vijayārdha mountain, as the king Vikramabāhu had renounced the worldly life. And, as the goddess disappeared, there arose the din of divine bugle, which summoned up all the Vidyādhara princes who instantly arrived and carried him to the northern range of the Vijayārdha mountain, where they appointed him on the throne as their emperor and bowed down. But Harivāhana was all the while worried about Tilakamañjari and as he inquired if anybody had any news about her, the doorkeeper announced the arrival of a messenger.

Verses 88 to 103 introduce the messenger,—none else but Gandharvaka,—who informed the prince that when Tilakamañjari put on the necklace she remembered her previous birth and the love of her divine consort Jvalanaprabha. She was then miserable and at once set out, with Malayasundari, on a pilgrimage during which they came across an omniscient Mahāṛsi to whom they paid their homage and sat before him for a while listening to his religious discourse. A Vidyādhara prince, named Virasena, inquired of the sage why the daughter of the Vidyādhara king Cakrasena had developed an aversion for males and why she was wearing a necklace all the time though she has renounced all the ornaments.

Verses 104 to 141 narrate that in reply to the above question of Virasena, the sage emphasized upon the strange nature of the transmigratory existence in which anything could happen and every soul was tossed, in accordance with the Law of Karma, from higher births of celestial beings to the lower ones of beasts, birds and vermin and vice versa. He then revealed that there was in the Saundharma heaven a god named Jvalanaprabha who, as he foresaw in near future the end of his tenure of godhood, thought of earning some merit for future births, and left the heaven without informing his beloved wife

Priyangusundari. After his departure from the heaven, he met on his way King Meghavāhana at Sakrāvatāra and having deposited with him the necklace of his beloved, went to see his friend Sumāli whom he wanted to bring round to the holy path of Lord Jina. Having then performed his pilgrimage of all the holy temples in all the worlds, he expired and was born as prince Harivāhana, the son of King Meghavāhana of Ayodhyā. His wife Priyangusundari on her part went to Jambudvīpa in search of her beloved lover and met her friend Priyavardā, a deserted beloved of the god Sumāli, and both the ladies approached the omniscient sage Jayantaswāmi who assured them that they shall be united with their respective lovers on the mountain peaks called Ekaśringa and Ratnakūṭa respectively. At this they made for those places and each one erected a temple of Lord Jina and passed their time awaiting the arrival of their divine consorts. Once Priyangusundari saw the goddess Sri who brought the message that as the end of Priyavardā was approaching fast, she had lost all hopes about the return of the lover, her faith in the forecast of the sage being totally shaken, and that she had given him a ring. Moreover, the goddess Sri added that her friend had prevailed upon Priyangusundari to look after the temple at Ratnakūṭa. But seeing that the end of Priyangusundari was also not far off, the goddess Sri entrusted the task of guarding both the temples to her own attendant Mahodara, a Yakṣa chieftain. Priyangusundari, however, never lost faith in the sage's forecast. After her death, she was born as Tilakamañjari, the daughter of the Vidyādhara king Cakrasena. Seeing the curiosity of the bashful Malayasundari, the sage further revealed that Sumāli was born as Samaraketu, the son of King Candraketu of the Siṁhala country and Malayasundari as the daughter of King Kusumāsekharā of Kānci.

The concluding verse (142) in the Mālinī metre narrates how the whole assembly was wonderstruck and everybody returned home.

Canto IX : Attainment of Both the Kingdoms

In verses 1 to 28 the Gandharvaka's report takes us, with both the ladies, back to their tent (Paṭamandapa), where Malayasundari asked her if she would like to stay there or was she out to visit other holy places also. Tilakamañjari, however, complained that her right arm was throbbing, which boded some impending calamity. And there came an attendant who reported the arrival of Citramāya. The latter reported that, as ordered by her, he combed the whole of the Ekaśringa region in search of prince Harivāhana, who, however, could not be found and hence he had asked the Vidyādhara to carry on the search operation. Malayasundari blamed her and asked Tilakamañjari to personally search for the prince. Tilakamañjari took the aeroplane and roamed over the region for the whole day, though unsuccessfully, and at last returned home late

in the evening utterly tired and dejected. The night passed in unbearable agony. The next morning brought the sad news through Sandipana, a Vidyādhara boy, that the prince, as reported by the Niṣādas, was seen climbing up the Wish-fulfilling Precipice of the Vaitādhyā mountain and that nothing further was known thereafter. This was more than enough for Tilakamanjari, who made up her mind to make an end to the then miserable and burdonsome life and ordered special worship of the Jinas at the temple, where having knelt before the central image of Lord Jina and prayed to Him to afford His blissful blessings and help in her future births. Then she straight way made for the waters of the Adṛṣṭapāra lake. But hastily came the Chamberlain from the Vidyādhara king Cakrasena, with the order that she should postpone her resolve for a period of six months, as the king had been assured, by the soothsayers, about the well-being of the prince. Unwillingly she submitted to her father's orders and led the austere life of an ascetic. When only one day was left for the expiry of the stipulated period he, said Gandharvaka, left the place in order to avoid the predicament of having to witness the impending tragic events the next day, and wanted to fall from over the precipice in a bid to cut his life short. But the vigilant Vidyādhara guards at once arrested him and produced before the prince.

Verses 29 to 39 narrate that this report of Gandharvaka reminded the prince of his past birth and, leaving the royal insignia behind to Gandharvaka with an instruction to inform Malayasundari about all that had passed, he at once went to see Tilakamanjari and console her. It was at this juncture that Samaraketu arrived and met him. Here ends Harivāhana's narration which started with V. 9.

In verses 40 to 89, the story is sought to be wound up. All were astonished and happy at this wonderful march of events, except Samaraketu, who evidently was sorry to have recollected his past birth as also the wrong that he had done to Priyamvadā, whom he had left in the lurch due to his infatuation for another beloved Svayamprabhā. Harivāhana was consoling his friend when there arrived Kalyāṇaka, a messenger from the Vidyādhara king Vicitravirya with a request that as it was fixed up to offer Malayasundari in marriage to Samaraketu, the latter may be allowed to be taken to the Suvela mountain, where all including King Kusumāśekhara and Queen Gandharvadattā were eagerly awaiting his arrival before which Malayasundari, who had been carried there beforehand, would not cast off her ascetic garb. On inquiry as to how the king heard about Samaraketu, the messenger revealed that when Samaraketu arrived at the court of Harivāhana, Mṛgāṅkalekhā ran to the queen Patralekhā with the happy news and congratulated her for the prospect of the additional happy

occasion also of the marriage of Malayasundari with Samaraketu. Citralekhā reminded the queen about the forecast of the sage that this would be at the hands of King Vicitravirya, who was, therefore, informed in the matter. Harivāhana granted the request, and Kalyānaka took Samaraketu with his retinue to the Suvela mountain. Harivāhana, on the other hand, was ceremoniously coronated by the Vidyādhara as the emperor of the northern region of the Vijayārdha range. After some time, he arrived at the southern region as an honoured guest of the Vidyādhara king Cakrasena, who formally gave him his daughter Tilakamañjari, in marriage. Having enjoyed the festivities, the pair arrived with full regale and regalia, back to the northern kingdom. Samaraketu was invited back with his bride and the prince made over to him the authority of the northern kingdom. King Meghavāhana, who, now wanted to retire, formally coronated Harivāhana on the throne of Ayodhyā as his successor.

The last two verses in the Mañjubhāṣī and Śārdūlavikṛīdītam metres respectively, wind up the story concluding that King Meghavāhana set his heart on bettering his prospects for the life hereafter, while Harivāhana ruled as an unrivalled monarch his prosperous kingdom happily ever after.

The Epilogue

In seven verses the author gives his autobiographical details which inform us that his father named Āmana a great scholar-poet and author of an epic entitled 'Śrī Nemīcaritam', was born in the Pallipāla family well-known in Anahillapura (Pāṭāṇa). Of his four sons, the eldest was Anantapāla, the author of Spaṣṭa Pāṭīganita. The next was Dhanapāla, an apprentice in the field of poetry. The next two were Ratnapāla and Gunapāla. It was due to the training afforded by his father, that Dhanapāla composed this compendium of the prose-romance, the Tilakamañjari. This work was completed on Thursday, the fifth day of the bright half of the month of Kārttika in the year indicated by the words 'the moon' (indu=1), 'the systems of the Indian philosophy' (darśana=6), 'the sun' (sūrya=12). The last verse (7) concludes with an aspiration that the work, slightly more than twelve hundred gāthas in extent, may last, and entertain the readers, till the Sun shines.

VII The Contribution

The history of the compendiums of famous classics probably does not go far back than the tenth century A.D. But the fact that the compendiums were composed almost invariably in Sanskrit, whether the original be in Sanskrit or Prakrit, does show that Sanskrit ruled the day as the principal medium of literary activity. It must have been an aspiration to preserve the memory of great poets and their esteemed works, as also

I wish to popularise such a work among the students of Sanskrit language and literature so that they may be led to read the original masterpieces. And such compendiums did serve as an aid to memorize the principal details of the stories of the classics as has been suggested by Shri Pradyumnaśārya.²⁴

It is not known authoritatively why Pallipāla Dhanapāla chose the medium of verse for composing his TMS, when he could have accomplished the work in a better way in the prose itself. The reason might be, of the one hand, the one suggested above by Shri Pradyumnaśārya and, on the other hand, as has been suggested by the author himself in his epilogue to the TMS, where he has almost confessed that this work was undertaken, at the instance of his father, as a sort of exercise in writing a poem in Sanskrit verse. Had the sole purpose been the preservation of the story of the original prose romance intact, the prose medium would have been more suitable as has been in the case of the Tilakamañjari-saṅgraha composed by Kṛṣṇaśārya (Abhinavabāṇa), who, it seems, had as his ideal the well-known Kādambarī-sāra of M. S. Apte.²⁵

Pallipāla Dhanapāla's seems to be the earliest available attempt at epitomizing a literary classic. His success seems to have started a similar fashion among his contemporary and successive scholars who attempted similar works both based on the Tilakamañjari and on other popular Jain classics. Among the latter type may be mentioned the Upamitibhavaprāpāñcakathā-sāroddhāra of Devasūri (A. D. 1242) and the Samarādityasāṅkṣepa of Pradyumnasūri (A. D. 1269). It was a matter of prestige to be able to write in Sanskrit.

The TMS has been intended by its author to be nothing more than a mere metrical compendium of the prose-romance of Kavi Dhanapāla. But it has actually resulted into a fine small—almost epic—poem possessing some of its structural epic characteristics such as the division into cantos, their apt nomenclature, change of metre at the end of each canto and so on. And the very heart of the epic, viz. the story and its spirit as well as a faithful reflection of an aspect of the contemporary religious life—that have been kept unchanged—have contributed to the epic atmosphere. Had the poet really intended to compose a full-fledged epic based on the story of Tilakamañjari, he could have amply succeeded by elaborating some of the descriptions from the original source work. Essentially and faithfully based on the TM, but free from the limitations inherent in summarizing such an ornate prose-romance in a quite diffe-

24. cf. S. S. vs. 28 : तत्कृते समरादित्यचरिते पूरिते रसैः ।

वह्ये संक्षेपमक्षेपमात्मनः स्मृतिहेतवै ॥२८॥

rent medium of verse, this compendium is really the best one amongst all such metrical attempts available so far in the field.

The author of the TMS has, true to his promise²⁶ at the beginning of his work, exhibited a thorough grasp of the original prose-romance, and has kept a vigilant eye on every single knot of the thread of the story, so much so that he could point out, indirectly, of course, a couple of minor loose ends, which he has carefully tied up.

One such loose end in Kavi Dhanapāla's prose-romance is with regard to the relation of Sumāli vis-a-vis Priyamvadā and Svayamprabhā. Kavi Dhanapāla has nowhere made it clear whether Svayamprabhā was Sumāli's another beloved contemporary with Priyamvadā, or was it Sumāli's beloved Svayamprabhā who was later on born as Priyamvadā again the beloved of the same Sumāli. He only mentions that Priyamvadā was "a beloved of two lives" (जन्मद्वयप्रणिनै),²⁷ which leads us nowhere. Not only that the equivocal reference to an injustice done to her in her "Priyamvadā-hood"²⁸ also keeps us unenlightened. The author of the TMS, on the other hand, has made this very clear by indicating that Sumāli deserted Priyamvadā due to his infatuation for Svayamprabhā, an another beloved of him.²⁹

Another loose end, which he has tied up, relates to the episode of the divine ring Bālāruṇa, which according to the TM, passes from the goddess Śrī to Meghavāhana, who sends it to Harivāhana. When the latter makes a gift of it to Malayasundari, she remembers her past birth as Priyamvadā. But nowhere are we informed, in the prose-romance, about any relation of the ring with Priyamvadā. It is the author of the TMS who has carefully filled this lacuna by making Priyamvadā hand over the ring to the goddess Śrī.³⁰ It is noteworthy, in contrast, that neither Lakṣmidhara³¹ nor Padmasāgara³² could locate these two subtle points inspite of their having actually composed a compendium each based on the TM! The latter, of course, has slightly touched the first point,³³ but he is certainly not aware of its value in the story.

SANS
891.23
PAL

26. cf. TMS. I. 4 : तस्या रहस्यमादाय मधुवत् इवादरात् ।

मन्दवागपि संक्षेपादुदगिराभि किमप्यहम् ॥१॥

27. cf. TM(N) p. 421 (15).

28. cf. TM(N) p. 421 (21 ff.) : अहं तु कृतविप्रियः प्रियंवदाभावतः प्रमृति तस्याः etc.

29. cf. TMS IX. 47 : अहं स्वयंप्रभारागात्कृतागः etc.

30. cf. TMS VIII. 121 : इत्युदीर्यं ममाङ्गुल्यां स्वाङ्गुलीयकमक्षिपत् ।

31. cf. TMKS. verses 1074-1080; 1144-1145.

32. cf. TMKU. verse 1822-1826; 1914.

33. cf. TMKU veress 1914 : जगादाहृपतिः प्राच्यचलप्रेमविसंशुलः । etc.

In two cases the author of the TMS has passed over minor details

(1) In the TM the Vidyādhara king Vicitravirya utters a verbal order to an attendant to take the girls round and show the temple.³⁴ In the TMS he is shown as merely whispering something—evidently the same instruction—into the ear of the attendant.³⁵ (2) In the TM, Samaraketu rushes out from the temple of the Love-god when he hears Bandhusundari crying for help.³⁶ In the TMS, however, Samaraketu notices two feminine hands protruding from the window-grills of the temple³⁷ and a cry for help.

In two further cases³⁸ he has skipped over a slight portion of the story. It might as well be a scribal failure.

Pallipāla Dhanapāla has grasped the very spirit and many of the peculiarities of Kavi Dhanapāla especially his love of alliteration. Almost every verse of the TMS has at least one such sound effect. He has contributed a few sympathetic imageries in the form of similes, 'utprekṣas' etc. which are not found in the original prose work. A few specimens of them may be noted below:

- (1) आसीदतिबलस्तस्यां राजा श्रीमेघवाहनः ।
यतप्रतापप्रदोषान्तःशङ्कुभिः शलभाधितम् ॥ I. 8.
- (2) तस्य मयैवमुक्ताया गलिताश्रुकणावलिः ।
प्रापदशां दर्शयन्तीव हारश्रियमशिश्रियत् ॥ V. 57.
- (3) खलधिगतमथालिङ्गैतं कृतार्थितजीविता
तनुमहमपि क्षेशावासं त्यजामि निजमिमाम् ।
इति कृतमनास्तत्राप्तं निर्वील्य विलोचने
अपरमचलप्रेमा रामाजनो वितनोतु किम् ॥ V. 167
- (4) अर्काश्मनिर्मितं हेमकुम्भोद्धासिंशिरोगृहम् ।
कैलाशमिव भूतेशभालनेत्रामिमभासुरम् ॥ VII. 87
- (5) तं निशीथमय क्षिप्त्वा मङ्गुञ्चु प्रादुरभूतुरः ।
पुमानेको ममोत्सङ्गाददिशङ्गादिवांशुमान् ॥ VII. 102
- (6) मेखलासङ्गिनीं चाहरचनाभङ्गिमायताम् ।
विजयार्द्धश्रियो वेणि दक्षिणत्रेणिमागमत् ॥ IX. 73.

The author of the TMS has considerable command over various metres. His Anuṣṭubh is of course not completely free from a slight looseness in a couple of places.³⁹ But he sails at ease in other metres.

34. cf. TM. p. 274 (17 ff.)

35. cf. TMS. V. 106

36. cf. TM. p. 325 (15 ff.)

37. cf. TMS. VI. 78.

38. cf. TMS. VI. 14 ff; VIII. 4 ff.

39. cf. TMS. VI. 131; VIII. 69 &c.

He has tried his hand at the popular classical metres like मन्दाकान्ता (I. 106), शार्दूलविक्रीडितम् (I. 122; V. 168), मालिनी (III. 139; VIII. 141), सग्वरा (IV. 129) and शिखरिणी (VII. 162) besides the difficult ones like हरिणी (V. 167), पृथ्वी (VI. 140), मालती (VII. 161) and मञ्जुसाधिणी (IX. 90). His knowledge of Sanskrit grammar is quite adequate, and his Sanskrit diction is quite living in that it adopts a few current Apabhraṇa usages some of which are listed in Appendix B. It must, indeed, be confessed that the pains taken by the father of Pallipāla Dhanapāla, in training him up in poetic composition, have not been in vain.

- **VIII Pallipāla Dhanapāla and Lakṣmidhara—A Study in Contrast :**

A few points about Lakṣmidhara and his work (TMKS) have already been noted above. Here we mainly concentrate on the points of comparision and contrast between the TMS and the TMKS.

Both the works are based on the same prose-romance and both are composed with the same purpose in view. A close comparision reveals, many parallel passages—generally a quarter or two of a verse—which cannot be explained away as being due to their dependence on a common source, especially when these passages do not possess much correspondence to the relevant passage of the original prose-romance. A few instances of such parallelisms are noted below along with the relevant passage of the TM where necessary :—

- (1) TMS : कथागुम्फः स एवात्र प्रायेणार्थास्त एव हि । I. 5.
TMKS : अस्मिन् द्वचास्त एकार्बास्त एव ननु वाचकाः । 5.
- (2) TMS : .....बन्धमात्रविशेषतः ।
सन्तः सन्तोषमायान्तु.....॥ I. 6.
TMKS : गुप्तविज्ञानमात्रेण मम तुष्टन्तु सउजनाः ॥ 5.
- (3) TM : ...भवत एव मया प्रदत्तः...यदा च नवयोवनश्रिया प्रतिपन्नस्वर्णाङ्गा-
स्तवाङ्गजो भविष्यति तदा तस्य भूषणार्थमुपनेतव्यः । p. 60 (16 ff.).
TMS : मया दत्तस्तवार्घोऽसौ स्वाङ्गजस्यैव यौवने । I. 102
TMKS : अपेणीयश्च भूषणार्थं स्वाङ्गजस्यैव यौवने । 100.
- (4) TM : सर्वदा सौम्यपरिजनपरिवाराहम् । न मे नक्षत्राः सञ्जिवावपि चरन्ति ।
TM (N) p. 56 (9ff.)
• TMS : .....मत्यार्थं सौम्यं एव हि सेवते ॥ I. 59.
TMKS : .....मत्पार्थं सौम्यं एव हि सेवते ॥ 89.
- (5) TM : अस्य सङ्घामभूमिमवतरतोऽपि विषमदुर्गणाणि गाहमानस्य विषमाटवीयु
विशेषो...विशेषतः सञ्जिवावपितव्यः । TM (N) p. 60 (21 ff.)
TMS : विधेयः सञ्जिवे चास्य दुर्गारप्यरणादिषु । I. 103
TMKS : विशेषात्सविधेयेष्वो दुर्गारप्यरणादिषु । 100.

(6) TM : अयमपि बालरुणाख्यो दिव्याङ्गुलीयकालङ्कारः ...

वज्रायुधस्य प्रस्थापनीयः । वक्तव्यथं तत्प्रधानप्रणयी विजयवेगः—एष
यामिनीयुद्धेषु विषमशत्रुसैन्यसन्निरुद्धस्य वज्रायुधस्य पाणिप्रणयितां त्वया
नेतव्यः । TM (N), p. 63 (14, ff.)

TMS : अङ्गुलीयकमेतत् वज्रायुधचमूपते: ॥

वाच्यो विजयवेगाख्यस्तप्रधानो यथा त्वया ।

निशायुद्धेषु सेनान्यः सन्निधेयमिदं सदा ॥ II 5-6.

TMKS: अङ्गुलीयमिदं प्राप्यं वज्रायुधचमूपते: ॥

वाच्यो विजयवेगाख्यस्तप्रधानश्च यथा त्वया ।

निशायुद्धेषु संरोधे धार्य वज्रायुधान्तिके ॥ 107-108

(7) TM : अतिक्रान्ते च षष्ठीजागरे, समागते च दशमेऽहिं...। TM (N) p. 78 (1)

TMS : षष्ठीजागरणे जाते प्राप्तेऽथ दशमे दिने । II. 33

TMKS : षष्ठीजागरणे द्वृते संप्राप्ते दशमेऽहनि । 130.

(8) TM : मयाप्यव्य...अखिलरत्नकोशाध्यक्षस्य महोदधेः ससाहिकं समर्पितम्...।

TM (N) p. 81 (19 ff.)

TMS : उपनीतं मयाप्यव्य रत्नाध्यक्षमहोदधेः । II. 47.

TMKS : उपनीतं मयाप्यव्य रत्नाध्यक्षमहोदधेः । 146.

(9) TM : तदप्यदृष्ट्यूर्वं रूपमिव नृपकुमारस्य दिव्यं देवतायतनमस्याः ।...कथं चास्य
तव नायकस्य प्रवेशे नितान्तमपि सप्तहा मार्गमुपदिशति । TM (N)
p. 280 (6, ff.)

TMS : इदं रूपमिवैतस्याः कुमारस्यातिसुन्दरम् ।

अपूर्वं चैत्यमेतस्याः शंसत्यैतत्परं कथम् ॥ V. 124.

TMKS : इदमद्युतसौन्दर्यं कुमारस्यास्य रूपबत् ।

अपूर्वं चैत्यमेतस्याः कथं मार्गं वदत्यसौ ॥ 627.

(10) TM : इत्युक्तवति मयि संस्मृत्य तत्पुराङ्गतामात्मीयमप्रागलभ्यविलसितमुद्दिन्नलज्जा-
स्मिता...। TM (N) p. 364 (9 ff.)

TMS : इत्युक्ते सा स्वस्मार्षीत् प्रागप्रागलभ्यवलिंगतम् ॥ VII. 60.

TMKS : इत्युक्ता स्वस्य समार प्रागप्रागलभ्यचेष्टितम् ॥ 857.

(11) TM : ...प्रियङ्गुसुन्दरी नाम देवी...वेदितमुद्नतमभिजनस्य...जम्बूदीपमागच्छत् ।
...प्रियंवदाभिधानया प्रधानदेव्या समन्विता...। TM (N)
p. 407 (10 ff.)

TMS : प्रवृत्ति वेदितुं तस्य प्रिया खेदवशंगता ।

प्रियङ्गुसुन्दरी नाम जम्बूदीपमथागमत् ॥ VIII 107

. TMKS : प्रियङ्गुसुन्दरी नाम तप्रियाऽथ विषादिनी ॥

प्रवृत्ति वेदितुं तस्य जम्बूदीपमुपागमत् । 1063-64.

(12) Pallipāla Dhanapāla normally summarises the verses of the prose-romance if they are in metres other than the Anuṣṭubh or Āryā. But in one case he has made an exception and incorporated a verse⁴⁰ of the original in the Śikharīpī metre in the body of the text of the

40. cf. TM(N) p. 359 : प्रभातप्रायाऽसौ रजनि etc.

TMS as verse No. VII. 37. Lakṣmidhara sometimes summarises such verses of the original, while, as regards the hymns to the praise of Jina, he quotes them from the original without incorporating them in the body of the text of the TMKS. But with regard to the above-mentioned verse in the Śikharīnt metse he also has made an exception and incorporated it in the body of his TMKS as the verse No. 829!

The above comparision clearly shows that Lakṣmidhara kept a close eye on the TMS while composing his own TMKS, which, of course, differs from the former in many other points, a few of which may be noted below:

PALLIPĀLA DHANAPĀLA:

- (i) He salutes R̄śabhadēva in the beginning of his work.
- (ii) He praises Kavi Dhanapāla and his TM.
- (iii) He has contributed a few similes and 'utprekṣās' etc. and filled a couple of lacunae found in the original.
- (iv) He describes in detail how king Meghavāhana declined the offer of the Vētāla to cut his head with the latter's scissors and preferred to use his own royal sword. (I. 85-88).
- (v) He describes the goddess Śrī in three verses (I. 90-92).
- (vi) He does not elaborate the humourous, though laudatory, dialogue between the goddess Śrī and the king.
- (vii) He faithfully preserves in the summarised form the graceful talk between King Meghavāhana and his queen Madirāvatī.
- (viii) He carefully preserves in the summary the important religious discourse by Maharsi⁴¹ in full, as it is the very heart of the original prose-romance.

LAKṢMĪDHARA:

- (i) He salutes Mahāvīra in the beginning of his work.
- (ii) —
- (iii) He also has contributed a few similes and 'utprekṣās' but has not fully grasped the significant points of the story.
- (iv) He summarises it in one verse (82) which does not bring out the characteristic heroism of the king.
- (v) He disposes her off in three quarters of a verse (85).
- (vi) He elaborates it in two verses (92-93).
- (vii) He simply omits it.
- (viii) He totally omits the religious part⁴² but adopts the narrative part of the discourse of Maharsi.

41. cf. TMS. VIII. 103-104.

42. cf. TMKS. 1061 ff.

The difference between their poetic ability can be seen from the following few comparative instances;

(1) The beautiful original verse⁴³—

विपदिव विरता विभावरी रूप ! निरपायमुपास्त्वं देवताः ।
उदयति भुवनोदयाय ते कुलमिव मण्डलमुण्डीभितेः ॥

of the TM has been adopted:

(a) in the TMS as—

क्षण विपदिव क्षीणा रूपाराघ्यं देवताः ।
भवत्कुलमिवोदेति चण्डदीधितिमण्डलम् ॥ L. 23; and

(b) in the TMKS as—

तवोदेत्युदयायाको रूपाराघ्य देवताम् । 22.

(2) A fine episode,⁴⁴ viz.—

हृष्टवा च विरतनिमेषया हृष्टया सुचिरमतिचाहुणा तेन वेशमहणेन तैश्च तत्कालमाविभूतैः प्रियप्रेमातिशयग्रन्थमि स्मरविकारैर्द्विगुणतरम्यदर्शनां सुद्धमाञ्जिलघ्य शयनीयमनयत् । तत्रैव च तया सह सुख्यापि ।

—full of picturesque tenderness and at the same time utmost sense of poet's self-control in the TM, has been properly summarised:

(a) in the TMS as—

तत्क्षणोदभूतकन्दर्पिविकारोऽतिमनोहराम् ।
पीडितस्तनमाञ्जिलघ्य शयनीये निनाय ताम् ॥ L. 23;

while it is slightly marred by the unnecessary and unwarranted additional reference to kissing—

(b) in the TMKS as—

सानुरागं समालोक्य सञ्जिलघ्य परिचुम्ब्य च ।
तां निनाय रूपः शश्यां सुख्याप सहितस्तया ॥ 122.

(3) A beautiful courteous request⁴⁵, viz.—

कुमार ! युवराजवार्ताद्युतश्वरणेन पीतमतिचिरम् ।
कर्णामृतम् । इदानीमीक्षणामृतं क्षणमेकमास्वायताम् ।

—of the TM, is rendered:

(a) in the TMS as—

कुमार ! कर्णपीयूषं चिरं पीतं कथारसात् ।
क्षणमीक्षणपोयूषमिदानीं पीयतामिति । III. 29

while it is simply ruined.

43. cf. TM(N). p. 28 (19 ff.)

44. cf. TM(N). p. 73 (16 ff.)

45. cf. TM(N). p. 161 (20 ff.)

(b) in the TMKS as—

व्यजिज्ञपत् कुमारेदमीक्ष्यतां नयनामृतम् । 330.

Pallipāla Dhanapāla has; thus, clearly scored over Lakṣmidhara both in the point of preserving the poetic flavour and the spirit of the original prose-romance, and in that of the skill in presentation of the story which he has fully grasped. Lakṣmidhara, on the other hand, has tried to win a point against the author of the TMS by his success at economising to the extent of about sixteen verses—actually about thirty to thirty-five grammas—but he could not rise beyond the level of a mere epitomist, who could not properly catch at the significance and the excellences of a great classic.

IX Pallipāla Dhanapāla and the Author of the TMKU—A Study in Contrast:

As the work has not yet been published so far, a few remarks about its title and authorship may not be out of place. Prof. H. D. Velankar has noticed in his Jinaratna-kośa⁴⁶ a work known as Tilakamañjari-prabandha by Padmasāgara. The title is based on the colophon⁴⁷ of the work. However, the authority of this colophon is open to doubt in so far as a palm leaf K Ms. of this same work—other than the paper K Ms. of it quoted in the foot-note—does not have any colophon whatsoever and hence it is listed in the unpublished list of the Kāntivijayaji Bhandara under the title 'Harivāhanacarita'. (Palm Leaf Ms. No. 2.). Moreover the title is rather misleading as it may be easily mistaken for the TM. I have therefore preferred for my purpose the title "Tilakamañjari-kathoddhāra" (TMKU), in accordance with the statement⁴⁸ of the author himself at the beginning of this work. So far I could personally utilise only three MSS.⁴⁹ Two of these MSS, viz. K and N, do not mention the name of the author. The B Ms. does mention in the last verse the name of the author as 'Padmasāgara', the disciple of Dharmasāgara.⁵⁰ But the palm-leaf Ms. noted above does not contain this

46. cf. JRK, p. 160.

47. cf. TMKU : इति श्रीतिलकमंजरीप्रबन्धः संपूर्णमगमतः K Ms. folio 53 इति श्रीतिलकमंजरीप्रबन्धः संपूर्ण समाप्तिः । B. Ms. folio 67; इति श्रीतिलकमंजरीप्रबन्धः । N. Ms. folio 53.

48. cf. TMKU verse 1 : कुर्वे तिलकमञ्जर्याः कथोदारं प्रयत्नतः ।

49. They are : (1) The KMS in the Kāntivijayaji Bhandar (No. 1802) at the Ātmārāma Jaina Jñāna Mandir, Baroda; (2) N/827 at the L. D. Institute of Indology, Ahmedabad (N MS); and (3) No. 791 of 1895-1902 at the Bhandarkar Oriental Research Institute, Poona (B Ms.)

50. cf. TMKU B. MS folio 67 :

वाचकाप्रेसरश्रीमद्भूमीसागरशिष्यकैः ।

निर्मितोऽयं कथाग्रंथः पंडितैः पद्मसागरैः ॥१९६॥ (i. e. verse No. 1998)

verse, nor the name of the author. On the other hand the colophon therein is rubbed out and something else is sought to be written on it. Even then some of the words of the portion rubbed out can easily be read, and the name 'Candraprabhasūrī' is clearly visible there. This raises a doubt as to the real authorship of the work. Muri Shri Puṇyavijayji also expressed his doubt about the authorship of Padmasāgara, since during his time—the sixteenth century A. D.—the practice of writing on palm-leaf was not prevalent and almost all the MSS since about the fourteenth century A. D. are generally written on paper. It is possible that the real author might have been some "Candraprabhasūrī", about whom we know nothing beyond his name. The calligraphy of the MS indicates that the work might have been written about the thirteenth century A. D. and in that case the author might have been a contemporary or a close successor of both Pallipāla Dhanapāla and Lakṣmidhara. The date of the work as mentioned in the B Ms., viz. Sam 1645 (i. e. A. D. 1589) only shows the date of the copyist⁵¹ and not of the author. Moreover Shri M. D. Desai has not included this one among the works of Padmasāgara.⁵² Again the verse,⁵³ in the B Ms., mentioning the name of the author as Padmasāgara seems to have been added later on, as it is written in a slightly different and rather careless handwriting at the top of the last page (folio No. 67), while the colophon mentioned above⁵⁴ follows closely after verse No. 1997 which concludes the work with the words... "हरिवाहमप्रभृतयः सर्व श्रेयसं दितिष्ठु: ॥१९७॥"

The question of the authorship being thus open, I have taken this work only as being "ascribed to" Padmasāgara for the present purpose. All the quotations from the TMKU here are based on the text of the K Ms.

Now as regards the point at issue. The author of the TMKU clearly mentions that he intends to take pains to rescue or repair the story of the TM⁵⁵ rather than merely summarising it faithfully. Pallipāla Dhanapāla on the other hand, has tried to summarise the prose-romance with a view to bring out, and preserve, the literary fragrance of its story-element. The author of the TMKU, on the other hand, tried to compose an independent and elaborate metrical work which is primarily based on the story of the TM, to which, however, he has not fettered himself and has added profusely, not only his own imageries, but also many new ingredients

51. cf. B MS. folio No. 67 : " संवत् १६४५ वृषे शाके १५०११ प्रवृत्तमाने फाल्गुनमासे शुक्लपक्षे १३ तिथि भौमवासरे । मुनि गोव्यंद लघिता । "

52. cf. JSSI (D). p. 586-87.

53. cf. supra ft. nt. No. 50.

54. cf. supra ft. nt. No. 51.

55. cf. supra TMKU verse No. 1.

in the story—ingredients totally unwarranted so far as the original prose-romance is concerned.

The principal additions introduced by the author of the TMKU are listed below :

(1) The good omens, like the trumpeting of an elephant and the dance of the pet peacock, indicating the impending arrival of the Vidyādhara Muni.⁵⁶

(2) A speech by the queen Madirāvati, as reported by King Meghavāhana to the Muni.⁵⁷

(3) The descent of the goddess Śrī in her image installed by king Meghavāhana.⁵⁸

(4) The reason put forth by the god Jvalanaprabha at the time of gifting his necklace to King Meghavāhana.⁵⁹

(5) Meghavāhana's address to the goddess Śrī, at the time of presenting the necklace at the feet of her image.⁶⁰

(6) The intervention of 'japa' between the presentation of the necklace and the appearance of Vetalā.⁶¹

(7) Vetalā is said to have appeared between the king and the image of Śrī.⁶²

(8) Vetalā's rashness in his address to the king.⁶³

56. cf. TMKU. 32-33 : तदा दक्षिणतस्तेने गलगज्जगजाग्रणीः ।

मनुरो तेन नादेन पुरः कैलिकलापिना ॥३२॥

प्रभोदयन्निमित्तानुमोदनेन प्रियां शृणुः ।

सिद्धि मनोरथस्येव सौधाप्रमधिसूचन् ॥३३॥

57. ibid. 68 : शूकरी पङ्कलिप्तापि पुत्रैरनुगता वरम् ।
नन्वहै राज्यलीभापि स्वामिन् सुतविनाहृता ॥३४॥

58. ibid. 98 : तस्मिन्नवतताराशु श्रीः स्वयं देवतालये ।
कलयैवाविशत्पश्चहदान्तःपद्मसद्यनि ॥९८॥

59. ibid. 134 : न युक्तः शून्यहस्तस्य मान्यैः प्रथमसङ्गमः ।
एनं व्यसनसंहारं हारं राजन् गृहाण तत् ॥१३४॥

60. ibid. 149 : देवि त्वत्सेवनतरोरनलपस्य फलिष्यतः ।
पुष्पोद्गम इवादर्शि मया हारः प्रभावभाक् ॥१४९॥

61. ibid. 152 : मन्त्रजापलयं प्राप ततः क्षमापशिरोमणिः । १५२ ।

62. ibid. 155 : ततः श्रीप्रतिमारूपदग्नतर्वर्तमभित्तिम् ।
ज्ञानित्यागच्छद् वैतालः कश्चिद्भालधुताम्बरः ॥१५५॥

63. ibid. 165 : अयि मूढ समारूपमहिमानं न वैत्सि माम् । १६५ ।

(9) Vetalā's reason for offering his scissors to the king.

(10) The puzzled goddess Sri invoking the help of another goddess Bhārati, who whispers some advice into her ear, and Sri makes the king's hand free for further action.⁶⁵

(11) The king cuts off his head completely and head-less trunk dances before the goddesses. Then the goddess Bhārati restores the head again to the body so that the king is resurrected.⁶⁶

(12) The boon of a son is granted by the goddess Bhārati and not by Sri, who requests the king to pray to the former.⁶⁷

64. ibid. 178 : तदृगुहाण महीभर्तः कर्त्तरी मम निःसहाम् ।
स्वामिदोहमसौ दिव्यो न करिष्यत्यसिस्तव ॥१७८॥

65. ibid. 212-214 : तदा लक्ष्मीरमन्देऽस्मिन् सन्देहे पतिता सती ।
किंकार्यं वजडा सद्य हृदा सम्मार भारतीम् ॥२१२॥
तत्त्रिभुवनाधीशैर्धीर्घकृते सेविताऽभितः ।
प्रस्यक्षीभूय वाग्देवी किञ्चिदृगुणं श्रियेऽदिशत् ॥२१३॥
अथाऽभ्यधत्त भूताथं श्रीरसौ बीर ! सम्प्रति ।
त्वत्त्रहोऽयं हतस्तम्भो यथाभीष्टं विद्यताम् ॥२१४॥

66. ibid. 215-219 : इत्युक्तिसम्बालं स स्वशिरस्तरवारिणा ।
छिंत्वा युहाणेदमिदं बद्धन् क्षिप्तवार्थिनं प्रति ॥२१५॥
द्रागुत्थायाक्षिविक्षेपभूमङ्गादि मुखे सृजन् ।
श्रियोऽग्रे चास्वारीभिः कवन्धेन मुदाऽनटत् ॥२१६॥
न याति जीवितं यावत्तावल्लक्ष्मीः स्वयं रथात् ।
घराधवस्थं मूर्द्धानं कवन्धस्कन्धवं व्यथात् ॥२१७॥
कमण्डलुजलेनैवमसृतप्रतिपन्थिना ।
वाग्देवी तच्छिरोऽसिद्धश्वर्णं च वभूव तत् ॥२१८॥
शिरस्त्वेदोच्छलद्रक्षं सङ्गमङ्गमिलापतेः ।
स्वयमक्षालयलक्ष्मीर्विक्षेपस्वयं पयः ॥२१९॥

67. ibid. 224-225 : अहं त्रैलोक्यवस्तुनि तेषामेषा तु जीवितम् ।
वाग्देवी जगतां देवी बन्दस्वेषां मुदा शृप ॥२२४॥
अथ भूगोऽनमद् वाणी वाणी चाशिषमवीत् ।
भविष्यति भवस्यनुरनूनज्ञानधीरिति ॥२२५॥

(13) A picturesque description of Vajrāyudha resting in his camp before the night-attack.⁶⁸

(14) The speech by Vajrāyudha which justifies why Vijayavēga suddenly remembered the Bālāruṇa ring, in the din of the battle.⁶⁹

(15) Gandharvaka's anxiety to do, rather than an excuse for not doing there and then, a portrait of Harivāhana inspite of his other engagements.⁷⁰

(16) The hymns to the Love-god sung by couples, when Malaya-sundari goes to the temple.⁷¹

68. ibid. 321-325 : अथानङ्गतिथौ नक्तं सुक्तप्राकारविप्रहः ।

गृहप्रहितनिःशेषमित्रमन्त्रविशरादः ॥३५१॥

एकद्विग्यायनयुतो द्वित्रिवैहासिकावृतः ।

सुखी त्रिचतुरश्लाघाचतुरः पञ्चशानुगः ॥३५२॥

सुप्तः पार्वण पार्वत्यस्थपुष्टप्रकरतारके ।

शशीव शरदभोदे तल्पे तारोत्तरच्छदे ॥३५३॥

चन्दनस्यन्ददिग्बाङ्गः पुष्पसमभङ्गभासुरः ।

वसानो वाससी तन्तुकृत्नुमहसी इव ॥३५४॥

अर्खप्रक्षेप्त्वाणिस्थमूर्दा वज्रायुधस्तदा ।

स्थितोऽनज्ञार्चनाङ्गदरङ्गनादत्तदमुदी ॥३५५॥

69. ibid. 369-371 : अरेरेऽतिप्रसाकोऽसि पश्य मामेष ते बलम् ।

बालाहण इव धानं रहसा संहराम्यहम् ॥३६५॥

तथा बालारुणोत्याऽथ सज्जातस्मरणस्तदा ।

अहं सहर्षः सोत्कर्षरोमहृषीचकञ्चुकः ॥३७१॥

70. ibid. 730 : मया कार्यविशेषेण व्याकुडेनापि संप्रति ।

त्वदूपलिङ्गने हेतुः संक्षेपात्कथ्यते श्रुणु ॥३७०॥

71. ibid. 1261-63 : मलयानिलकञ्जलीललोलशोणध्वजच्छलात् ।

अन्तर्जयज्जनं नूनं यदनादेशाकारिणम् ॥१२६१॥

यद्विद्मारुणं मेजे रागवन्ति जगन्त्यपि ।

निकीर्णोरिव पुष्पेषीर्मिलितो दलिक्षेत्करः ॥१२६२॥

अन्येषां शुसदां बुहुमेषोऽप्याज्ञां प्रगत्वते ।

गरीयसी स्मराज्ञा ते युग्मैरेव योद्धाते ॥१२६३॥

शकचक्किभिराध्यं शासनं ते विराध्यताम् ।

काम ! पार्वणिङ्गनां जातं फलं भिक्षाविद्यना ॥१२६४॥

ममांसि यमिनां वज्रकठोराणि सुमेषुभिः ।

अनङ्ग ! भिन्दजन्येषां रैषां भिन्त्से भुजाभृताम् ॥१२६५॥

सारं स्मर ! भवदूपमिति ते कियती स्तुतिः ।

सारं पश्यन्ति संसारमपि सर्वं त्वयाऽज्जिनः ॥१२६६॥

स्थानस्थानगतैरेवं युमे शृजारहारिभिः ।

स्तूपमानं पूज्यमानं सेव्यमानं च सर्वतः ॥१२६७॥

सद्वीजनसमानीतपूजोपकरणीः स्मरम् । etc. ॥१२६८॥

(17) Gandharvadattā is referred to as the younger sister of Patralekhā, rather than of Citralekhā.⁷²

(18) Both the heroes along with their heroines taking the vows of Jainism, travelling on foot and undertaking difficult penances,⁷³ at the end.

In some of the poetic imageries the author of the TMKU shows an ability of a higher order than that of Pallipāla Dhanapāla. As for instance in :

(1) सर्वद्विसुखसंलब्धिसुधाबिभितयोस्तयोः ।

वलेशावेशोऽभवत्प्रानुत्पत्तिष्विषविनुना ॥ TMKU. 29.

(2) अथेन्दुशुप्रे मन्दं सः सौधमूर्धि पदं ददौ ।

अमन्दं तु मुदामोदो हृदये मेदिनीशितुः ॥ TMKU. 47.

(3) इत्युद्वितीरोमाञ्चमालपन्तं पर्ति भवः ।

सुचोर्मिस्वादवित्कर्णं चकार वचनैर्मुनिः ॥ TMKU. 55.

(4) यद्यसौ तादगेवास्ति तर्हि तुष्टेन वेदसा ।

जगत्त्रितयनेत्राणां सूत्रिताऽमृतपारणा ॥ TMKU. 774

But in many other places he has not come up to the level of Pallipāla Dhanapāla's lucidity and sense of propriety in expression, as in the following comparable instances :

(1) A fine Ārya verse⁷⁴--

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

गुरुभिरदत्तां कोद्धुं वाञ्छन्मामकमात्स्वमचिरेण ।

स्थातासि पत्रपादपगहने तत्रान्तिकस्थाग्निः ॥

of the TM has been adapted by the author of the TMKU as--

अदत्तां गुरुभिर्बोद्धुं वाञ्छंस्त्वमचिरेणतः ।

गन्तासि वृक्षगहने तत्र पार्वस्थितानलः ॥ TMKU. 479.

where the omission of the important word 'अक्रमात्' and replacing of 'पत्रपादप' by simple 'वृक्ष' and of 'स्थातासि' by 'गन्तासि' detract much of the beauty of the original. It is significant that the authors of both the

72. ibid. 1445 : तत्र गन्धर्वदत्तेति स्वसा देवि ! लघीयसि । १४४५ ।

This is addressed by Citralekhā to Patralekhā.

73. ibid. 1989-90, 1992 :

देव्या तिलकमज्जर्या तथा समरकेतुना ।

समं मलयसुन्दर्या साऽददे स वतं गुरोः ॥ १९८९ ॥

विजहुस्ते पदन्यासैः प्रकुर्बाणा वसुन्धराम् ।

कमलाया विलासाय स्थलपद्मवतीमिव ॥ १९९० ॥

दुःकरेणार्जयामासुः शुक्रतं चरणेन ते । १९९२ ।

74. cf. TM(N), p. 109 (12 ff.).

TMS and the TMKS respectively have preferred to incorporate such verses without the slightest change.

(2). A beautiful hymn to Jina R̄ṣabha.⁷⁵—

शुष्कशिखरिणि कल्पशाखोव निविरचनप्राम इव ।

कमलघण्ड इव मारवेऽध्वनि भवभीमारण्य इह वीक्षितोऽसि सुनिनाथ ! कथमपि ॥ etc.

of the original has been marred in the adaptation in the TMKU as—
भरतधिन्तामणिः पाणि कल्पद्रुमे शृङ्गाङ्गम् ।

कामधुरवेशमनो मध्यमध्यास्तेऽय त्वदीक्षणात् ॥

निःशेषसुखकन्दानाममन्दानां कुरुर्मणाम् ।

स्थानं संसारकान्तरामतीतोऽय त्वदीक्षणात् ॥ TMKU. 946-47.

which cannot stand comparison with the beautifully lucid, though simple, adaptation by Pallipāla Dhanapāla in his TMS as—

तुष्टावाथ—‘जगन्नाथ ! संसारकारवारिद्वै ।

ऋते त्वदीशवादन्यदसृतप्रदनामृतम् ॥

अस्मादेव यतो देव ! सङ्कलिपतफलप्रदः ।

पुण्यकल्पद्रुमः प्राणिसन्दोहस्य प्रोहति ॥ TMS. IV. 89-90.

Even this is only tolerable, since it would have been better if both of them had chosen to keep the original intact, as has been done by Lakṣmidhara !

(3) A fine suggestive Āryā verse—⁷⁶

तव राजहंस ! हंसीदर्शनमुदितस्य विस्मयो नूनम् ।

सरसिजवनप्रवेशः समयेऽपि विलम्बसे तेन ॥—

has been totally replaced in the TMKU as—

उत्कुल्लाननपद्मायां पद्मिन्यां स्नेहवानपि ।

भासुः सकलकार्याणां समयं न विलङ्घते ॥ TMKU. 990.

—, which not only omits the suggestive reference to the recent attainment of the Vidyādhara kingdom by Harivāhana who has only just come to see Tilakamañjari, but also spoils the polite, though direct reminder about “getting late,” by replacing it with a rather rash, though indirect, reminder about “negligence of proper time”. It is only a slight difference of degree and emphasis, but exhibits a huge difference in poetic approach, when it is remembered that Harivāhana then was not a mere human king, but an emperor (cakravarti) of the whole of the northern range of the Vijayārdha mountain. It is again significant that both Pallipāla Dhanapāla and Lakṣmidhara have preferred to adopt the original in the body of their respective texts, rather than trying to mishandle, omit or replace it.

As a result of the above changes introduced by the author of the TMKU, and his peculiar approach to the story of the TM, some damage has also been done to the story and characterisation of the original. Thus:

75. ibid. p. 218 (9 ff.)

76. ibid. p. 232 (11 ff.).

(1) The goddess Sri is degraded to a second place in so far as even she stands in need of advice from the goddess Bhārati at critical moments, and it is the latter who whispers to Śri the advice—evidently to free the benumbed hand of king Meghavāhana and ask him to do whatever he liked ! Again, after the king has completely severed his head, the goddess Śri only puts the head on the trunk but she does not have the power to join it. It is the goddess Bhārati who merely sprinkles water and the king is resurrected⁷⁷ !! Clearly it is the predilection of the author of the TMKU, to Bhārati that has led him to introduce one more goddess Bhārati and play down the rôle of Śri of the original.

(2) The character of Vetalā suffers slightly due to an element of rudeness in his speech, while in the original he is quite courteous.⁷⁸

(3) The character of king Meghavāhana has also suffered to some extent—though the author of the TMKU might have intended to elevate it to the level of a rashly heroic Rājput devotee !—in so far as his satirical dialogue with Vetalā is totally omitted and the king is first martyred and then resurrected.⁷⁹

(4) The character of queen Madirāvati is also tampered with, but to no advantage, in so far as she is rather degraded by ascribing to her a speech—as reported by the king to the Vidyādhara Muni—wherin she compares herself unfavourably with a she-boar⁸⁰ !

(5) A tastefully mild and catholic religious background of Jainism in the original is covered with an explicitly gaudy and thick coating of the dogmatic aspect of Jainistic colour both at the beginning⁸¹ of the

77. See supra. TMKU. 212-219.

78. cf. supra. TMKU. 165; 178-79 as compared to TM(N) p. 49 (8 ff.) :

राजन् । किञ्चिदन्यत्वदीयमेव चेष्टितम् ।

79. see supra TMKU 167.

80. see supra TMKU 6).

81. cf. TMKU 1-6 : मिथ्यात्वाविभिन्नोगा दुःक्षयाः प्रमत्यः ।

पश्चामो भवसाम्राज्यमहासुदाविकारिणः ॥१॥

पूर्वापरार्थं संवादं सत्यहेतुं विदपि ।

मिथ्यात्वेन जनः कुर्याद् धर्मे गतनिमोलिकाम् ॥२॥

पुण्यकर्मापि सावधं मिथ्यात्वं कारयज्जनान् ।

निरथ्यास्तानपि भवादक्षन्नेव कथं रिपुः ॥३॥

मिथ्याइकृपसः शैलतरोरिव गुरोरपि ।

अन्ते दर्शितवैरस्यं स्वल्पमेव भवेत् फलम् ॥४॥

तत्त्वं देवादिमिथ्याहरुं पश्यन्नप्यन्यथेक्षते ।

यथा तैमिरिको दीपं परिवेषविशेषितम् ॥५॥

जन्तुर्मधितमिथ्यात्वः सम्यग्दर्शनभूषणः ।

अचिरान्मुक्तिमान्मोति हरिवाहनराजवत् ॥६॥

TMKU as well as at the end⁸² of this compendium by way of the essence of the religious truths sought to be exemplified in the story of the TM in the opinion of the author of the TMKU.

Moreover the author of the TMKU seems to be more anxious to devote more space to the elaborate descriptions of Ayodhyā, king Meghavāhana, queen Madirāvati, the Vidyādhara Muni, Vetāla and so on, rather than preserving intact the important points of the story proper. Sometimes he has allowed himself to be careless when he fails to preserve even the correct nomenclature of a place like Maṇipura and of a character like Priyadarśanā.⁸³ This work is, thus, a good illustration of a dexterous, but presumptuous, hand spoiling an original classical piece of art, which in contrast, however, could be successfully epitomised by a lesser, but conscientious and artistic, hand of Pallipāla Dhanapāla.

X Conclusion.

It is clear from the above discussion that the present work has been rightly adjudged, by Muni Shri Jianvijayaji,⁸⁴ as the best one

82 cf. TMKU 1977; 1882-86; and 1994 :

इयत्कालमनेनाहं धृतः संसारवारके ।
 इति द्रेषादिवार्थ्यं स मिथ्यात्वं व्यमूलयत् ॥१९७७॥
 यः प्रभावनयान्तराणां हृदि मिथ्यादिशामपि ।
 सम्यक्त्वं निजर्वमस्य प्रस्थानकमिव व्यधात् ॥१९८२॥
 नृणां संदिग्धधर्माणां धर्मे शाश्वतनिश्चयम् ।
 नित्यचैतयेषु नीतानां चक्रे यः परमाहृतः ॥१९८३॥
 निशान्तनिर्मलस्वान्तदर्पणप्रतिबिम्बितम् ।
 विश्वं विश्वं कदाच्येष ददर्श विमर्शं च ॥१९८४॥
 संसारस्यास्य विश्वासः कूरमर्तुरिवास्ति न ।
 पातयत्यज्ञिनः काष्ठां योऽध्याहृदान् परानपि ॥१९८५॥
 समायाता वयं तीरमित्याश्वास्यापि जग्मिनः ।
 व्यावर्त्यं पातयत्याशु दुःखावर्ते भवोदधिः ॥१९८६॥
 मिथ्यादर्शनमूलदुर्गतिचतुःशाखामुखालीकल-
 दुःक्षमद्वमखण्डखण्डनकलादुर्मत्तदन्तावलाः ।
 भव्यग्राणिग्राणिवप्याणपटहृष्वानैवैचोभिर्जगत्
 प्रीणित्वा हरिवाहनप्रसृतयः स्वं श्रेयसं शिश्रियुः ॥१९९४॥

83. cf. TMKU. 8-12; 13-22; 23-28; 37-44; 155-161 etc.; मणिपुर is referred to as मणिमन्दिर-पत्तन in 538; प्रियदर्शना is referred to as सुदर्शना in 546.

84. cf. TMKS. Intro. p. 1 : तिलकमङ्गलीकथासारकर्तृविद्वत्रयमुपलभ्यते...दिगम्बरपण्डितश्रीधनपाल-कृतिः श्रेष्ठतमेति मुनिधीजिनविजयमतम् । For this opinion of Muni Shri Jianvijayaji cf. JSCH, Vol. XI, Nos. 7-10 p. 517.

amongst the metrical compendiums of the TM, available so far. It is the sheer neglect of the writers on the history of classical Sanskrit literature and their dogmatic adherence to the opinions of the western scholars like Dr. A. B. Keith that the prose-romance of a versatile scholar-poet like Kavi Dhanapāla has been consigned to a remote corner of the so-called "decadent" period.⁸⁵ It is a pity to see scholars like Dr. Keith, Dr. De and Dr. Krishnamachariar repeating ad neuseam about the Tilakamañjari of Kavi Dhanapāla as depicting a love-affair between Samaraketu, the hero and Tilakamañjari, the heroine, inspite of the fact that over and above the original prose work, two epitomes of both Lakṣmidhara and Krishnamāchārya (Abhinava-bāṇa) respectively were already published by about A. D. 1919, before the above scholars undertook their works on the history of Sanskrit Literature⁸⁶. It is hoped that this edition of Pallipāla Dhanapāla's compendium of the TM will induce the students of Sanskrit language and literature to read, and will conduce to a better understanding of the original work of Kavi Dhanapāla.

XI Acknowledgements

This modest maiden attempt at editing is but a by-product of my research endeavours with regard to the Tilakamañjari, a prose-romance, by Kavi Dhanapāla who flourished during the latter half of the tenth and the first half of the eleventh century A. D. I have great pleasure to acknowledge the kind help and encouragement afforded to me by all the eminent scholars like Āgama-prabhākara Muni Śrī Punyavijayaji, Prof. Dr. A. N. Jani, Prof. R. C. Parikh, Dr. H. C. Bhāyāṇi, Dr. U. P. Shah and others. I am thankful to Śrī Gulabchand Zevari, the Secretary of the Ātmānanda Jaina Jñāna Mandir, Baroda, for kindly offering unstinted co-operation with regard to the use of the manuscripts preserved in the Jñāna Mandir Library. And it is due to the loving interest taken by both Dr. N. J. Shah and Pt. Ambalal P. Shah of the L. D. Institute of Indology, Ahmedabad, that this work has the good luck of seeing the light of the day for the first time.

Ahmedabad.

14-2-1968

N. M. Kansara.

Māgha Paurṇimāśi V. Sam. 2024

85. cf. CSL. p. 69; HSL(K). p. 331; HCSL. p. 475; HSL (DD). p. 431; SHSL p. 146.

86. Lakṣmidhara's TMKS was already published from Patan in Gujarat A. D. 1919 and even before that the epitome by Krishnamāchārya (Abhinava-bāṇa) was also published both in instalments in the Sanskrit Magazine named "Sahṛdaya" as well as in book-form. cf. TMKS. Intro. p. 2 : मद्रासासन्नवर्तिश्चेरङ्गारुद्यनगरे वास्तव्यैः श्रीमद्भिनवबाणोपाधि-धारिभिः कृष्णमाचार्यैः सहृदयारुद्ये स्वकीये मासिकपत्रे क्रमवाः प्रसिद्धीकृतेयं कथा पृथगपि प्रन्याकारेण मुद्रापिता रूप्यकद्येन प्राप्यते । As for the works on the history of Sanskrit literature HSL(K) was first published in 1928, HCSL in 1937 and HSL (DD) in 1947.

अथ श्रीपल्लीपालवंशीयधनपालविरचितः
तिलकमञ्जरीसारः ।

[अथ प्रथमं प्रयाणकम्]

[नमः] श्रीचिदानन्दाय ।

श्रीनाभेयः श्रियं दिश्यात् यस्यांशैतट्योर्जटाः ।
मेजुर्मुखाम्बुजोपान्तभान्तभृडगावलिभ्रमम् ॥१॥
जडोऽपि यत्प्रभावेन भवेन्मान्यो मनीषिणाम् ।
सदा सेव्यपदा महां सा प्रसीदतु भारती ॥२॥
नमः श्रीधनपालाय येन विज्ञानगुणिता ।
कं नालङ्कुरुते कर्णस्थिता तिलकमञ्जरी ॥३॥
तस्या रहस्यमादाय मधुवत् इवादरात् ।
मन्दवागपि संक्षेपादुद्दिरामि किमप्यहम् ॥४॥
कथागुम्फः स एवात्र प्रायेणार्थास्त एव हि ।
किञ्चिन्नवीनमप्यस्ति रसौचित्येन वर्णनम् ॥५॥
तत्कथासङ्गप्रहेऽसुत्र बन्धमात्रविशेषतः ।
सन्तः सन्तोषमायान्तु यतः प्रकृतिवत्सलाः ॥६॥
अस्त्ययोध्यापुरी रम्या या शौर्याकृष्टचेतसा ।
ईश्वाकूणां महेन्द्रेण वितीर्णेवामरावती ॥७॥
आसीदतिवलस्तस्यां राजा श्रीमेघवाहनः ।
यत्प्रतापप्रदीपान्तः शत्रुभिः शलभायितम् ॥८॥
देवी तन्मानसोन्मादमदिरा मदिरावती ।
मग्ना यदङ्गलावण्ये रतिरूपकथाप्रथा ॥९॥
तयोः सुकृतसम्पन्नविश्ववाञ्छितयोरपि ।
अपत्यानाप्तिरैकैव दुनोति स्म मनोऽनिशम् ॥१०॥
अन्यदा भद्रशालस्य चन्द्रशालमधिस्थितौ ।
घोतयन्त दिशं याम्यां महसा सहस्राऽम्बरात् ॥११॥

आयान्तमुल्लसदज्ञोपवीतं वल्कलावृतम् ।
 अपश्यतां जटाजूटधरं तौ खेचरं मुनिम् ॥१२॥ युग्मम् ।
 अधीदिक्ययाऽकृष्टचेतास्तत्रावतीर्य सः ।
 राजा न्यस्ते स्वहस्तेन निविष्टो हेमविष्टे ॥१३॥
 सपर्यमुचितां कृत्वा नत्वा प्रोवाच भूषतिः ।
 भगवन्नद्य धन्योऽहं यद गृहानागमद् भवान् ॥१४॥
 तदादिश किमाधेयं राज्यं कोशो बलं सम ।
 त्वदायत्तमिदं येन कार्यं तदनुगृह्णताम् ॥१५॥
 निःस्पृहोऽथ महर्षिस्तं व्याजहार महीपते ! ।
 राज्येन ल्यक्संगस्यं सप्ताङ्गेनापि किं सम ॥१६॥
 शंस तावत् किमाख्याऽसौ कमनीयतमा पुरी ।
 को वाऽमुष्यां महाभागः कश्च वंशस्त्वयोदितः ॥१७॥
 सर्वलक्षणसम्पूर्णा का चेयं पुण्यभागिनी ।
 किमर्थं च भवानन्तःसंतप्त इव दृश्यते ॥१८॥
 सकञ्जलकराभ्योजन्यज्ञिताश्रुप्रमार्जना ।
 इयं च लक्ष्यते सदो रोदनाद् विरतेव किम् ? ॥१९॥
 मूर्पोऽभ्यधादयोध्याऽसौ पूरहं मेधवाहनः ।
 शासिता कियतोऽप्यस्य भारतस्य रघूद्रहः ॥२०॥
 इयं च प्रेमपात्रं मे कलत्रं मदिरावती ।
 मुक्त्वाऽनपत्यतामेकां न किञ्चित् खेदकारणम् ॥२१॥
 अथ प्रातरपत्यार्थमुपायांश्चिन्तयन्नहम् ।
 श्लोकमीदशमश्रौषं वन्दिना समुदीरितम् ॥२२॥
 'क्षीपा विपदिव क्षीणा नृपाराधय देवताः ।
 भवत्कुलमिवोदेति चण्डदीघितिमण्डलम्' ॥२३॥
 अथाचिन्तयमस्यैव सारस्त्वमिदं वचः ।
 स्वीकृत्याराधयिष्यामि वने कामपि देवताम् ॥२४॥
 निञ्चित्येत्थमथोत्थाय प्रातःकृत्यं विधाय च ।
 प्रासादाप्रस्थितामेत्य देवीमेतामवादिषम् ॥२५॥

मयाऽपत्यार्थमाधेयं देवताराघनं वने ।
 आप्रसादात् ततः स्थेयं त्वया गुरुजनान्तिके ॥२६॥
 सहैवैष्यामि नाथाहमिष्युकेऽसौ निवारिता ।
 साञ्जनाशुभिरास्येन्दुं कलङ्कयति केवलम् ॥२७॥
 तस्माद् बोधयितुं पूज्य ! युज्यते भवतोऽप्यसौ ।
 इत्याख्याते क्षणं ध्यात्वा पुनः स मुनिरम्भधात् ॥२८॥
 राजन् ! वनभैः क्लेशैरलं स्वकुलदेवताम् ।
 निजोपवन एव त्वं राजलक्ष्मीं प्रसादय ॥२९॥
 गृहाणेमां च कल्पद्रुकल्पां विद्याधरार्चिताम् ।
 दुर्लभामत्प्रभाग्यानां त्वं विद्यामपराजिताम् ॥३०॥
 नियम्येन्द्रियशास्त्रासु प्लवमानं मनःकपिम् ।
 जप त्रिसन्ध्यम्येतां कृतश्रीदेवतार्चनः ॥३१॥
 वीक्ष्य पार्श्वाण्यथो रक्षां कृत्वा स्वस्य नृपस्य च ।
 विद्यां न्यवेदयत् कर्णे नीचैरुच्चरिताक्षरम् ॥३२॥
 आज्ञापयदथो राज्ञीमाप्रसादात् त्वयाऽपि च ।
 दूरस्थैव कार्याऽस्य भक्तिर्भृत्यजनोचिता ॥३३॥
 राजन्नहमिहायातः पुष्करद्वीपतोऽधुना ।
 जम्बूदीपस्थितीर्थेषु प्रयातव्यं मया पुनः ॥३४॥
 अनुजानीहि मामेवमुक्त्वा विद्यां स खेचरीम् ।
 जपन् सौधाजगाम धां तडित्वानिव नीरधेः ॥३५॥
 राजाऽपि तद्वियोगार्त्तः क्षणं स्थित्वाऽवतीर्य च ।
 सानन्दो मुनिवृत्तान्तं प्रधानेभ्यस्तमभ्यधात् ॥३६॥
 अथोपवन एवायं देवायतनमदभुतम् ।
 उन्मणिस्तम्भमुत्तुङ्गप्रकाराप्रमकारयत् ॥३७॥
 मुकामयं श्रियो विभ्वं प्रतिष्ठाप्य तदन्तरे ।
 कृतस्त्वानः शुचिक्षौमो विधिनाऽराधयन्त्रृपः ॥३८॥
 अभ्यर्थ्यं श्रियमन्येषु प्रदोषेऽसिलतासखः ।
 असौ शकावताराख्यं जगाम जिनमन्दिरम् ॥३९॥

अयोध्या सह न्यस्तं शक्रेणादिजिनाधिपम् ।
 नत्वाऽभिमुखमायान्तं तेजःपुञ्चमिवाङ्ग्निम् ॥४०॥
 म्लायन्माल्यादिभिश्चैरुन्नीतच्यवनक्षणम् ।
 तारहाराघलंकारप्रभापूरितमण्डपम् ॥४१॥
 प्राविशन्नेव तदद्वारि देवमेवं व्यलोक्य सः ।
 सविस्मयोऽमुचत् खड्गं प्रभुत्वाहंकृतिं तथा ॥४२॥
 अथोपसृत्य चक्रे च स्वागतं रचिताञ्जिः ।
 सोऽपि ते वीक्ष्य सर्वाङ्गं निरुद्धगतिरम्ब्यघात् ॥४३॥
 राजन् ! स त्वं कृतश्लाघो मघोना मेघवाहनः ।
 आम्ब्यातः समयाख्यानदक्षिणैरिव लक्षणैः ॥४४॥
 मामप्यवेहि धर्मात्मन् ! सौधर्मस्वर्गवासिनम् ।
 ज्वलनप्रभनामानमिन्द्रसामानिकं सुरम् ॥४५॥
 सम्प्रति स्वर्गतः सोऽहं प्रस्थितः पथि च व्रजन् ।
 वीक्ष्य तीर्थमिदं नन्तुमन्तरिक्षादबातरम् ॥४६॥
 निवारितभवापातं जातं देवस्य दर्शनम् ।
 फलितं च तवाकाण्डदर्शनेन महीपते ! ॥४७॥
 गन्ताऽस्मि त्रिजगद्दीपे [दीपे] नन्दीश्वराभिषे ।
 सुरस्त्रास्ति मे मित्रं सुमालीति महर्दिकः ॥४८॥
 स्वयंप्रभाऽख्यया देव्या जिनायतनसम्पदम् ।
 द्रष्टुं त्रिविष्टपान्नीतः प्रीतश्च रमतेऽन्या ॥४९॥
 तस्मिन् रतिविशालाऽस्य नगरी च गरीयसी ।
 साऽध मेऽनुचरैर्दृष्टा विचरद्विरितस्ततः ॥५०॥
 तत्र सत्यप्यनाथेव निर्जनेवं गतोत्सवा ।
 ऐक्षि मन्दिरमप्यस्य म्लानवन्दनमालिकम् ॥५१॥
 तदिदं सकलत्रस्य तस्य च्यवनसूचकम् ।
 विपर्यासाः पदार्थानामन्यथा न भवन्त्यमी ॥५२॥
 तद् गत्वा बोधयिष्येऽमुं संसारासारां वदन् ।
 नीत्वा च रजनीमेतां निवर्त्तिष्ये दिवं प्रति ॥५३॥

कालोचितं^१ करिष्ये च धर्मानुष्ठानमञ्जसा ।
 यतो मे स्वल्पमेवायुः स्तोका च त्रिदिवस्थितिः ॥५४॥
 समये कथमध्यासदर्शनस्य तवाधुना ।
 मन्मानसं प्रियं कर्तुं किञ्चिदुत्सहतेतराम् ॥५५॥
 प्रियं प्रियद्गुमञ्जर्याः कण्ठाश्लेषेषु मामिव ।
 एतं चन्द्रातपं हारं गृहाणानुगृहाण माम् ॥५६॥
 अयं हि मथनस्यान्ते श्रयन्त्यै हरिभन्दिरम् ।
 दुहित्रे वादिनीं दत्तस्तया कण्ठे धृतश्चिरम् ॥५७॥
 जयन्तजन्मनि प्रत्तेस्तया शच्यै^२ तयाऽन्यदा ।
 सस्युः प्रियड्गुमुदर्या मप्रियायाः समर्पितः ॥५८॥
 कर्मण्यादिश्य धर्मे तां स्वर्गान्निर्गच्छ]ताऽधुना ।
 आसो मया ततः कण्ठादुत्कण्ठाधिविनोदनम् ॥५९॥
 महाभागेनैः मान्याऽसौ प्रथमप्रार्थना मम ।
 यतोऽयमगृहीतोऽपि भवता गत एव मे ॥६०॥
 अल्पशोषायुपस्तवेष मम तस्याश्च जातुचित् ।
 प्रथये[द] दक्षयातिध्यं भवन्मैत्रीपवित्रितः ॥६१॥
 आवयोर्भवताऽप्येवं भवत्युपकृतं महत् ।
 तनिर्विचारप्राहोऽयमस्मैनुपचिकीर्षता^३ ॥६२॥
 इत्थं समर्प्य तं हारं मित्रागारं जगाम सः ।
 नृपश्चाभ्यर्थ्य नाभेयमिन्दिरामन्दिरं गतः ॥६३॥
 श्रियः स्तोयंतरीं पूजा कृत्वा स्तोतुं प्रचक्रमे ।
 तव सेवाऽनुभावोऽयं देवि ! यन्मादशामपि ॥६४॥
 नैसर्गिकस्वरूपेण स्वर्गिणो यान्ति दक्षयम् ।
 एतच्च भूषणं तेन दत्तं मम महात्मना ॥६५॥
 तथाऽप्येतत् तवैवेति न मम स्पर्शमर्हति ।
 इत्युक्त्वा मुक्तवान् हारं देवीपादाव्ययोः पुरः ॥६६॥ कुलकम् ।
 अत्रान्तरे नमोरन्त्रं प्रतिवानेन पूर्यन्^४ ।
 उल्ललास स्फुटं हासध्वनिः कर्णज्वरावहः ॥६७॥

विस्मयेनाथ भूनाथशक्षुस्तमनु व्यक्षिपत् ।
 वामतो देवताऽसन्नं सहसा दत्तदर्शनम् ॥६८॥
 अत्युच्चकृशकृष्णाङ्गं पादनद्रास्थिनपुरम् ।
 तालदीर्घचलज्जहं क्षीणमांसोरुमण्डलम् ॥६९॥
 नागतालद्वानद्वशार्दूलाजिनवाससम् ।
 करालोदरपातालं लक्षपार्श्वकवक्षसम् ॥७०॥
 वामे कपालै विभ्राणं कर्तिकामपरे करे ।
 जिहास्पृष्टेष्टपर्यन्तं दण्डाककचदारुणम् ॥७१॥
 घोरनासोपुटं रक्तनेत्रं पिङ्गलमूर्द्धजम् ।
 अजानुविलसन्मुण्डमालं वेतालमैक्षत ॥७२॥
 तं चादृष्टचरं दृष्ट्वा सर्वैर्यमवदन्तुपः ।
 कि हस्यते महासत्त्व ! वदैतदसमझसम् ॥७३॥
 सोऽप्यास्त्वन्न किमप्यन्यत् तैवाराधनाविधिः ।
 मामतिक्रम्य यद् देवीं प्रसादप्रियतुमिच्छसि ॥७४॥
 अहं हि सततासेवीं देव्याः परिजनार्पणीः ।
 मयि तृमीकृते मुग्ध ! सिध्यतीह समीहितम् ॥७५॥
 वदतिै स्म नुपः स्मित्वा युक्तमाह भवानिदम् ।
 तैवायं प्रमादो यन्न ममादौ निवेदितम् ॥७६॥
 अपर्याप्तेऽधुना कल्पे विवक्षितफलार्थिना ।
 नार्चनीयो मया कथिदिति मे व्रतनिश्चयः ॥७७॥
 क्षामकुक्षे बुभुक्षा चेत् तदेतं देवताबलिम् ।
 कोणे स्थित्वा हरेत्युक्तो वेतालः पुनरालपत् ॥७८॥
 आस्तामयं वयं येन मांसाहाराः क्षींपाचराः ।
 त्वया हि तावदुदामसंग्रामा वहवः कृताः ॥७९॥
 हताश्च भूमतो नैकै तदेकं पूर्णलक्षणम् ।
 कपालकैर्परं तातर्तर्पणाय ममार्पय ॥८०॥

राजाऽप्युचे कपालानां न कृतः संग्रहो मया ।
 जातु युष्मादशामेभिः कार्यं भावीत्यजानता ॥८१॥
 अन्यदन्वेषयाम्यल्पविलम्बं सहसे यदि ।
 नो चेन्मदीयमेवेदमझीकुरु शिरोऽनुजम् ॥८२॥
 निर्विण्य परं सन्ति लक्षणानीह कनिचित् ।
 वेतालोऽथ तदालोक्य साधु साधिदमभ्यधात् ॥८३॥
 नृत्यन्नथ कपालस्य कर्णवर्तीं स्वकर्त्तिकाम् ।
 वृष्टोपनिन्ये भूपाय सोऽप्युवाच निशाचरम् ॥८४॥
 आस्तामिदं हि दिव्यास्त्रं निर्लिंशोऽपि तवेमितम् ।
 कर्तेत्युत्क्वा सहर्षस्तमाचकर्षं कुशास्तरात् ॥८५॥
 देवीं प्रणम्य वामाग्रहस्तप्रस्तोर्वर्मूर्द्धजः ।
 स्खड्गं व्यापारायामास कण्ठे दक्षिणपाणिना ॥८६॥
 अर्द्धकृते च कण्ठेऽस्य सहसैव महीभुजः ।
 अभवच्चित्रविन्यस्त इवाकिञ्चित्करः करः ॥८७॥
 यावत् साहसिकस्त्वेतुं यतते वामपाणिना ।
 तावन्मूर्छाश्लथीभूतसर्वाङ्गस्तरसाऽपतत् ॥८८॥
 लब्धसंज्ञः सुरस्त्रीणामथ हाहारवं नृपः ।
 शुश्राव मन्दरक्षुव्यक्षीरोद्वनिसोदरम् ॥८९॥
 ततश्चतुर्भिर्बिभ्राणां पाणिभिः कङ्कणावलिम् ।
 उल्लासयन्तीं कल्लोलांश्चलद्वलचामरैः ॥९०॥
 फेनं वहन्तीं सर्वाङ्गलग्नमुकाविभूषणैः ।
 सूर्यान्द्रमसौ रत्नकुण्डलाभ्यां वितन्वतीभ् ॥९१॥
 रम्भादिभिः सहाम्भोधेः सम्प्रतीव विनिर्गताम् ।
 क्षिपचश्चुश्र सोऽपश्यत् कमलां कमलासनाम् ॥९२॥
 ततो दन्तप्रभाशुभैः करस्थकलसामृतैः ।
 स्नपयन्ती नृपस्याङ्गं व्याजहार हरिग्रिया ॥९३॥
 तुष्टाऽस्मि साहसेनाऽमालपन्त्यामिति श्रियम् ।
 मूरोऽभाषिष्ट तुष्टा चेच्छेतुमीशं करं कुरु ॥९४॥

पुनः श्रीः स्माह मत्पार्थं सौम्य! एव निषेवते ।
 नासौ निशाचरः किन्तु द्वाःस्थो ममै महोदरः ॥१५॥
 एषा विभीषिकाऽनेन कृता सत्वं तवेक्षितुम् ।
 मुक्त्वा कदाग्रहं तेन प्रार्थय स्वार्थमीप्सितम् ॥१६॥
 सोऽपि नवाऽवद् देवि! वंश्यानां मामपश्चिमम् ।
 कुरु वीरप्रसूनां च प्रथमां मदिरावतीम् ॥१७॥
 सप्रसादाऽवदत् पश्चा नचिरात् ते भविष्यति ।
 आर्त्तत्राणपरः कीर्तिपवित्रितजगत्वयः ॥१८॥
 भूपालमौलिमौणिक्यशोणितांहिनखावलिः ।
 निखातविजयस्तम्भश्चतुरम्भोधिसीमनि ॥१९॥
 विजितारिक्ष्यौतशुद्धान्तखीपदाम्बुजः ।
 भोक्ता निखिलभूपाल-खेचराधिपराज्ययोः ॥१००॥
 उद्भूतचामरः क्लृपदेहद्वितया मया ।
 कलाकलापनिष्णातः प्रतापवसतिः सुतः ॥१०१॥ कलापकम् ।
 चन्द्रातपोऽयं हारश्च सर्वविघ्नापहारकः ।
 मया दत्तस्तवाऽधोऽसौ स्वाङ्गजस्यैव यौवने ॥१०२॥
 विधेयः सविधे चास्य दुर्गारण्यरणादिषु ।
 अनुजानीहि गन्ताऽस्मि स्वपद्महूदसवनि ॥१०३॥
 इत्युक्त्वा स्यातमाहात्म्यं निजं वालारुणाभिधम् ।
 रुनाङ्गुलीयकं चास्मै दत्ता देवी तिरोदधे ॥१०४॥
 कौणैकदेशोऽनुचरैः पूर्वमेव प्रकल्पितम् ।
 सविस्मयः क्षणं स्थित्वा कुशतल्पमगान्त्रपः ॥१०५॥
 तत्रात्मानं करगतजगद्भैरवं मन्यमानो
     हारन्यासे त्रिदशगदितान्यूहमानो मृदूनि ।
 तोषालापान्मुदितकमलान् कोमलान् गाहमानः
     सानन्दस्तां रजनिमनयत् कोशलक्षोणिपालः ॥१०६॥
 इति [श्रीतिलकमञ्जरीसारे] लक्ष्मीप्रसादनो नाम प्रथमो विश्वामः
     (इति प्रथमं प्रयाणकम्) ।

अथ द्वितीयं प्रयाणकम् ।

प्रातर्विधि विधायाथ वेदिकायामुपाविशत् ।
 तं च प्राणेमुरागत्य पौराः स्मितमुखाम्बुजम् ॥१॥
 आकारोन्नीतत्त्वैस्तैरनुयुक्तः स उक्तवान् ।
 वृत्तान्तं श्रीप्रसादात् प्रारभ्यामरदर्शनात् ॥२॥
 अदर्शयच्च तेषां ते दिव्यहाराङ्गुलीयके ।
 सर्वेऽप्यथ तसुर्वीशं प्रशसंसुः सांवस्मयाः ॥३॥
 रत्नाध्यक्षमथ क्षमाभृजगादायं महोदधे ! ।
 हारश्चन्द्रातपः पूज्यो दिव्यरत्नान्तिके त्वया ॥४॥
 अङ्गुलीयकमेतत् तु वज्रायुधचमूपतेः ।
 प्रस्थापय प्रयातस्य जेतुं कण्ठभूपतीन् ॥५॥
 वाच्यो विजयवेगाह्यस्तत्प्रधानो यथा त्वया ।
 निशायुद्धेषु सेनान्यः सन्निवेशमिदं सदा ॥६॥
 आदिश्यैवमथोत्थाय राजलोकपरिष्कृतः ।
 स्तुतार्थं सर्वराज्ञीभिरास्वविधिवतम् ॥७॥
 नृपतिज्ञातिलोकेनार्च्यमानकुलदेवतम् ।
 संसभ्रमं वयस्याभिः पृच्छ्यमानदिजवतम् ॥८॥
 पुरोधसाऽभितः कीर्यमाणशान्तिपयःकण्म् ।
 ग्रगुणीकृतमाङ्गल्यं स ययौ राजमन्दिरम् ॥९॥
 कृतस्नानस्य तत्रास्य वस्त्रालङ्कारधारिणः ।
 विदधे वारनारीभिरवतारणमङ्गलम् ॥१०॥
 राजलोकं विसृज्याथ बन्दिघोषैः सहोत्थितः ।
 अध्यारुद्य वशां विश्वसामन्तपरिवारितः ॥११॥
 स्थानस्थानात्तमाङ्गल्यः पुरं पश्यन् ध्वजोदधुरम् ।
 शनैः शक्रावतारारुद्यं जगाम जिनमन्दिरम् ॥१२॥ शुभम् ।
 तत्रादिजिनमभ्यर्च्यं गत्वा चैत्येषु सर्वतः ।
 खीनेत्रैः पीयमानास्यलावण्यः सौघमासदत् ॥१३॥

सुक्त्वा विशेषनेपथ्यमेष प्रक्षालितकमः ।
 मुञ्जानकजनाकीर्णं ययौ भोजनमण्डपम् ॥१४॥
 तत्राहारं विचित्रान्प्रकारमकरोदथ ।
 उपस्थृश्यात्ताम्बूलः सौधाग्रवलभीमगात् ॥१५॥
 अध्यास्य रनपर्यङ्कं तत्र नेत्रोत्तरच्छदम् ।
 वीणादिकविनोदेन दिनशेषं निनाय सः ॥१६॥
 कृत्वा देवार्चनं सूर्यविम्बेऽस्ताचलचुम्बिनि ।
 कल्पितोदारशृङ्गारः प्रायादास्थानमण्डपे ॥१७॥
 वीक्षणाभाषणप्रीतं राजलोकं विसृज्य च ।
 द्वाःस्थादिष्टपथः द्वमापः प्रापदन्तःपुरान्तरम् ॥१८॥
 ज्योत्स्नाविशदनेपथ्यां व्रतकर्शितविग्रहाम् ।
 शशिलेखामिवापश्यत् तत्रासौ मदिरावतीम् ॥१९॥
 पिबन्तीं स्मितनेत्राम्भ्यामभ्युत्थानविधायिनीम् ।
 वामदेशे निविश्यैतां निविष्टो हेमविष्टरे ॥२०॥
 कृत्वाऽवतारणं तत्र वारखीषु गत्वास्वथ ।
 भुक्त्वालङ्कारताम्बूलं पात्रं याते सखीजने ॥२१॥
 स्वभावसुभगामङ्गगुणैर्मधुरिमादिभिः ।
 सालङ्कारां चकारेमां स विद्वनिव भारतीम् ॥२२॥
 तत्क्षणोद्भूतकन्दर्पविकारोऽतिमनोहरम् ।
 पीडितस्तनमाश्चित्प्य शयनीये निनाय ताम् ॥२३॥
 जगादेति च किं देवि ! मदवैर्ण तव व्रतम् ।
 यददशामीदशीं नीतमङ्गं कुसुमकोमलम् ॥२४॥
 देव ! पद्माप्रसादेन सर्वं सफलमावयोः* ।
 तयोः संलप्तोरेवं सुखनिद्रा समागमत् ॥२५॥
 निशान्तसमये देवयाः स्तन्यमैरावतः पिबन् ।
 स्वप्नेऽम्बिकाया हेरम्ब इवादश्यत भूमृता ॥२६॥
 प्रबुद्धो बन्दिनां ध्वानैरानन्द्य स्वप्नशंसनात् ।
 देवीं प्रागुथितां राजा निर्यथौ वासवेशमनः ॥२७॥

अथासननक्रतुस्नाना गर्भं भूपस्य वल्लभा ।
 बभार भास्वरं तेजः शरद्वानोस्तनूरिव ॥२८॥
 कषेणोपचिते गर्भे प्रीति साऽधत्त सङ्ग्रहे ।
 कुलादिकीडने दाने तथा दिव्यकथाश्रुतौ ॥२९॥
 अथ पुण्यदिने दीपाञ्जयन्तं निजतेजसा ।
 जयन्तमिव पौलोमी सा तनूजमजीजनत् ॥३०॥
 कृत्वा दारिद्र्यविच्छेदं पुत्रजन्मनिवेदिनाम् ।
 प्रापाथ सञ्जमङ्गल्यं भूरतिः सूतिकागृहम् ॥३१॥
 तत्र छत्रावजचक्रादिचिह्नमूर्चितसम्पदम् ।
 दृष्ट्वा सुतमसौ हृष्टः कारागृहममोचयत् ॥३२॥
 षष्ठीजागरणे जाते प्राप्तेऽथ दशमे दिने ।
 अर्चां विषाध्य चैत्येषु सम्मान्य च गुरुवजम् ॥३३॥
 इन्द्रवाहनमदाक्षं स्वन्देहमिति चिन्तयन् ।
 हरिवाहननामानं तं चकार धराधिपः ॥३४॥ युग्मम् ।
 तस्योपचर्यमाणस्य पञ्चधात्रीभिरन्वहम् ।
 क्रीडतः शिशुभिः सार्थं दशार्थं शरदां यथौ ॥३५॥
 कुमारस्य कमात् तस्यावयवेषु दिने दिने ।
 वर्द्धमानेष्ववर्द्धन्त स्पर्द्येवाधिकं गुणाः ॥३६॥
 षष्ठेऽथ हायने स्पष्टवर्ण्णमूतवचःक्रमम् ।
 कृत्वाऽर्चां भूपतिर्विद्यागुरुम्यस्तमुपानयत् ॥३७॥
 निबिडप्रतिभानावा तीर्णविद्यामहार्णवम् ।
 षोडैशो हायने सूनुमानिनाय निजालयम् ॥३८॥
 तदर्थमथ पृथ्वीमृद् वाजिशालविराजितम् ।
 कुमारगृहमुतुङ्गं पुराद बहिरकारयत् ॥३९॥
 युवराजपदं चास्मै दिख्सुः साहायिकाय सः ।
 कञ्चित् तुल्यवयःशौर्यमन्वियेष नृपात्मजम् ॥४०॥
 अथास्थानस्थितं सूनुसेव्यमानपदाम्बुजम् ।
 प्राञ्जलिस्तं प्रतीहारी प्रविशयेति व्यजिज्ञपत् ॥४१॥

आस्ते विजयवेगाख्यः संप्राप्तो दक्षिणापथात् ।
 वज्रायुधचमूर्भर्तुः प्रधानपुरुषो बहिः ॥४२॥
 तदादेशात् प्रधानं तमथ प्रावेशयद् क्रुतम् ।
 अर्पितोपायनः सोऽपि नत्वा नृपमुपाविर्शत् ॥४३॥
 तं च प्रच्छ सेनान्यः कुशलं कोशलेश्वरः ।
 स प्राह कुशलं देव ! युष्मत्पादप्रसादतः ॥४४॥
 मद्वाचा वक्ति सेनानीः प्रणामं स्पृष्टकुट्ठिमम् ।
 भूपा भीमादयोऽव्यंहिपञ्चं शेखरयन्ति वः ॥४५॥
 पुनर्जगाद् देवेन पुरा वालारुणाभिघम् ।
 मदझुडीयकं प्रैषि सेनान्या तदियच्चिरम् ॥४६॥
 धृतं पाश्वेऽधुना शत्रून् वशीकृत्य ममार्पितम् ।
 उपनीतं मयाऽव्यद्य रत्नाध्यक्षमहोदधेः ॥४७॥ युग्मम् ।
 ससम्भ्रमोऽथ भूपालस्तमालपदहो ! वद ।
 रणे तेन क्रतः कश्चिदुपकारथमूरतेः ॥४८॥
 सोऽपि विज्ञापयामास देव ! तेन स कथन ।
 कृतो यं न करोत्यन्यः श्रूयतां कथयामि तत् ॥४९॥
 परुदूर्धस्य वर्षान्ते कुण्डिनाद् दण्डनायकः ।
 काञ्चों प्रत्यचलज्जेतुं त्रयं कुसुमशेखरम् ॥५०॥
 सोऽपि स्वल्पवल्लत्वेन चतुरङ्गरणाक्षमः ।
 चकार दुर्गसंस्कारमारब्धभटसंप्रहः ॥५१॥
 अन्वहं च पुरं काञ्चों दृष्टिावजलाशयाम् ।
 प्रज्वालितबहिःकक्षामात्त्रान्यतृणेन्धनाम् ॥५२॥
 उदकवापिकापैङ्कां निषिद्धानाससश्वराम् ।
 चाराख्यातरिपूदन्तां यन्त्रदन्तुरगोपुराम् ॥५३॥
 आहृतासनभूपालरुद्धाद्वालककुट्ठिमाम् ।
 योधाभिर्पैदितोत्तुङ्गप्राकारामकरोत् ततः ॥५४॥ कुलम् ।
 हरोध कोधदीपत्तां सेनाधीशः स्वसैनिकैः ।
 भक्तः प्रभौ नवातङ्कां लङ्कामिव हरीश्वरः ॥५५॥

अथाहतसमित्यमन्योऽन्यकृततज्जनम् ।
 उमुखाधोमुखक्षिपत्रिच्छन्ननभस्तलम् ॥५६॥
 वन्नगोलकनिष्ठेषसादित्रस्तुरङ्गमम् ।
 अग्नितैलच्छटादह्यमानकूर्चजनाकुलम् ॥५७॥
 द्विपाहतकपाटोप्रध्वानानुप्रहितोपलम् ।
 स्फुरच्छन्ननरवातखातप्राकारभूतलम् ॥५८॥
 खण्डीघटदभटस्कन्धमउजद्वलभयङ्गरम् ।
 वप्रस्थै रिपुभिः सार्वं तस्य युद्धमसून्महत् ॥५९॥
 एवं च देव ! तौ काश्चीरक्षणमहणोदत्तौ ।
 गाढं नवोढदम्पत्योः कराविव चिरं स्थितौ ॥६०॥
 एकदा तु मधौ कामत्रयोदश्यां बृहन्निशि ।
 स्वावासं राजके याते संवृतास्वापणालिषु ॥६१॥
 स्फोटितेभकटच्छिद्रः प्रोत्साहितमहाभटः ।
 अकस्मात् कटकेऽस्माकमभूत् कलकलो महान् ॥६२॥ युगम् ।
 श्रुत्वा च जातावस्कन्दपातशङ्कथ्यमूपतिः ।
 आत्मासिफलको राजकुलाज्ञानिति निर्ययौ ॥६३॥
 अथोत्यर्णिवाजिस्थावायान्तौ वर्मितोरसौ ।
 दृद्धाऽश्ववारौ॑ प्रच्छ द्वोभः किमयमित्यसौ ॥६४॥
 नत्वा तावूचतुः स्वामिन्नुत्तराशाप्रतोलितः ।
 शब्दसैन्यं विनिर्यातमायातं विद्धि चाधुना ॥६५॥
 तनिशम्याथ सेनानी रथमास्त्वं सायुधम् ।
 रणक्षमां क्षमां सज्जसैनिकानुगतो॑ ययौ॑ ॥६६॥
 सैन्ये च रचितव्यूहावर्ते मुखरिताम्बरः ।
 पपातारात्यवस्कन्दः सरित्पुर इवार्णवे ॥६७॥
 तं च प्रतीमुच्छिदविशिखासारवर्षिणम् ।
 धावित्वाऽभिमुखादप्रानीकं स्वकृपाः शैः ॥६८॥
 परस्परवधाबद्वक्षयोश्च तयोः क्षणात् ।
 स्वर्गखीमृग्यमाणेष्वैरो रक्तापगास्त्रिलः ॥६९॥

नृत्यदुत्तालवेतालः शिवाफेत्कारडामरः ।
 हस्तित्रासितवाहौघः सद्बृहस्तुमुँलोऽजनि ॥७०॥
 उथिते रजसि क्षीभादज्ञातस्वपरान्तरे ।
 नृपेषु क्षीयमाणेषु पादातेषु पतसु च ॥७१॥
 रात्रौ त्रिभागशेषायां कोऽपि भूपालदारकः ।
 अस्मदव्यूहे ज्वलन्मन्त्रभिमन्त्रिवापतत् ॥७२॥
 तमुग्रं प्रतिजग्राह पृष्ठकैः पृतनापतिः ।
 पृतनाषाढिव ग्रीष्मं महोष्माणं घनाम्बुभिः ॥७३॥
 क्व स वज्रायुधो वज्रायुध इत्युद्धतं ब्रुवन् ।
 दत्तशब्दे बज्राधीशो शराद्वैतं व्यधत्त सः ॥७४॥
 इत्थं रथस्थयोः पार्थकर्णयोरिव धन्विनोः ।
 शतरैः समजायेतां तयोर्जय-पराजयौ ॥७५॥
 दण्डाधिपधनुर्दण्डच्छेदमेदुरपौरुषे ।
 रिपौ खिन्नः क्षणादेव देवादेशं तमस्मरम् ॥७६॥
 अनिच्छतश्चमूर्भुरङ्गुलीयकमङ्गुलौ ।
 कृपाणग्रहणव्यग्रकरस्यालक्ष्यमक्षिपम् ॥७७॥
 समीपदीपिकातेजः पुञ्चमञ्जरितवृतिः ।
 निद्रामुनिद्रयामास विश्ववैरिभटेषु तत् ॥७८॥
 अथाकृष्टकचानीव नेमुर्मूर्द्धानि धन्विनाम् ।
 मदमग्नामिवोद्धर्तु शेकुर्नाधीरणाः सृणिम् ॥७९॥
 पतीनां जघने पेतुः कराः क्रष्टुमिव भुरोम् ।
 निःश्वासैनमुचन् वाहप्रेरणायेव सादिनः ॥८०॥
 सूतानामसिलद् देवीर्दशनाप्तमदेव दृक् ।
 निद्रावेशवशादेवं विहृले द्विषतां बले ॥८१॥
 राजपुत्रोऽपि स क्षत्रवर्मादिन्मुक्तकामुकः ।
 आकृष्टासिद्वुतं निद्रावेशादथ रथेऽपतत् ॥८२॥
 तद्वार्थमय त्रोधादधावन् निजसैनिकाः ।
 देवाज्ञया च सेनानीरुद्बाहुस्तानवारयत् ॥८३॥

वन्द्यमानवणोद्भान्तरक्तविनूल्करं भट्टैः ।
 दृष्टौर्युगुणाकृष्टचेताश्च तमुपागतम् ॥८४॥
 पश्येस्ताद्यगवस्थं तं स्थित्वा खिन्नमना मनाक् ।
 चामरप्राहिणी दृष्टा पप्रच्छासौ सचेतनाम् ॥८५॥
 भद्रे ! कोऽयं सुतः कस्य किमर्थं चामुना कृतम् ।
 उद्धक्षात्रनयेनापि छत्रयुद्धमियन्निशि ॥८६॥
 प्रमृज्याश्रूणि साऽवोचत् किमस्याद्य निवेदते ।
 तथापि कथंयाम्येषा मन्दभाग्या तवाग्रहात् ॥८७॥
 अयं हि सिंहलदीपे चन्द्रकेतोर्महीमृतः ।
 पुत्रः समरकेतुः प्राक् गतोऽभूद् द्वीपमूसुजाम् ॥८८॥
 जयाय कटके तस्मादकस्मात् पितुराज्ञया ।
 राज्ञः काञ्चीपतेः कर्तुं साहायकमिहागमत् ॥८९॥
 ततोऽवदिनमुद्याने कामायतनमास्थितः ।
 यात्रायातपुरीनारीलोकमालोकयन्नयम् ॥९०॥
 केनापि हेतुना सायमुन्मना मदनालये ।
 शयिष्येऽहमिहैवेति विसर्जं परिच्छदम् ॥९१॥
 आगत्याथ निशीथेऽसौ वाहिनीं समनीनहत् ।
 नायं क्रमो नयस्येति वार्यमाणोऽपि मन्त्रिभिः ॥९२॥
 अनाप्तेन स्पशेनेव दैवेनाकृष्य संप्रति ।
 इमां सुवमवस्थां च कुमारोऽयमनीयत ॥९३॥
 एवं वदन्त्यामेवास्यां सिंहलेन्द्रप्रजामिव ।
 स्फुरदबालारुणज्योतिज्योतिरालीममीलयत् ॥९४॥
 तमिस्त्रैरिविजयाभिलाषदवस्थविते ।
 तेजस्युज्जृभिते देव ! प्रताप इव भाषते: ॥९५॥
 कुमारः स जजागार वत्रायुध ! किमायुधम् ।
 न गृह्णासीति सञ्जल्पन् पूर्वसङ्कल्पसम्भ्रमात् ॥९६॥
 असमदन्तःप्रविष्टं च किञ्चिदुन्मीलितेक्षणः ।
 क्षीणतेजा दर्दश स्वं दर्शेन्दुरिव सूर्यगम् ॥९७॥

अनुस्थितबलं तं च सेनानीः शौर्यविस्मितः ।
 सिन्धुरस्कन्धमारोप्यावासे प्रावेशयन्निजे ॥१८॥
 तत्रास्य पट्टबन्धादि व्रणेषु विदधे स्वयम् ।
 सज्जाङ्गं च तमाहूय सराजकमभोजयत् ॥१९॥
 ताम्बूलवशालङ्कारदानावर्जितचेतसम् ।
 प्रत्यर्पितरणोपात्तद्विपाशुं तमथावदत् ॥२०॥
 मय्यनुग्रहबुद्धिश्चेत् तत्प्रभुत्वं गृहाण मे ।
 अर्सिस्तुच्छे न चेदिच्छा तदाध्यस्व निं पदम् ॥२१॥
 जितश्चाहमनेनेति खेदं मनसि मा कृथाः ।
 प्रभावः कोऽपि सोऽन्यस्य कोऽहं तव पराजये ॥२२॥
 [य]द्वा किं तेन पश्येदं त्वद्वलम्लानिकारणम् ।
 हस्युक्त्वाऽदर्शयत् तस्मै विस्मितायाङ्गुष्ठीयकम् ॥२३॥
 कुत एतदिति पृष्ठः स्वामिनः स्वर्गिंदर्शनात् ।
 प्रारम्भ श्रीप्रसादानन्तं वृत्तान्तं सर्वमभ्यधात् ॥२४॥
 अथात्मनि श्लथावज्ञः सोऽन्यवादीच्चमूपते ।
 त्वयैवं गतगर्वेण दूरान्मैः प्रीणितं मनः ॥२५॥
 आस्तामन्यत् तमेवेन्द्रसदसि रुयातविकमम् ।
 साहसाऽवर्जितश्रीकं महीशं मम दर्शय ॥२६॥
 मयाऽथ कृतसेवं तं प्राहिणोद वाहिनीपतिः ।
 अद्यागत्य स चामुच्चच्छिरं सरयूते ॥२७॥
 एवं विजयवेगेन प्रोक्ते तद्वृत्तविस्मितः ।
 आदिशद् द्वाः स्थमास्थाने तमानेतुं महीपतिः ॥२८॥
 तेनानीतं विनोतेन राजपुत्रविराजितम् ।
 प्रसन्नदण्ठिरण्ठाङ्गप्रणामस्पृष्टकुट्टिमम् ॥२९॥
 एतेहीति तमाहूय बाहुभ्यामङ्गमानयत् ।
 आश्चिलाऽसुक्तमासन्नसन्निविष्टसुवाच सः ॥३०॥ युग्मम् ।
 श्रुतः श्रोत्रे यथा कामं जिगीषुस्तव पौरुषम् ।
 आनन्दय तथा वत्स ! वीक्षितुं रूपमीक्षणे ॥३१॥

साहसेनाधिकं तुष्टा त्वां मे लक्ष्मीरलक्षितम् ।
 दिव्याङ्गुलीयकव्याजाद् द्वितीयं तनयं ददौ ॥११२॥

राज्यं समानमेतत् ते कुमारेणामुना समम् ।
 तदाऽस्त्वे विश्वमध्यत्र कामितं तव सेत्यति ॥११३॥

अथ न्यस्तदृशं तस्मिन्नुवाच हरिवाहनम् ।
 असौ समरकेतुस्ते सहायः परिकल्पितः ॥११४॥

अयं भ्राता च भृत्यश्च सर्वस्त्वं च सखा च ते ।
 आत्मनीव त्वयाऽमुष्मिन् भवितव्यं हितैषिणा ॥११५॥

इत्यादिश्योत्थिते राज्ञि तदाङ्गां मूर्खिं धारयन् ।
 कुमारस्तं करे धृत्वा सौधादन्तःपुरं यदौ ॥११६॥

प्रणामानन्तरं देव्यास्तदवृत्तान्तं निवेद्य सः ।
 तेनाऽथ लब्धवक्षेण सार्वं स्वावासमासदत् ॥११७॥

तत्र स्नानाशनक्षौमभूषणैस्तं नृपाङ्गभूः ।
 उपाचरत् तथा नायं यथा स्वं स्थानमस्मरत् ॥११८॥

सोऽपि पल्लवितप्रीतिस्तं समारधयत् तथा ।
 तं यथाऽमन्यताऽभिन्नमात्मनो हरिवाहनः ॥११९॥

पवित्रैऽथ दिने पुत्रं जग्नेत्ररसायनम् ।
 व्यधाद् विश्वकलाभाजं युवराजं धराषिपः ॥१२०॥

तस्मै कश्मीरदेशाद्यं प्रसादेनोत्तरापथम् ।
 अदादङ्गादिदेशांश्च वृत्तौ समरकेतवे ॥१२१॥

दुःसाधैरसिधेनुभन्वत्तुरलीखेलायितैर्जातुचिद्
 जातु प्राक्तन[नव्य]काव्यनयविद्ग्रन्थार्थविस्तारणैः ।

वीणावेणुमृदङ्गभङ्गसुभगैर्गतैः कदाचित् तयो—
 श्रित्तागन्तुककामितं कलयतोः कालः कियानप्यगात् ॥१२२॥

इति [श्रीतिलकमञ्जरीसारे] मित्रसमागमो नाम
 द्वितीयो विश्रामः । (इति द्वितीयं प्रथाणकम्)

अथ तृतीयं प्रयाणकम् ।

अन्यदाऽभ्यागते ग्रीष्मे समं समरकेतुना ।
 मत्तकोकिलमुदानं कुमारः कीडितुं यर्यौ ॥१॥
 तन्मध्यगतमध्यास्त रचितं सरयूटटे ।
 उद्दण्डमण्डलाकारकदलीखण्डमण्डितम् ॥२॥
 नालनिर्यत्पयोयन्त्रपुत्रिकाराजिराजितम् ।
 अकालजलदारभमञ्जुलं जलमण्डपम् ॥३॥ युगम् ।
 राजपुत्रैः समं तत्र काव्यगोष्ठीमधिष्ठिते ।
 कुमारे व्याजहरेदं बन्दी मञ्जीरकाभिधः ॥४॥
 कुमार ! कामचैत्येऽस्य चूतस्याधो मधूसवे ।
 अतीतायां त्रयोदश्यामपश्यं पत्रखण्डकम् ॥५॥
 ततस्तमहसुन्मुद्रय सुद्रितं कुचमुद्रया ।
 आर्यामवाचयं [स]तत्र कस्तूरीलिखिताक्षराम् ॥६॥
 न मया स्वधियाऽबोधि चिरं चिन्तयताऽपि सा ।
 तदेतस्या रहस्यं मे कथयतामिति सोऽपठत् ॥७॥
 “गुरुभिरदत्तां बोदुं वाञ्छन् मामकमात् त्वमचिरेण ।
 स्थाताऽसि पत्रपादपगहने तत्रान्तिकस्थाग्निः ॥८॥”
 निशम्य चैतामन्येषु प्राञ्जन्येषु मूकताम् ।
 गतेषु स तदैवाह मेघवाहननन्दनः ॥९॥
 सखे ! पञ्चेषुलैखोऽयं कयाऽपीश्वरकन्यया ।
 गाढानुरागया पूर्वं जाताळापस्य कस्यचित् ॥१०॥
 तत् विंथं तव गुरुभिर्न दत्ता याचिताऽपि मे ।
 तत् त्वां प्राणेश्वरीं कर्तुं बलादिच्छृति मे मनः ॥११॥
 इति लेखादिना स्वाभिप्रायस्य [प्रिय]मानिनः ।
 यूनः सम्प्रेषितं कार्यमेतदत्र विवक्षितम् ॥१२॥
 त्वं मामकारणाद् द्विष्टैरदत्तां पितृभिः पथा ।
 अरुदेण समुद्दोहुमिच्छन् न्यायी तदस्तुं मा ॥१३॥
 यतः कतिपयैरेव दिनैः स्थाताऽसि यत्र नौ ।
 दर्शनं प्रागभूत् तत्र पत्रप्रायद्रुकानने ॥१४॥

वह्निना कृतसांनिध्यः स्थितेऽचेहाग्निसाक्षिकम् ।
 प्राप्तये मम कर्त्ताऽसि पाणिप्रहणमङ्गलम् ॥१५॥ सुमम् ।
 अथोऽपरोऽपि गुरुभिर्मामदत्तामधर्मतः ।
 इच्छन् नारकतां प्राप्यं समीपञ्चलितानलः ॥१६॥
 द्रुमाणामसिपत्राणां स्थाना त्वं गहने द्रुतम् ।
 इति शापात्मको यस्तु केवलं गोपनाय सः ॥१७॥
 इत्युके प्रतिभां दृष्टा हारिणी हारिवाहनाम् ।
 जहृषुः सुहृदः सर्वे विना समरकेतुना ॥१८॥
 ततश्चिन्तात्मःस्पर्शदुर्दर्शमुखचन्द्रके ।
 चन्द्रकेतुसुतेऽबोचत् कोशलेश्वरनन्दनः ॥१९॥
 यत् ते हर्षश्रियं खेदः सखे ! दस्युरिवाहरत् ।
 तन्न त्वमपि संस्पृष्टो भावैरेभिः कदाचन ॥२०॥
 प्रमृज्याश्रूणि सोऽप्याह कुमार ! किमु कथ्यते ? ।
 त्वया हि मन्मनोवासादिवाऽसादि ममाशयः ॥२१॥
 अबुद्ध शुद्धधीः सर्वे मन्ये सामान्यतो भवान् ।
 आज्ञां प्राप्य तथाऽप्येष विशेषाय सखे ! ब्रुवे ॥२२॥
 अनङ्गरङ्गशालेव रङ्गशालेति विश्रुता ।
 सिहलेषु पुरी तत्र तातः प्रस्थ्यात एव मे ॥२३॥
 नवीनयौवनं यौवराज्ये प्रागभिषिद्य माम् ।
 दुष्टद्वीपावनीपालजयाय प्रजिधाय सः ॥२४॥
 ततो जयगजारुदः प्रौढराजन्यराजितः ।
 मङ्गलोऽज्ञागरां पश्यन् नगरी निरगामहम् ॥२५॥
 कैश्चित् प्रयाणैः ग्रामीणविलोकितवलाऽगतिः ।
 आगत्य नीरधेस्तीरे शिविरं सैन्यवेशयम् ॥२६॥
 कृताकृतं च तत्रस्थो यावन्नावां विभावये ।
 तावन्नाविकमद्राक्षमायान्तं धीवरावृतम् ॥२७॥
 कोऽयं सुभगया मूर्त्या कैवर्तेषु विलक्षणः ।
 इति नौसाधनाध्यक्षमप्राक्षं यक्षपालितम् ॥२८॥

सोऽप्याह केवलं नैर्धा धीवराणां विलक्षणः ।
 अन्येषामपि तेनास्य श्रूयतां चरितं नवम् ॥२९॥
 मुवर्णद्वौपमध्येऽस्ति पुरं मणिपुराभिप्रम् ।
 तत्र सांयात्रिकः पात्रं श्रीणां वैश्रवणाह्यः ॥३०॥
 प्रियाऽस्य वसुदत्ताऽभूद् दारकस्तारकस्तयोः ।
 आरूढो यौवनं यानपात्रं चैष क्रमागतम् ॥३१॥
 आगत्याऽस्मत्पुरीं पारेऽकूपारं तस्य तस्थुषः ।
 नियमेन सहाजर्यं सञ्जज्ञे जलकेतुना ॥३२॥
 धीवराधिपतेस्तस्य कदाचिन्नवयौवना ।
 शापभृष्टेव दिव्यक्षी तनया प्रियदर्शना ॥३३॥
 हारमादाय तद्गेहमागमत् पितुराज्या ।
 दृष्टश्च स तया रूपदर्शनोदभूतरागया ॥३४॥
 अर्पितोपायना चास्मै क्षणं स्थित्वा विसंस्थुलम् ।
 कृतोपचारा तेनाथ जगाम निजमन्दिरम् ॥३५॥
 तया च बालया नित्यं तदालोकनलोलया ।
 आरेमे च्छम्भिस्तैस्तैरहेरेयाहिराकिया ॥३६॥
 एकदा च तदावासविलासवलभीतले ।
 रममाणां समं सख्या सम[।]यातामियाय सः ॥३७॥
 तददर्शनवशोल्लासिसाध्वसा सा तु सत्वरम् ।
 व्रजन्ती सखलिता तत्र पदैः कम्पविशृङ्खलैः ॥३८॥
 सखलन्त्याश्च समागत्य द्रुतं सोपानसन्निधौ ।
 तेनावलम्बितस्तस्या दक्षिणः पाणिपल्लवः ॥३९॥
 ततः सलीलमालाऽपि सस्मितेन नताङ्गि ! किम् ।
 इदं समेऽपि सखलं तदलं संभ्रमेण ते ॥४०॥
 आत्मानं संबृणु क्षोभुगलदक्षोजवाससम् ।
 विहाय विहृलीभावं सम्भावय निजं गृहम् ॥४१॥
 साऽपि तत्पाणिसंश्लेषाद् विशेषाकृष्टधन्वना ।
 कृतसाहायकेनेव कामेन ध्वस्तसाध्वसा ॥४२॥

गुरुणा चानुरागेण कृतचातुर्यसंस्तवा ।
 हिद्युं पिधाय मुग्धाऽपि विद्यधेवेदमन्यधात् ॥४३॥
 त्वया पाणौ गृहीतेऽस्मिन् कुमार ! किमु शश्यते ।
 विवशं संवरीतुं स्वं प्रयातुं वा गृहान्तरम् ॥४४॥
 जातं निजं तवागारभिदानीमिदमेव मे ।
 इत्युक्त्वा च नतमुखी पदाग्रेणाऽलिखद् मुवम् ॥४५॥
 असावपि युवा तस्याः सम्भ्रमावस्थया तया ।
 अमृतस्यन्दशीतेन करस्पर्शेन तेन च ॥४६॥
 उक्तिभङ्गच्चा तया चात्मसमर्पणसमर्थया ।
 हृतचेताः समालिङ्गत् तामामीलितलोचनाम् ॥४७॥ युग्मम् ।
 गृहान्तरं च गन्तव्यमिति चेत् तन्वि ! निश्चयः ।
 तत् किमेकेन गेहेन प्राणा अपि वशे तव ॥४८॥
 इत्युदीर्यं परिप्राद्यं खीरत्नं दुष्कुलादपि ।
 इति प्रमाणयन् पक्षमनपेक्ष्य निजान्वयम् ॥४९॥
 साक्षीकृत्य क्षणे तत्र ज्वलन्तं सन्मथानलम् ।
 पुनर्गृहीतपाणिस्तामकरोज्जीवितेश्वरीम् ॥५०॥
 सांयात्रिकस्य कस्यापि बालिका जलकेतुना ।
 यानभङ्गादवासाऽसौ पालिता स्वेव पुत्रिका ॥५१॥
 इत्याख्यातेऽपि तत्त्वज्ञैः प्रार्थितोऽपि सहागतैः ।
 लृज्जयैव निजं स्थानं न जगाम स कामुकः ॥५२॥
 आस्थानोपस्थितं चैतं देवस्तददृत्तविस्मितः ।
 व्याजहार परीहासपेशलं चापलं प्रति ॥५३॥
 जामातृप्रतिपत्त्या च वितीर्य बहुजीवनम् ।
 विश्वनाविकृतन्नाणां तं त्रातारमसुत्रयत् ॥५४॥
 तत्राधिपत्यं तेनाथ तन्वता सकलाः कलाः ।
 कलिता नौप्रचारस्य स चायमवधार्यताम् ॥५५॥
 स्पृशेन्नैवेषदव्येष वणिग्जातिसजन्मना ।
 भयेन किल कैवर्त्तकुलसम्पर्ककशङ्क्या ॥५६॥

तदेष युज्यते नेतुं स्वनावः कर्णधारताम् ।
 प्रभूणां च कवीनां च यथौचित्यं पदार्पणम् ॥५७॥
 तस्मिन्निति वदत्येव कैवर्तेशः समेत्य सः ।
 प्रगल्भमभ्यधाननित्यप्रणयीव प्रणम्य माभ् ॥५८॥
 अयं कुमार ! नौवारः सङ्गराय विनिर्मितः ।
 पराकाष्ठागतगुणप्रबन्धैरतिभासुरः ॥५९॥
 पूर्णश्चित्रैः सचारित्रैः परोपकरणैरपि ।
 अधिष्ठितस्त्वया तुल्यसंयोगप्रीतिमञ्चतु ॥६०॥
 अहमप्यथ पाथोधेः पूजाकल्पे प्रकल्पिते ।
 क्रमेण यानपात्राणि पवित्रयति राजके ॥६१॥
 तारकेण धृतारित्रां चित्रांशुकपताकिकाम् ।
 नावं विजययात्राख्यां यात्रार्थमधिरूढवान् ॥६२॥
 याम्यां सीमन्तयन्नाशामधिलङ्घनहेतुना ।
 सेतुनेव ततो गन्तुं नौचक्रेण प्रचक्रमे ॥६३॥
 उद्दीपितमदान् द्वौपभूपान् दुष्टद्विपानिवे ।
 निरङ्गुशप्रचारोऽपि दर्पमत्याजयं ततः ॥६४॥
 उलङ्घय जलधिदीपान् सुवेलं शैलमवजम् ।
 तत्र न्यवेशयं सैन्यमन्येवुः प्रेरितश्चरैः ॥६५॥
 चौर्यपल्लवितं पल्लीपर्ति पर्वतकाहयम् ।
 अगां विजेतुं सङ्ग्रामक्षमनौसैन्यसंयुतः ॥६६॥ युग्मम् ।
 निर्जित्य शब्देशं तं शिविराभिमुखोऽभवम् ।
 अथात्रिर्भृपुत्रो मां समयज्ञो व्यजिज्ञप्त ॥६७॥
 कुमार ! दश्यते योऽयमनन्तमणिभासुरः ।
 सानुमान् रत्नकूटोऽसौ जटाजूट इवेश्वरः ॥६८॥
 अत्र पुण्यसरित्पूर्णे सुवर्णकपिशद्युतौ ।
 निर्गत्य नीरधेः स्थातुं युक्तं तत्र कलावतः ॥६९॥
 यतः कछान्तं बलं रात्रियमन्तियजागरात् ।
 इति श्रुत्वाऽस्मि विश्रान्त्यै सैन्यं तत्र समादिशम् ॥७०॥

भेरीनादैश्रवाद् यानपत्रेषु विघृतेषु च ।
 पर्वतालोकरभसालोकः शीघ्रमवातरत् ॥७१॥
 तदा तदेवायव्यक्तोणाद् दिव्यो समाभवत् ।
 मरुत्तरङ्गितः श्रोत्रसङ्गी सङ्गीतकञ्चनः ॥७२॥
 ततस्तथ्यभवालोकलोलचेताञ्च तारकम् ।
 आदिशं तां दिशं गन्तुं नावं प्रवणयेत्यहम् ॥७३॥
 सोऽप्युवाच श्रुतचरी गीतिरस्यां दिशीदशी ।
 मयाऽन्यैश्च परं ज्ञातुं प्रभवं कोऽपि न प्रभुः ॥७४॥
 अस्यादेः पक्षमेतं हि क्षमेत विषमेऽप्युवौ ।
 प्रावग्राहमहावर्त्तेन तरीतुं तरीरपि ॥७५॥
 तथापि स्थापितं देव ! चेतश्चेनिश्चये त्वया ।
 तद् गम्यते किमीशानामादेशे हि विमर्शनैः ॥७६॥
 इत्युक्तेऽप्रेरयं नावं तेनेषुमिव धनवना ।
 तं दक्षिणाक्षिण्सुरितहस्तालम्बादनुध्वनिम् ॥७७॥
 सोऽपि श्रावादिषूपायैस्तैरस्त्रिलितां ततः ।
 प्रावर्त्तयनिजां कीर्तिमङ्गनीमिव मङ्गनीम्* ॥७८॥
 अनुकूलानिलात् तस्यां लङ्घिताध्वनि स ध्वनिः ।
 विरतोऽथ स्थिरीकृत्य तरिकां तारकोऽवदत् ॥७९॥
 स्थितेऽध्विशुने ध्वाने नास्ति द्रेष्वाऽपि नौगतिः ।
 त्रपयाऽहमपि द्रैघमवाग्वक्त्रस्ततोऽभवम् ॥८०॥
 अचिन्तयं च ही जातं लाघवं मे शैशोरिव ।
 कौतुकादविमृश्यैव ध्वानमुदिश्य धावतः ॥८१॥
 ततो दिव्यं श्रुतं गीतं गिराविति तदाशया ।
 आकृष्टोऽङ्गमृगेणेव प्रत्यग्निग्रिमगाद् विधुः ॥८२॥
 अहो ! महाफलं कर्म कृतं नीतिविदाऽमुना ।
 इतीव विजहासोचैर्जम्भारिककुभि प्रभा ॥८३॥
 ततोऽहं विक्षिप्न् दिक्षु चक्षुरदाक्षमग्रतः ।
 देवतायतनं रत्नरस्मिकर्वुरिताम्बरम् ॥८४॥

निःक्रामदस्मात् खे चक्रं खेचरणां विलोक्य च ।
 तारकेण तरी स्मेरश्चैत्यान्तिकमनाययम् ॥८५॥
 ततस्तत्र प्रवेशाय यावद् द्वारं विभावये ।
 तावदकर्षिमेदुर्लक्ष्याकारप्राकारकुद्धिमे ॥८६॥
 अपश्यं चित्रकस्तूरीपत्रभङ्गाङ्कितैर्मुखैः ।
 कुर्वाणं कन्यकावृन्दं शतचन्द्रं नभस्तलम् ॥८७॥ युग्मम् ।
 तन्मध्ये चातपत्रेण दर्शयन्ती सितवुतिम् ।
 विहम्बयन्ती द्विष्टीरवल्लरीश्चलचामरैः ॥८८॥
 कल्लोल्यन्ती लावण्यसलिलैर्लवणाम्बुधिम् ।
 उल्लासयन्ती ललितैः कटाक्षैरमृतच्छटाः ॥८९॥
 अप्सरोमिः सहाम्भोधेः पुनर्लक्ष्मीरिवोद्रता ।
 द्विष्टवर्षदेशीया मयाऽदश्यत कन्यका ॥९०॥
 हृथं कथारसाक्षिप्तलोके समरकेतुना ।
 कथ्यमाने स्ववृत्तान्ते प्रतीहारी व्यजिज्ञपत् ॥९१॥
 कुमार ! कर्णपीयूषं चिरं पीतं कथारसात् ।
Created for the Arts
 क्षणमीक्षणपीयूषमिदानों पीयतामिति ॥९२॥
 ततश्चित्रपटं किञ्चिन्म्यञ्चद्वपुरुपानयत् ।
 कुमारोऽपि तमुद्देष्य दृष्टवांश्चित्रपुत्रिकाम् ॥९३॥
 तारुण्यपादपानूपकन्यकारूपधारिणीम् ।
 उदारवेषसंश्लेषविशेषसुभगाकृतिम् ॥९४॥
 गृहीताङ्गमिवानङ्गवीरस्य विजयश्रियम् ।
 विस्मितः सिंहलाधीशसुतादीनामदीदशत् ॥९५॥
 अभ्यधाच्च शुभे चित्रमिदमासादितं कुतः ? ।
 इति पृष्ठा प्रतीहारी व्याजहारावधार्यताम् ॥९६॥
 कुमार ! रममाणाऽस्मिन्नपश्यं पथिकद्वयम् ।
 तयोरेकेन पृष्ठाऽस्मि भद्रे ! कोऽयं नृपात्मजः ॥९७॥
 यस्याऽयं दश्यते दश्यवेषो युभादशो जनः ।
 वैदेशिकं विदिवा तं ततः प्राङ्गलमालपम् ॥९८॥

श्रूयतामैष निःशेषनरेश्वरशिरोमणे: ।
 श्रीमेघवाहनस्य श्रीप्रसादासादितः सुतः ॥१९॥
 द्वासप्ततिकलाधामा नामतो हरिवाहनः ।
 दिव्यक्षुश्चेत् त्वमेनं तद् दर्शय सौभ्यदर्शनम् ॥१००॥
 सोऽवोच्छुचितं सौभ्यो राजपुत्रस्वया पुनः ।
 जल्पन्त्या तं कलावन्तं चित्रमात्रिःकृतं मम ॥१०१॥
 तदाविःकुरु तस्यापि पुरश्चित्रमिदं मम ।
 त्वामनुप्राप्त एवाहमित्युदीयर्पियत् पटम् ॥१०२॥
 निवेदयति सा यावदेवं तावदुपाययौ ।
 दिव्याकृति कुमारस्य दृश्यथं पथिकद्रव्यम् ॥१०३॥
 प्रावेशायत् तदादेशाद् द्वाःस्था तावध्वगावथ ।
 नत्वा कुमारमासानौ पुरस्ताद् दापितासने ॥१०४॥
 तयोरेकस्तमालोक्य त्रैलोक्यलिताकृतिम् ।
 तत्र चित्रपटे मग्नविलोचनमवोचत ॥१०५॥
 विश्वाम्यति पटाच्चिते किञ्चित् ते दर्शनोचितम् ।
 कश्चिदालेख्यदोषो वा विदुपैवं विभाव्यते ॥१०६॥
 कुमारेणानुशिष्योऽस्मि कलाकौशलशालिना ।
 कृतिरात्मविशेषाय विशेषज्ञैषु दर्शिता ॥१०७॥
 व्याजहार कुमारोऽपि कोटिमारोपिता त्वया ।
 चित्रा चित्रकला कालिदासेन कविता यथा *॥१०८॥
 एतस्यां हि यथौचित्यं वर्णानां विनिवेशनम् ।
 रुचिरावर्तना कापि स्थानेऽलङ्कारकल्पना ॥१०९॥
 किञ्चाक्रीडागिरौ क्रीडां तन्वन्तीं सरसस्तटे ।
 असंख्यशास्त्रिनि सखीराजितां राजकन्यकाम् ॥११०॥
 लिखता चित्रविज्ञानं विचित्रं सूचितं त्वया ।
 केवलं पुरुषालेख्यकौशलं न प्रकाशितम् ॥१११॥
 सोऽप्यास्यलिखिता कन्या पुरुषदेविणैः मया ।
 पुंसो नारोपितं रूपमत्र चित्रपटे ततः ॥११२॥

* Note the poet's originality in the simile.

अधुना युज्यते रूपं तवैव लिखितुं मम ।
 उत्सुकेन न तच्छक्यमौसुक्ये शृणु कारणम् ॥११३॥
 अस्ति रत्नादृचैतादृचदक्षिणश्रेणिभूषणम् ।
 चक्रवालोत्तरपदं नगरं रथनपुरम् ॥११४॥
 शक्तशास्त्रमहामन्त्रविद्यात्रयपवित्रितः ।
 चक्रसेनाभिघस्तत्र चक्रवर्तीं महाबलः ॥११५॥
 एतस्य पत्रलेखायां महादेव्यामजायत ।
 त्रिलोकीतिलकः कन्यारत्नं तिलकमञ्जरी ॥११६॥
 बालभावेऽपि तां पुण्यप्रभावसुखसाधिताः ।
 विद्याः सर्व्य इवासेदुर्मेदुरीभूतसौहृदाः ॥११७॥
 अधुनी यौवनारम्भमवुना मधुराकृतेः ।
 जगन्नेत्रालिमालाभिः पीयमानं न हीयते ॥११८॥
 लावण्यमधु यस्याः सा नव्या तिलकमञ्जरी ।
 अत्र चित्रपटारामे ललन्ती किल कल्पिता ॥११९॥
 इथं कुमार ! कैलाशशैलादिवनराजिषु ।
 रमतेऽनुमता पित्रा सा विमानविहारिणी ॥१२०॥
 परमीदग्निहोरच्छाविच्छेदाशङ्किनी किमु ? ।
 किं विद्यासाधनोपात्तवत्प्रान्तानुपालिनी* ॥१२१॥
 किञ्चं पूर्वभवत्रेयःप्रेमस्थेमनियन्त्रिता ।
 इयं स्वनेऽपि नादापि पुरुषं कमपीच्छति ॥१२२॥
 ध्यात्वाऽथ विद्या प्रज्ञप्ती विज्ञप्ता पत्रलेखया ।
 देव्या सुतावरार्थन्या स्वप्ने साऽपि समादिशत् ॥१२३॥
 त्वत्पुत्र्या भविता भर्ता भूगोचरनृपाङ्गमः ।
 प्रातर्मन्मातरं पुत्रीवात्रीं देवी ततोऽवदत् ॥१२४॥
 चित्रलेखे दुहित्रेऽस्यै चित्राभ्यासापदेशतः ।
 भूपालाङ्गभुवां विद्वरुपाण्यानीय दर्शय ॥१२५॥
 मन्माता तान् तथानेरुं प्रैष्यान् प्रेष्य जगाद माम् ।
 गन्धर्वक ! तवाप्यन्यत् कृत्यमस्ति प्रयोजनम् ॥१२६॥

प्रहितोऽसि परं देव्या निजतातस्य सन्निधौ ।
 विचिन्नवीर्यदेवस्य सुवेलाद्रौ प्रयोजनात् ॥१२७॥
 तस्य विधाघेरन्दस्य विञ्जोप्यं मद्वचोऽप्यदः ।
 मध्येरत्नाकरं रत्नकूटाद्रौ देवमन्दिरे ॥१२८॥
 रात्रौ विहितयात्रेण तत्र देवेन या तदा ।
 श्रुता गन्धर्वदत्तेति नामसाम्यभ्रमस्पृशा ॥१२९॥
 सा सैव पुत्री देवस्य प्रिया काञ्चोपुरीपतेः ।
 यन्मयाऽस्थासिता गत्वा ज्ञातेः कुशलशंसनात् ॥१३०॥ कुलकम् ।
 निजप्रवासवृत्तान्तः पृष्ठया च तथा रहः ।
 वैजयन्तीपुरीभङ्गप्रभृतिः कथितो मम ॥१३१॥
 एवमावेद देवाय गत्वा काञ्चीं पुरीं ततः ।
 गन्धर्वदत्तामाराध्य क्षणमागम्यतामिह ॥१३२॥
 तद् गन्तव्यं द्रुतं कार्यान्मया व्याख्याटता पुनः ।
 लेघ्यं रूपं कुमारस्य मम विघ्नः क्वचिन्न चेत् ॥१३३॥
 तदादिश दिशस्तस्या आनेयं वस्तु किञ्चन ।
 नेयः सन्देशाको वेति स्थितेऽवादीनृपात्मजः ॥१३४॥
 खेचरन्द्रसुतारूपे त्वया त्रैलोक्यदुर्लभे ।
 ममोपनीते नैवास्ति काऽपि वस्त्वन्तरस्पृहा ॥१३५॥
 न च कञ्चन सन्देशयोग्यस्तत्र समस्ति मे ।
 पुनस्त्वदर्शनायैव गाढमुक्तष्ठते मनः ॥१३६॥
 तं च ताम्बूलवस्त्रायैः सम्मान्य पुनरम्यधात् ।
 व्रज कार्याय विस्मार्या गोष्ठीयं न कदाचन ॥१३७॥
 अथार्पयत् कुमारेण लेखं सिंहलभूपभः ।
 काञ्च्यां मलयसुन्दर्या योग्यं तस्मै यिथासवे ॥१३८॥
 उदपतदथ नत्वा चित्रमायद्वितीयो वियति कलितलेखश्चित्रलेखातनूजः ।
 करकमलनिलीनालेख्यलीलापटश्च स्वभवनमवनीन्दोरङ्गजन्मा जगाम ॥१३९॥
 [इति श्रीतिलकमञ्जरीसारे] चित्रपटदर्शनो नाम दृतीयो विश्वामः ॥
 [इति दृतीयं प्रयाणकम् ।]

अथ चतुर्थं प्रयाणकम् ।

स तत्राहिकमहाय विधाय विधिमुन्मनाः ।

ध्यानद्वारमिवोपांशु पटं तमुदजीवठत् ॥१॥

खेचरेन्द्रसुतां पश्यस्तत्र चित्रलिपिस्थिराम् ।

चिरं तदनुवृत्त्येव चित्रन्यासस्थिरोऽभवत् ॥२॥

स्फूर्तीं मन्दायमानायां सायं नयनपद्मयोः ।

कथञ्चिदपि संबृत्य पटं राजकुलं ययौ ॥३॥

तातमाराघयत् तत्र कमेण जननीमपि ।

विधेयं न हि धीरणां महाधिरपि बाधते ॥४॥

अथावसथमागत्य शयनस्थानमास्थितः ।

असौ गन्धर्वकालापान् स्मारं स्मारमचिन्तयत् ॥५॥

प्रज्ञसिविद्याऽऽदिष्टं यन्नास्याः खेचरात्मजैः ।

भविष्यति वरः किन्तु भूमिवासवसम्भवः ॥६॥

इति सत्स्वपि पुष्पेषुरूपेषु दृपसूनुषु ।

अहं तस्याः स्वमेवोहै मोहेन प्रेमभाजनम् ॥७॥

किमेष्यति स विद्याभृत्पुत्रः प्रतिकृतिर्मम ।

लिखिष्यति कृतार्थां च करिष्यति तदीक्षणात् ॥८॥

तामिवात्र गुणैस्तत्र गमयिष्यति मामपि ।

ततो नु मध्ये[वोल्कं]पा तं पुनः प्रेषयिष्यति ॥९॥

इत्याद्यनल्पसङ्कल्पमेदैर्मुदुरितारतेः ।

जगाम शतयामेव त्रियामाऽप्यस्य कमिनः ॥१०॥

अनुत्सुक इव प्रातर्देवार्चादि विधाय सः ।

आदेश्यानादिशद् गन्तुं तदेवोद्यानमुद्यतः ॥११॥

आगमिष्यति गन्धर्व इत्यर्द्धगदितं वचः ।

अपालृयत् तदा दृष्टि निक्षिष्य परिवर्द्धके ॥१२॥

अयमागच्छतीत्युक्त्वा तेनानीतं तुरङ्गमम् ।

मनः स्वमिव जह्नालमारुद्दोपवनं ययौ ॥१३॥

स्थितश्च तस्मिन्नारामे तामेवालेष्यबालिकाम् ।
 निर्वृण्णयंश्चिरं तस्थौ चित्रैविद्विर्विचारयन् ॥१४॥
 ततः क्रीडादिमारुद्धा तमायान्तं नभश्वरम् ।
 दिदक्षुः स क्षणं तस्थौ यथाऽकं लग्नसाधकः ॥१५॥
 अनागते च गन्धवे किञ्चिन्म्लानमुखाम्बुजः ।
 अवातरद् पिरेस्तस्मादन्तरिक्षाच्च भास्करः ॥१६॥
 आगत्य सदने सायं शयने विनिविश्य सः ।
 दध्यौ विद्याधराधीशसुतातन्मयमानसः ॥१७॥
 तामेवादर्शयत् तस्य लिङ्गितां दिक्षु सर्वतः ।
 सर्वयन्निव गन्धवर्गवै पञ्चेषुचित्रकृत् ॥१८॥
 हृथं साऽपि यथौ तस्य कुमारस्य निशीथिनी ।
 तथैवोद्यानमन्येद्युपि सोऽगच्छदुत्सुकः ॥१९॥
 हृत्यस्य दिवसा यैन्तोऽनायाते तत्र खेचरे ।
 सङ्गमाशां कृशीचक्रश्चक्षेनामुतां प्रति ॥२०॥
 प्रथितां प्रीष्मकामाभ्यामथाऽस्य दवथुव्यथाम् ।
 अपाकर्तुमिव प्रावृद् प्रावृणोद् गैगनं घनैः ॥२१॥
 प्रीष्मान्ते च शतः शीतोपचारे विरते सति ।
 सा गोपितेद्वित्स्यास्य सन्तापं प्रत्युतातनोत् ॥२२॥
 ततः पयोधरोत्सेधवत्यां तरितया तया ।
 तुल्याच्चिरिव तस्याथ शरत्कालः समागमम् ॥२३॥
 ततस्तिलकमञ्जर्याः सन्ततस्मृतिजन्मना ।
 आधिना बाधितः सौधे कुमारः स्थातुमक्षमः ॥२४॥
 आपृच्छ्य तातमुदिश्य देशदर्शनकौतुकम् ।
 मित्रैः समेतः साकेतनगरान्निरगादसौ ॥२५॥ युग्मम् ।
 तं प्रयान्तमविश्रान्तं प्रतिदेशं तदीश्वराः ।
 उपेत्यानुपदं प्रीताः प्रणम्यानुप्रतस्थिरे ॥२६॥
 व्यतीतकामरूपोऽपि कामरूपान् जगाम सः ।
 प्राग्ज्योतिष्पतिप्रीत्या सैन्यं तत्र न्यवेशयत् ॥२७॥

विजहारान्वहं चायमायल्लकृतव्यथः ।
 अनासैन्यसौहित्यलौहित्योपान् तकानने ॥२८॥
 एकदा प्रातरायातं तत्र सालतलस्थितम् ।
 वीणाविनोदलीनं तं गजाध्यक्षो व्यजीज्ञपत् ॥२९॥
 अद्य क्षेपान्ते वन्येभमदगन्धप्रबोधितः ।
 प्रविवेश वनं वैरियमदण्डाभिषो गजः ॥३०॥
 न पार्यते स चानेतुं हस्यारोहैरनुद्रुतैः ।
 द्रुतमादिश्यतां तेन कोऽपि साधनिकोऽधुना ॥३१॥
 तनिशम्य कुमारोऽपि समारोहत् तुरङ्गमम् ।
 मुक्त्वा कमलगुम्बं च सैन्ये तद्वन्मवजत् ॥३२॥
 सोऽपश्यदवशं तत्र सिन्धुरं तं मदोदधुरम् ।
 ऊर्ध्वांकृतकरोच्चण्डमुद्घाटिवान्तकम् ॥३३॥
 वार्यमाणोऽप्ययं वारंवारं समरकेतुना ।
 निकुञ्जं कुञ्जरासन्नसुतीर्थं तुरगादगांत् ॥३४॥
 लतावृतः पृथकृतन्त्रीस्थानमित्रीकृताङ्गुलिः ।
 वीणामवादयत् तत्र व्यञ्जितप्राममूर्छनम् ॥३५॥
 आकर्ण्य स्तव्यकर्णोऽस्याः क्वणितं कूणितेक्षणः ।
 द्विपः सुप्त इव श्रान्त इवोत्कीर्ण इवाभवत् ॥३६॥
 तं चैवमचलं मत्वा विगलन्मदनिर्जरम् ।
 दन्तदर्चांहिरारोहत् कुमारो हस्तिनं ततः ॥३७॥
 त्याजितः सुखनिदां तां तेनोच्चैः स्कन्धवन्धुना ।
 उदन्मार्गमगात् कुम्भीकुम्भकर्ण इवाहवम् ॥३८॥
 अङ्गुशोऽङ्गुश इत्येवं व्याहारं हारिवैऽहनम् ।
 निशम्य साङ्गुशाः पृष्ठे प्रतीहाराः प्रतस्थिरे ॥३९॥
 एष यात्येष याति द्रगितो गत इतो गतः ।
 इत्युदस्तैकहस्तैस्तैर्दर्शमानस्तिरोदधे ॥४०॥
 ततः समरकेतुस्तं गंजं नीतनृपाङ्गजम् ।
 महाजववजद्वाहै राजन्यैः सममन्वगात् ॥४१॥

दानधारानुसारेण सुदूरमनुगम्य तम् ।
 स्विन्नाश्वः सायमावासं विदधे सिन्धुरोधसि ॥४२॥
 मित्रे विमृशतस्तानि तान्यनिष्टानि सा निशा ।
 तस्याधिना सह स्पद्धां दधतीवाभवद् गुरु ॥४३॥
 प्रातः प्रतिदिशं पत्तीनादिश्य सुहृदीक्षणे ।
 वर्मद्वुमतले पान्थान् स पृच्छन्ननयद् दिनम् ॥४४॥
 तं दिने श्वेत्स्तने सायमायाताः पत्तबोऽवदन् ।
 दृष्टो दुष्टगजोऽस्माभिः स जगत्तिलकस्तु न ॥४५॥
 निशम्य तेषां साश्राणां वज्रपातसमं वचः ।
 सिंहलेन्द्रसुतः सिंहसत्त्वोऽपि विललाप सः ॥४६॥
 हा कुमार ! कुलाधार ! हा विद्वन् ! हा सुहृत्प्रिय ! ।
 कुत्रासि दर्शनं मित्र ! देहि मे हरिवाहन ! ॥४७॥
 एवं स विलपन्नेव सहसा मोहमागमत् ।
 अत्रान्तरे नरेन्द्राणां वृन्दमाक्रन्दमादधे ॥४८॥
 मोहान्ते सिंहलाधीशसुतश्चैतदचिन्तयत् ।
 भ्रातर्जाती विसंवादस्तासा लक्ष्मीगिरामपि ॥४९॥
 प्रभावोऽपि गतश्चकवर्त्तिलक्षणलग्नकः ।
 यत् त्वमप्यापदं प्राप तस्मात् करिटिकीटतः ॥५०॥
 यद्वा सर्वं ममाभाग्यमकरोदिति रोदिति ।
 एवं विद्राणनिद्रस्य जगामैतस्य यामिनी ॥५१॥
 यान्ति नान्तरिताः कालात् पुनर्नेत्रपथं कथम् ? ।
 इतीबोर्ध्वकरः शंसदविराविरभूत् पुरः ॥५२॥
 प्रातश्चिताप्रवेशाय भित्रानुगमनोत्सुकः ।
 चचालायमथागत्य व्याहरल्लेखहारकः ॥५३॥
 इमं कमलगुप्तेन कुमारे क्षेमसाक्षिणम् ।
 समर्प्य प्रहितोऽस्मीति तत्पुरो लेखमङ्गिष्ठत् ॥५४॥
 अप्रहीदङ्गराजस्तमानन्दमिव देहिनम् ।
 वाचयित्वा च प्रपञ्च केनानीतोऽयमित्यमुम् ॥५५॥

स चालपत् कुमारापहारवार्ताश्रुतेः शुचा ।
 न ताननेन सेनान्या क्षितौ लेखोऽयमीक्षितः ॥५६॥
 विस्मतः स तमादाय कस्यायमिति चिन्तयन् ।
 कुमारनाम तत्पृष्ठे दृष्ट्वा स्वयमवाच्यत् ॥५७॥
 स्वस्त्यट्ट्व्या महाराजतनयो हरिवाहनः ।
 कल्याणशाळी लौहित्यकूलान्ताद् वासिते बले ॥५८॥
 अङ्गाधिराजं समरकेतुं प्रीतिपुरःसरम् ।
 तथा कमलगुप्तादिराजन्यानादिशत्यदः ॥५९॥
 दिनानि कतिचित् तावदत्रैव स्थीयतां यथा ।
 ममापहारवार्तां न जानीतः पितराविति ॥६०॥
 संवृत्य तं चमूनेता तदानेतारमैक्षत ।
 तमपश्यन् विमृश्याथ प्रतिलेखं तदाऽलिखत् ॥६१॥
 मुक्त्वा चैतं क्षितावूचे सुरो वा खेचरोऽथ वा ।
 यः कश्चिदानयल्लेखं तेनायमपि नीयताम् ॥६२॥
 एवमुक्ते शुकः कश्चिदुत्तर्य सहकारतः ।
 चञ्च्वा गृहीत्वा तं लेखमुदीच्यामगमद् दिशि ॥६३॥
 सविस्मयः क्षणं स्थित्वा सेनानी प्राहिणोन्मया ।
 सहसा साहसाशङ्की लेखमेतं तवान्तिके ॥६४॥
 हत्युके परितोष्यैनमङ्गराजः सराजकः ।
 वासरत्रितयात् कृत्वा भोजनं शयने ययौ ॥६५॥
 धातुद्वाक्षरैस्ताडीपत्रे स्वर्णाविचूर्णितम् ।
 विभाव्य भूयस्तं लेखं स चकारेति चेतसि ॥६६॥
 कुमारः क्वापि दिव्येऽस्ति प्रदेशे न तु शंसितः ।
 नामतोऽसौ ममानेनानुपातक्लेशभीरुणा ॥६७॥
 अहो ! मोहान्न विज्ञातं देशे यदविशेषिते ।
 अटवीः पर्यटनेष विशेषक्लेशमेष्यति ॥६८॥

अन्वेषयाभ्युं हित्वा वैदिहीमिव वाहिनीम् ।
 मृगाधमहृतं मित्रं सौमित्रिरिव राघवम् ॥६९॥
 अथो निश्चये कान्तारं प्रतस्थे सिन्धुराक्षना ।
 उल्लासितामिलाङ्गूलः मिहः सिंहलभूपमूः ॥७०॥
 आवैताढचगिरेगांडं मित्रमवेष्टुमुद्यतः ।
 स चक्रामाटवीं भीमां फलाहारो गुहाशयः ॥७१॥
 मार्गे मित्रवरो नाम कामरूपाधिपानुजः ।
 तं विलोक्यालपद यूयमित्थमेकाकिनः कथम् ॥७२॥
 विजने युवराजोऽपि छलानं सर्वमन्यधात् ।
 कृतोपचारस्तेनाथ पुनर्गन्तुं प्रचक्रमे ॥७३॥
 अथानेकगिरिग्रामपुरपल्लीविलहृयन् ।
 षडभिर्मसैर्महाशैलमेकशङ्कं जगाम सः ॥७४॥
 मञ्जद्विद्याधरीवक्त्रवद्धिष्णुकनकाम्बुजम् ।
 ददश्चादृष्टपाराख्यं तत्पृष्ठे स महासरः ॥७५॥
 ग्रीष्मे भीष्मातपक्लान्तः स्नात्वा स नरकुञ्जरः ।
 पयस्तत्र पपौ वक्त्रसञ्चरत्करपुष्करः ॥७६॥
 अथास्य तीरबानीरमन्दिरे पत्रसंस्तरे ।
 स्थितस्यारब्धनमेव निद्रा नेत्रे न्यमीलयत् ॥७७॥
 परिजातमसौ स्वप्नेऽपश्यत् कुसुममासलम् ।
 वाञ्छितालिङ्गनं कल्पलतया ललिताङ्गया ॥७८॥
 प्रबुद्धश्चाचिराद भावि सृष्टदः स्मरसम्पदः ।
 दर्शनं निर्णयन्नेष हेषारवमथाशृणोत् ॥७९॥
 सप्तम्भ्रमः स निर्गत्य सर्वतश्चक्षुरक्षिप्त् ।
 तीरि तरुचितेऽश्रीयमपश्यनित्यचिन्तयत् ॥८०॥
 तीरं सकलमालोके यदि वा किमनेन मे ।
 करोम्यारब्धमेवार्थमिति भूयोऽभवत् पथि ॥८१॥
 दक्षिणेन क्षणे तत्र स्पन्दमानेन बाहुनां ।
 कृतोत्साहः पथि क्रामन्नारामं दिव्यमैक्षत ॥८२॥

अतर्क्यच्च नो कस्य प्रीति पल्लवयत्ययम् ।
 मेजेऽनपेक्षितानेहाः स्नेहाद्वेगुणोऽपि यम् ॥८३॥
 ददशे रत्नरोचिष्णु तदन्तःसञ्चरिष्णुना ।
 कल्पद्रुमण्डलं तेन बनश्रीकुण्डलोपमम् ॥८४॥
 तन्मध्ये मध्यमणिकयमिवोन्नतिविवर्जितम् ।
 ददर्श देवतासम्प पश्चरागमयं ततः ॥८५॥
 तद वीढ्यादभुतनिशीणं पुण्यकम्माणमुद्धमी ।
 आत्मानं मन्यमानोऽसौ तदभ्यन्तरमभ्यगात् ॥८६॥
 सविस्मयस्ततोऽपश्यदंसविश्रंसिकुन्तलाम् ।
 श्रीमन्नाभेयनाथस्य प्रतिमां मणिसम्भवाम्^१ ॥८७॥
 अमन्दानन्दबाष्पाम्बुसंसेकादिव साङ्कुराम् ।
 भक्ति रोमाञ्चलक्ष्येण विभ्राणः प्राणमच्च ताम् ॥८८॥
 तुष्टावाथ “जगन्नाथ ! संसारक्षारवारिधौ ।
 ऋते त्वदर्शनादन्यदमृतप्रदनामृतम् ॥८९॥
 अस्मादेव यतो देव ! सङ्खलिपतफलप्रदः ।
 पुण्यकल्पद्रुमः प्राणिसन्दोहस्य प्ररोहति” ॥९०॥
 स्तुत्वेति चक्षुराक्षिप्य कथञ्चित् तीर्थकृन्मुखात् ।
 चैत्यस्यालोकयद् गर्भेहर्म्यान्निकम्य रम्यताम् ॥९१॥
 गवाक्षे दक्षिणे वीक्ष्य प्रशस्तिं विशदाक्षराम् ।
 अचिन्तयच्च केनेदं कारितं जिनमन्दिरम् ॥९२॥
 अपि प्रशस्तावेतस्यामेतस्यार्थस्य सूचकः ।
 लिपिभ्योऽष्टादशभ्योऽपि कोऽपि वर्णकमोऽपरः ॥९३॥
 शक्यस्तत्कर्वयितुं नायं यदि वा किमनेन मे ।
 ज्ञात्वाऽपि कथयिष्यामि कस्याग्रे सुहृदं विना ॥९४॥
 एवं विमृशतस्तस्यामृतस्यन्द इवाविशत् ।
 किञ्चिद्व्यक्तीभवदृण्णः कर्ण्णयोरध्वनि ध्वनिः ॥९५॥
 अचिन्तयत् तपःश्लोक इव केनापि पठते ।
 मित्रनामाङ्कितः सोऽपि श्रूयते वत ! किं चिदैम् ॥९६॥

१ At an unusual time. २ मणिमयीभवाम् । ३ विः ।

इत्यौत्सुक्यादनुव्वानं धावन् पक्षे स दक्षिणे ।
 रत्नांशुभिर्नभित्रकर्मठं मठमैक्षत ॥९७॥
 उत्तरं तं ततोऽपश्यद् दिव्याभरणमूषितम् ।
 गन्धर्वकमधीयानं सानन्दं श्लोकमीदशम् ॥९८॥
 “सेचरीलोचनानैन्द ! भारतान्वयभूषण ! ।
 हरिवाहन ! कल्पान्तं वह धीरोचितां धुरम्” ॥९९॥
 चिराय प्रत्यभिज्ञाय तेनापि प्रणतस्ततः ।
 अङ्गगजस्तमप्राक्षीद् गवाक्षमुपवेशितः ॥१००॥
 भ्रातस्त्वं प्रातेरेष्यामीत्यालप्य हरिवाहनम् ।
 गतस्तदा कुतो हेतोरियत्कालं विलम्बितः ॥१०१॥
 कस्येदमद्भुतं चैत्यं कस्तिथ्ठति मठोपरि ।
 किञ्चिद् येन सहालप्य सहर्षस्त्वमवातरः ॥१०२॥
 गन्धर्वकोऽभ्यधाद् गुर्वा तावदास्तामियं कथा ।
 क्रमेण सर्वं ज्ञाताऽसि प्रतिष्ठस्वाधुना पुनः ॥१०३॥
 पश्य सिद्धमहाविद्यमैवोद्यानमागतम् ।
 प्राप्तविद्याधरैश्वर्यं भ्रातरं हरिवाहनम् ॥१०४॥
 उत्थायाथ सहर्षोऽङ्गराजोऽपि जगतीगताः ।
 प्रतिमाः प्राणमञ्जैनोर्नानारत्नविनिर्मिताः ॥१०५॥
 गच्छन् गन्धर्वकादिष्टवर्त्मना वाजिनां व्रजम् ।
 वीह्य व्यमृशदश्रौषमेषां हेषारवं तदा ॥१०६॥
 अथाऽस्यानन्दयन् कण्ठौ गंतेव्वनिरथेक्षणै[ः] ।
 अश्मैर्गर्भगृहं रम्भागृहं किल तदीक्षया ॥१०७॥
 तत्रापश्यदसौ स्वर्णपट्टवन्धेन बन्धुरम् ।
 वारनारीकलोल्लासलीलालितचामरम् ॥१०८॥
 तलपे शयितयाऽनल्पपद्मिनीपत्रकल्पिते ।
 संवीज्यमानया शशदालीभिः कदलीदलैः ॥१०९॥
 नवयौवनया रूपनिर्दूतरतिगर्वया ।
 राजन्यकन्यया साकं जल्पन्तं हरिवाहनम् ॥११०॥

“सहृद देव ! तवायातः” इति गान्धविंकीं गिरम् ।

श्रत्वाऽसनादथोत्तस्थै सहर्षं हरिवाहनः ॥१११॥

सद्योऽभिषेकनिर्माणनिर्मलाङ्गविषङ्गिणा ।

बनानिलचलद्वलीपरागेणाङ्गरागिणम् ॥११२॥

क्लृप्तकल्पलतापद्मबन्धमौलिमनोहरम् ।

सद्विद्यमात्मनोऽदाक्षीच्चन्द्रकेतुसुतं पुरः ॥११३॥

अनभ्रवष्टिकल्पेन तेन तदर्शनेन सः ।

उल्लसत्पुलकाङ्करो दूरात् प्रत्युषयौ ततः ॥११४॥

पादानतं तमुत्थाप्य सादरं सुहृदं हृदि ।

प्रवेशथनिवालिङ्गच विष्टरादें न्यवेशयत् ॥११५॥

ऊचेऽथ राजपत्रीं तां ॥ देवि ! सिंहलशास्त्रिः

चन्द्रकेतोर्नेरन्दस्य' सुनुरन्यूनविक्रमः ॥११६॥

वरो मलयसुन्दर्यास्त्वद्गिन्याः स्वयंवृतः ।

अयं समरकेतुः स द्वितीयं हृदयं मम ॥११७॥

यदागमनसम्भ्रान्तचित्तेनान्तरितो मया ।

पुण्यप्राप्यस्तवाऽयास्यचन्द्रालोकक्षणः क्षणम्” ॥११८॥

इत्यके प्रणता तेन सादरं तत्र देव्यपि ।

नेत्राच्चलं वितेनेऽत्रान्तरे वैत्रायधोऽम्यधातु ॥११९॥

“इरोऽस्ति कञ्चकी देव्या प्रेषितः पत्रलेखया ।

सातङ्क्या तवाकर्ण्य प्राणत्यागस्युहाम्” इति ॥१२०॥

मस्त्यस्तेक्षणा स्थित्वा क्षणमप्राप्य चोत्तरम् ।

गता साऽथ जगौ कश्चिदायमेतां सरःस्थितः ॥१२१॥

“तव राजहंस ! हंसोदर्ढनमुदितस्य विस्मयो ननम् ।

सरसिजवनप्रवेशः समयेऽपि विलम्बसे तेन” ॥१२२॥

श्रवा क्रमारस्तामूचे ‘देवि ! हंसापदेशतः

लग्नं मम प्रवेशाय विद्याधरपुरेऽधुना ॥१२३॥

विराधनामैको नर्मसचिवः सूचयत्ययम् ।
 तद् वयं तत्र गच्छामः पश्य त्वमपि मातरम् ॥१२४॥
 इथं कथञ्चिदापृच्छत् परिच्छदपरिष्कृतः ।
 विष्टराद् विष्टपानन्दिवन्दिघोषैः सहोविथिः ॥१२५॥
 सह सिंघलभूपालसुतेनास्त्र हस्तिनीम् ।
 स क्षणादन्तरिक्षेण सञ्चैरस्त्वेचरेष्वरः ॥१२६॥
 पश्यन् विद्याधरैर्विद्यासिद्धयेऽध्युषितद्रुमामै ।
 अन्तरालाटवीमेकशृङ्गाद् वैताढ्यमागमत् ॥१२७॥
 तत्र तन्वानमाहानमिवोद्भूतध्वजांशुकैः ।
 पुरमापोत्तरश्रेणिमौलिं गगनबलभम् ॥१२८॥
 सोपेन्द्रो[४्यं] किमिन्दः किमु सह मधुना मूर्तिमानेष कामः
 किं वा रामः सुमित्रा सुतसहित इति भ्रान्तिसंकान्तिभाजा ।
 पौरखैर्णेन कौतूहलतरलदशा छास्यर्णीलाश्रितेन
 ग्राविक्षत् प्रेक्ष्यमाणः सममथ सुहदा राजसौधं स धीरः ॥१२९॥
 [इति श्रीतिलकमञ्जरीसारे] पुरप्रवेशो नाम चतुर्थो विश्वामः ॥
 [इति चतुर्थं प्रयाणकम्]

अथ पञ्चमं प्रयाणकम् ।

ऊरुसन्दंशादृष्टोवस्त्रस्तत्रास्य मङ्गलम् ।

तनुस्तननिरालम्बहारा वाराङ्गनास्ततः ॥१॥

स्नातेन सुहृदा दिव्यवबालङ्कारधारिणा ।

अन्यैश्च खेचरैः साकमाहारमकरोदसौ ॥२॥

विधायाथ विध' सान्ध्यैमध्यास्यालेख्यशालिकाम् ।

मित्रान्मार्गाग्निमोदन्तं पृष्ठा सुष्वाप स क्षणम् ॥३॥

प्रातरुत्थाय वैताढचमारुढः प्रौढकौतुकः ।

पश्यतोऽस्य तदुद्देशानिं बन्दी पुरोऽपठत् ॥४॥

“क्रान्तस्य खेचरैर्दृश्यं तुल्याव्यहमाभृतोऽस्य किम् ।

देव ! दृश्योऽसमः क्षमाभृत् त्वमेवाक्रान्तखेचरः” ॥५॥

व्याजहाराङ्गराजोऽथ “सखे ! साध्वयमभ्यधात् ।

को हि नामात्र दोर्मात्रसहायः स्वल्पवासरैः ॥६॥

अन्यो निन्ये वशं विद्यां विद्याधरकुलानि च ।

तदाम्ह्याहि तदा व्यालः स त्वां द्वित्वा गतः कुतः ॥७॥

कुतः स प्रेषितो लेखः कैर्थं विद्याः प्रसाधिताः ।

का वा सर्वाङ्गलिताकारा सा राजकन्यका” ॥८॥ कुलकम् ।

इति दृष्टसुहृष्टः प्राह स्म हरिवाहनः ।

“अवधाने धियं बन्धो ! वधानाभिदधेऽधुना ॥९॥

मयोऽस्तु लडे जवाद् गत्वा त्वत्समक्षं समक्षमाम् ।

व्योमोत्पात पक्षीव स क्षीबकरटी क्षणात् ॥१०॥

पश्यन्तु चैर्गते तस्मिन्नन्तरमतुल्यकुलाचलाम् ।

कुल्यातुल्यापगां दूर्वासर्वाकारवनां भुवम् ॥११॥

समीपाकांशुसम्पर्कात् ताप्यमानतनुः कचित् ।

कवचिदम्बुमुचां चक्रैः कल्पितातपवौरणः ॥१२॥

सिद्धाङ्गनाभिः सातङ्कं मुच्यमानपथः कवचित् ।

एकशृङ्गशिरच्छत्रं नभसो भागमागतः ॥१३॥

नूनं केनापि दिव्येन सिन्धुरोऽयमधिष्ठितः ।
 भूमिद्विपानामाकाशगमनं कथमन्यथा ॥१४॥
 तेद् याति नातिदूरेऽसौ यावत् तावन्निवर्त्ये ।
 कृत्वेति चेतसि क्षिप्रं क्षुरिकामुदस्वानिषम् ॥१५॥
 विलोक्याशनिकल्पां तां ममज्ज स गजः क्षणात् ।
 अट्टपारे सरसि मैनाक इव सागरे ॥१६॥
 तिरोहिते च तत्राऽहं गाहमानो मुहासरः ।
 तीरमासादयन् नीरान्निःक्रम्येति व्यचिन्तयम् ॥१७॥
 अहो ! संसारवैचित्रं यदाऽसं सैन्यसंयुतः ।
 अद्यैवाहं सहायातहस्तिनाऽपि विनाकृतः ॥१८॥
 विभाव्येति निराशश्च निजदेशस्य दर्शने ।
 यामादि वैक्षितुं काष्ठां स्वीकृत्यैकामथाऽचलम् ॥१९॥
 सुव्यक्ताः सैकते स्वल्पप्रमितीर्लित्राकृतीः ।
 आलोकयामि स्म पदश्रेणीरणीदशां पुरः ॥२०॥
 तासु चैकां निरीक्ष्याहं शुभलक्षणसाक्षिणीम् ।
 अनुवजन्नथाऽपश्यमेकमेलालतागृहम् ॥२१॥
 दृष्ट्वा तद् द्रुतहेमाभप्रभासम्भारपूरितम् ।
 द्वारि विस्मयमानोऽहमस्थामन्तरमानिव ॥२२॥
 क्षिप्तचक्षुरथं ज्योतिःपरागपरिवेषिताम् ।
 पादसंवादिताम्भोजां रम्भारम्भोरुविभमाम् ॥२३॥
 दूर्वासवर्णरोमालिं स्तनस्तबकबन्धुराघाम् ।
 लतासजातीयमुजां बन्धूकमधुराघाम् ॥२४॥
 नीलोत्पलसपलाक्षीं साक्षादिव वनश्रियम् ।
 पुष्पोवचायिनीं बालामालोवैकामतकर्कयम् ॥२५॥ कुलकम् ।
 दिवाऽपि व्यापि तन्वाना महः काऽपि महौषधी ।
 अनज्ञोज्जीवनायाऽसौ विदधे वेधसा ध्रुवम् ॥२६॥
 साऽपि मददृष्टिनिष्केपवेपमानवपुर्लतां ।
 उद्भान्तभ्रमरश्रेणिकल्पा व्यापारयद् दृशः ॥२७॥

ततस्तामम्यथां भीरु ! का त्वमेकाकिनी वने ।
 मा स्म भैनास्मि दैत्यादिरिह त्वां हर्तुमागतः ॥२८॥
 भूगोचरोऽहमारोहत् कीर्तेरात्रिदशालयम् ।
 मेघवाहनभूमर्तुर्नन्दनो हरिवाहनः ॥२९॥
 वीणावशीकृतं व्यालमारुदोऽथ प्रविश्य तम् ।
 हृतः केनाप्यनाप्तेन क्षिप्तश्चात्र सरोवरे ॥३०॥
 तीर्णस्ततः पदश्रेणीमनुगच्छन्निहागमम् ।
 त्वदालोकाच्च लोलाक्षि ! लब्धं लोचनयोः फलम् ॥३१॥
 साम्रतं यातुमिच्छामि पृच्छामि त्वामिदं पुनः ।
 कोऽयं गिरिः सरः कस्य को देशः कोऽस्य शासिता ॥३२॥
 इत्युक्ता सा गतातङ्का क्षणं स्थित्वा नताननम् ।
 अदत्त्वैवोत्तरं बाला चचालाभिमुखं मम ॥३३॥
 निर्गन्तुकामा वामाङ्गपक्षस्था चाक्षिपनमयि ।
 मोहाहादकरं चक्षुर्विषमिश्रिवागृहतम् ॥३४॥
 किञ्चिदत्तावकाशा च मया ज्ञाताशयेन सा ।
 अङ्गेनाङ्गं सृशन्ती मे द्वारि तिर्यग् विनिर्ययौ ॥३५॥
 नितम्बुत्तरीयेण स्वेदसंदृष्टवाससम् ।
 प्रावृण्वतो व्यतीयाय ममाऽसौ हृष्पथं क्रमात् ॥३६॥
 प्रस्थितोऽहं ततो हन्त ! वाङ्मात्रेणापि नैतया ।
 सम्भावित इति किलष्टमनास्तस्यामनादरः ॥३७॥
 स्वदेशदिशि लग्नोऽहमिदं वनमिदं सरः ।
 कन्याऽप्येषा पटालेष्यसन्निभेति व्यभावयम् ॥३८॥
 तां प्रेमसौरभाकृष्टो व्याधुरुटचालीव मालतीम् ।
 अन्वेष्टुमध्रमं व्यर्थयत्नश्चाभ्यसरं सरः ॥३९॥
 धौतांहित्व विधि सान्ध्यं विधायास्वादयं पृदु ।
 नलिनीकन्दलीः काश्चिदपां च प्रसृतीरपाम् ॥४०॥
 प्रियासंसर्गसुभगे तस्मिन्नैलालतागृहे ।
 पल्लवैः कल्पितां शश्यामविशश्येत्यचिन्तयम् ॥४१॥

अहो ! मोहात् प्रकम्पादीन् भावांस्तान् साविकानपि ।
 त्रासरूपान् प्रकल्प्यासौ जलिपता न मुहुर्मया ॥४२॥
 कृतस्थितिः क्षणं द्वारि धारिता न कराम्बुजे ।
 हृत्याद्यनुशयानस्य सां शशामे निशा मम ॥४३॥
 प्रातः पुनस्तामन्विष्यन्नुत्तरं तीरमागतः ।
 आद्रमैक्षे पदश्रेणीं वेणीमिव सरःश्रियः ॥४४॥
 अनुवजंस्तामद्राक्षं पद्मारागमयं पुरः ।
 सुरसग्न यदुद्यानं त्वत्सङ्घमफलप्रदम् ॥४५॥
 कृत्वा देवनमस्त्वारमारुद्धो मत्तवारणम् ।
 पुनर्दिदक्षयेवाहं तस्या एव मृगीदशः ॥४६॥
 अथ रूपवयःकान्तिगुणैस्तस्यां सहोदराम् ।
 मन्दमोष्ठैपुटस्पन्दलक्ष्ममन्त्राक्षरोदयम् ॥४७॥
 धृताक्षमालिकां ध्यानमुदामुकुलितेक्षणाम् ।
 सधःस्नानाद्रकेशालिं दिव्यवल्कलवाससम् ॥४८॥
 पुरो नाभितनूजस्य कृतपूजस्य पङ्कजैः ।
 बद्धपद्मासनामेकामैक्षे तापसकन्यकाम् ॥४९॥ कुलकम् ।
 साऽथ ध्यानविधेरन्ते परिचारिकयाऽन्विता ।
 सम्पूज्य जगतीबिम्बश्रेणि मम पुरोऽभवत् ॥५०॥
 अभ्यधाच्च महाभाग ! भाग्यैः प्राप्तोऽसि मादशाम् ।
 तत् पुनीहि जनस्याऽस्य वसति वनवासिनः ॥५१॥
 हृत्युके तां प्रणम्याहमनुगच्छन् गतो मठम् ।
 तत्रातिथ्ये कृते पृष्ठस्त्या वृत्तान्तमन्यधाम् ॥५२॥
 अथ मध्याह्नकृत्याय मामाहूय सहैव सा ।
 अयासीत् सरसीं तस्यामावश्यकविधिं व्याधात् ॥५३॥
 देवार्चनान्ते दिव्यानि भोजयित्वा फलानि माम् ।
 कृताहाराऽवशिष्टैस्तैरुपविष्टा पुरो मम ॥५४॥
 दशितोदारसौहार्दां तां सखेदमवादिष्म् ।
 शंस श्रयसि कं वंशमभिधानपदं च किम् ? ॥५५॥

कश्चके वल्कलाधीनां तनुं चीनांशुकोचिताम् ? ।
 न ते' वयसि विद्वेषः किमेष विषयेषु ते ? ॥५६॥
 तस्या मर्यैवमुक्ताया गलिताश्रुकणावलिः ।
 प्रागदशां दर्शयन्तीवै हारश्रियमशिश्रियत् ॥५७॥
 मदर्पिताम्बुद्धौताक्षी सा जगाद सगद्गदम् ।
 श्रूयतां मे महाभाग ! प्रागवस्था व्यथामयी ॥५८॥
 अस्ति काञ्चीति काञ्चीव पृथिव्याः प्रथिता पुरी ।
 तस्यां तेजोनिधिर्मूपरत्नं कुसुमशेखरः ॥५९॥
 तस्य गन्धर्वदत्तेति देवी प्रेमैकमन्दिरम् ।
 दत्तदुःखातिरेकाहं तयोरेका तनूद्वा ॥६०॥
 आदिष्टं वसुरातेन ज्ञानिना मम जन्मनि ।
 पुण्यपात्रमियं कन्या यश्चैनां परिणेष्यति ॥६१॥
 चक्रिणा न्यस्तराज्यश्रीः स प्रभुत्वं करिष्यति ।
 हृष्टस्तातोऽथ मां चक्रे नाम्ना मलयसुन्दरीम् ॥६२॥
 वर्द्धमाना कलाभ्यासपरा लेखेव वैधर्वीै ।
 क्रमादहं स्मरोन्मादपदं यौवनमासदम् ॥६३॥
 निद्राणा चन्द्रशालायामेकदा क्षणदामुखे ।
 अकस्मादस्मि दिव्येन नान्दीनादेन बोधिता ॥६४॥
 उन्निदचक्षुरदाक्षमात्मानमतिविस्मिता ।
 कोणैकदेशो माणिक्यनिर्माणस्य जिनौकसः ॥६५॥
 पार्श्वे च रुचिराः कन्याः काश्चिदत्यानतोन्मुखीः ।
 हस्तन्यस्तमुखीः काश्चित् काश्चित् कौतूहलाकुलाः ॥६६॥
 [च]किताऽचिन्तयं चाहमहो ! किमिदमद्भुतम् ।
 स्वप्नः किमिन्दजालं किमिन्दियाणां भ्रमो नु किम् ? ॥६७॥

१ नै २ च ३ The choice of this word is rather unhappy due to its similarity with the derivative from the word 'Vidhavā'. ४ नै ।

मन्दमन्दमथोत्थाय विहाय सहजं भयम् ।
 आगुमं नरनारीभिर्मणिडतं मणिमण्डपम् ॥६८॥
 तत्रायेऽकः प्रदेशोऽयं केऽमी रम्यौजसो नराः ।
 मध्ये चैषां नृपः कोऽयमित्येकामालपं खियम् ॥६९॥
 सा चाख्यत् पञ्चशैलाख्यः पुत्रि ! द्वीपोऽयमर्णवे ।
 वैतादचवासिनः प्रौढविद्याविद्याधरा अमी ॥७०॥
 विचित्रवीर्यनामाऽयं विस्थातः खेचरेश्वरः ।
 अत्रान्तरे नरेशं तं वेत्रपाणिवर्यजिज्ञपत् ॥७१॥
 देव ! प्रतापशीलस्य कुशस्थलपतेरियम् ।
 कन्या कान्तिजितश्यामाकुसुमा कुसुमावली ॥७२॥
 हैपयन्ती रुचा विद्याधरीमलयसुन्दरी ।
 सेयं यस्याः पिता काश्चोपतिः कुसुमशेष्वरः ॥७३॥
 गौराङ्गी मगधेशस्य सूरकेतोरियं सुता ।
 शकुन्तला [कला]धामविधोर्मूर्च्छिरिवापरा ॥७४॥
 असौ सौराष्ट्रराजस्य बन्धुमत्यभिधा सुता ।
 श्यामाङ्गी मदलेखेव मतवारणमाश्रिता ॥७५॥
 एताश्च वेदिं नेदिष्टामारुडा प्रौढकान्तयः ।
 कन्याः कलिङ्गवङ्गाङ्गकोशलादिमहीभृताम् ॥७६॥
 लीलावती तथा चन्दलेखा मालतिका तथा ।
 अभङ्गलेखा चेत्यादिनामभिः ख्यातिमागताः ॥७७॥
 अथ ताः क्षितिभृद् वीक्ष्यादिक्षदेकां विलासिनीम् ।
 विचित्रैर्मणैरेताश्चित्रलेखे ! प्रसाधय ॥७८॥
 प्रसादय च वाक्यैः स्वैर्यथा नृत्यं वितन्वते ।
 यात्रायामत्र वित्रासमपहायापहारजम् ॥७९॥
 तथा कृते यथादिष्टे विष्टपैकगुरोरथ ।
 स्नात्रं भक्तिपरैः पुंभिः कुम्भैरारभिः काञ्चनैः ॥८०॥
 स्नात्रान्ते समुपक्रान्ते सङ्गीते नवृतुः कमात् ।
 कन्यास्ता अथ नृत्ताऽहं साकं प्रेक्षकमानसैः ॥८१॥

रङ्गाङ्गणं प्रणम्याथ चित्रलेखामुपायतीम् ।
 आहूय स्वासनान्ते मां खेचेरेशो न्यवेशयत् ॥८२॥
 वक्त्रं मम त्रपानम्रमुन्नमय्य जगाद च ।
 वत्से ! त्वमीहशं नाटचममनः कव मनोहरम् ॥८३॥
 क्षोणिदत्तेक्षणा तस्य निर्बन्धादभ्यधामहम् ।
 अभ्यासस्तात् ! नाभ्यासे गुरोरेकस्य कस्यचित् ॥८४॥
 परं मयि समक्कामच्चातुरी मातुरीदशी ।
 वत्से ! कुतस्तयाऽभ्यस्ता तात् ! खेचरलोकतः ॥८५॥
 वत्से ! नाम सवित्री ते पवित्रयति किं वद ।
 तात् ! गन्धर्वदत्तेति श्रुत्वेति सचिवोऽत्रवीत् ॥८६॥
 देव ! कच्चिन्न सा पुत्री देवस्यैव भविष्यति ।
 नामा हि जन्यते नाटचसङ्कमेण च मे भ्रमः ॥८७॥
 नृपस्तदा मदाकारं विभाव्य पुनरभ्यधात् ।
 कीदृ॒मानवयोवर्णाकारैः साँ जननी तव ॥८८॥
 तात् ! नातिलघुनार्तिदीर्घा सा वयसा पुनः ।
 तादृग्रादृ॒मयि प्राच्यगर्भभाजि विभाव्यते ॥८९॥
 वर्णेन स्वर्णसङ्काशा रूपेण तु भवादशी ।
 वत्से ! को जनकस्तस्यास्तात् ! कथन तापसः ॥९०॥
 आर्य ! भग्नोऽन्तरालेऽपि सुतासत्तामनोरथः ।
 देव ! व्यथिष्ठा मा नेयं तावद् वेत्ति न तत्त्वतः ॥९१॥
 वत्से ! स तापसो दृष्टस्तात् ! लोकान्मया श्रुतः ।
 वत्से ! किं वक्ति सा पृष्ठा तात् ! रोदिति केवलम् ॥९२॥
 आर्य ! तस्या अनाख्याने निदानं रोदने च किम् ।
 देव ! स्वाभिजनाख्यानव्रीढा बन्धुस्मृतिस्तथा ॥९३॥
 वत्से ! नाख्याति चेत् किञ्चित् तत् कथं विदितं त्वया ।
 तस्या नाट्यकलालोको लोकाद् वैद्याघरादिति ॥९४॥
 तात् ! विज्ञप्याम्येतदितोऽतिकान्तवत्सरे ।
 मुनिर्महायशः काञ्च्यामागमद् व्रतिभिर्वृतः ॥९५॥

पौरा पुराद् बहिस्तस्य वरिस्याकृते ययुः ।
मात्रा च तातानुज्ञाताऽगमत् तत्र मयान्विता ॥१६॥

तं त्रिकालविदं नत्वा प्रस्तावेऽपृच्छदुत्सुका ।
भगवन्नस्मि विश्वाते जाता विद्याधरान्वये ॥१७॥

वियुक्ता शिशुरेवाथ बन्धुभिः पुरविष्टवे ।
तदादिश कदाऽप्येतैर्योगो मे भविता न वा ॥१८॥

वत्से ! तेन किमादिष्टं तात ! भाव्यचिरादिति ।
स कदेति पुनः पृष्टः प्रोचे मन्यस्तलोचनः ॥१९॥
यदा तवेदं कल्याणी पुत्रिकेत्यादि किञ्चन ।
वत्सेऽभिघत्से किं नातः तात ! नो वेदम्यतः परम् ॥२०॥
देव ! ज्ञायत एवैतद् यदा पुत्रीयमाप्यति ।
करग्रहोत्सवं पत्युस्तदा ते ज्ञातिसङ्गमः ॥२१॥

वत्से ! किमेतन्नो पृष्टमेज्ञाते सङ्गमः कथम् ।
पृष्टमुक्तं च तेनाथ पिता ते ज्ञास्यति स्वयम् ॥२२॥

ततस्त्वया सहैनां च नीत्वा निजनिकेतनम् ।
विधास्यति विधातव्यमस्याः सर्वमसाविति^१ ॥२३॥

आर्य ! सन्देहमधापि मनः सृशति तं यदि ।
गत्वा काञ्चीपुरे मैर्वा चित्रलेखाऽपनेष्यति ॥२४॥

इत्थं संलपतः सार्द्धं मया च सचिवेन च ।
तस्येष्टसिद्धिशंसीव शङ्खः प्राभातिकोऽध्वनत् ॥२५॥

आदिश्यैकं नरं कञ्चित् कण्ठे मन्यस्तलोचनैः ।
जगामाथ विमानस्थः स नभोगैः समं नभः ॥२६॥

^१ न्या । ^२ After this, one speech by the minister is dropped, as also the initial sentence of the reply by Vicitravirya. ^३ मे । ^४ This is not the case in the original prose work where Vicitravirya orders Tapanavega to take Malayasundary and other girls round to show the place.

नरः सोऽप्याधिपत्येऽथ तासु कन्यासु मां न्यधात् ।

प्रावर्त्यच्च तच्चैत्यरामणीयकवीक्षणे ॥१०७॥

तव्येरिताऽहं विस्मेराऽपश्यं प्रासादसम्पदम् ।

पुरा दृष्टामिवाराद्वामिव निर्मापितामिव ॥१०८॥

तद्भग्नहर्गभस्थं वज्ररत्नविनिर्मितम् ।

तिरस्कुवाणमुद्दीप्रतेजसा दीपदीषितीः ॥१०९॥

अर्चितं दिव्यकुसुमैर्हरिचर्दनचर्चितम् ।

बिभ्वमालोकयं श्रीमन्महावीरजिनेशितुः ॥११०॥

तत्त्वातकल्पमालोक्य पूर्वभीष्टस्य कस्यचित् ।

स्मरन्तीवौल्लसद्बाष्पगद्वदा प्राणमं तदा ॥१११॥

स्वसंवेदमथानन्दशोकमिश्रं दशान्तरम् ।

तद्वक्त्रसंसज्जनेत्राऽनुभवन्ती चिरं स्थिता ॥११२॥

सखीभिश्चार्थिताऽम्भोधिं द्रष्टुं प्राकारकुट्टिमे ।

आरुह्य तस्य पश्यन्ती वीचिवाचालितं तलम् ॥११३॥

नैनिविष्टं तदा सीननिद्रानिःसहनाविकम् ।

गृहीत्वा चामरच्छत्रैः परीतं परिचारकैः ॥११४॥

कुमारमेकमद्राक्षं ऋक्षनेत्रानलाकुलम् ।

मनोभवमिवाभ्योधिजलदुर्गमुपागतम् ॥११५॥

तेनेव मन्मथेनाऽथ हृदि मे कृतमास्पदम् ।

व्यापुर्वपुस्ततो भावास्तद्वा इव सात्त्विकाः ॥११६॥

तदा विदधां कि मुधां मुकुलां कि विकस्वराम् ।

लोलां कि निश्वालां तस्मिन् न जाने दशमक्षिपम् ॥११७॥

कुमारः सोऽपि सोन्मादं साभिलाषं सविभ्रमम् ।

ससम्मदं समन्दाक्षं समदं मासुदैक्षत ॥११८॥

अथ तेन कृतादेशः सविभ्रमचलदभ्रुवा ।

एकः प्रणम्य निर्यामयुवा किञ्चिदुवाच माम् ॥११९॥

देवि ! सिंहबूचन्द्रचन्द्रकेतुनृपात्मजः ।

असौ समरकेतुनैतन्त्रेण वशयन्तुपान् ॥१२०॥

कथमप्यत्र सम्प्राप्तः प्रवेष्टुं जिनवेशमनि ।
 अपुण्यैर्दुःप्रवेशोऽस्मिंस्तव चित्तविदच्छेति ॥१२१॥
 तदादिश किमप्यस्याऽक्वतारपथशंसने ।
 वेश्या वसन्तसेनाऽथ मयादिष्टाऽभ्यदादिदम् ॥१२२॥
 अवैव नक्तमेषा नः केनाप्यानायि वाचिका ।
 भद्र ! वैदिशकः सर्वो राजकन्याजनोऽप्यसौ ॥१२३॥
 हदं रूपमिवैतस्य कुमारस्यातिसुन्दरम् ।
 अपूर्वं चैत्यमेतस्याः शंसत्येतत्पर्यं कथम् ॥१२४॥
 ततस्तमूचे निर्यामः स्थितं देवस्य दर्शनम् ।
 अपूर्वं बहु दृष्टं च तद् यामः शिविरं प्रति ॥१२५॥
 सोऽपि मत्सन्निधित्यागकातरस्तमभाषत ।
 सखे ! बलवदस्वास्थं शरणे मम सम्प्रति ॥१२६॥
 तदत्र चन्दनप्रायापादपञ्चायशीतले ।
 समीहा मे क्षणं स्थातुं तथापि त्वं प्रमाणमूः ॥१२७॥
 जगदे तेन यदेवं गम्यतेऽवश्यमस्य हि ।
 व्याघ्रेवातज्वरस्येव शैत्यं सन्तर्पणं परम् ॥१२८॥
 इति प्रेरितनौके च तस्मिन् तं प्रोषितस्मितम् ।
 मदाननपतदीनेक्षणं वीक्ष्येदमूर्चुषी ॥१२९॥
 वसन्तसेने कृत्वाऽपि प्रार्थनामकृतार्थकः ।
 यात्येष राजपुत्रस्तत् किञ्चिदुक्तवा स्थिरीकुरु ॥१३०॥
 यावदेवगृहादेति कोऽपि मार्गोपदेशकः ।
 मालिन्यमन्यथाऽस्माकमित्युक्ता साऽवदत् पुनः ॥१३१॥
 निर्याम ! स्वामिनोऽस्वास्थं मत्वाऽपि चलितोऽसि किम् ।
 किञ्च न प्रेक्षसे क्षोभादभोघेस्तरलां तरीम् ॥१३२॥
 तद्वोत्रदेवतामेतां स्थिरीकृत्य प्रसादय ।
 स्फुटीभवदभीष्ठार्थप्राथनासंस्तवैः स्तवैः ॥१३३॥
 आये ! साधूक्लमित्युक्त्वा सोऽपि नावं न्यवत्तेयत् ।
 हस्यमानो ममालीभिः प्राञ्जलिस्तां जज्ज्वप च ॥१३४॥

देवि' स्थिरा सकर्णा सत्पुरुषोद्धृहनोचिता ।
 पात्रं च त्वमिति ज्ञात्वा जनो विज्ञप्यत्ययम् ॥१३५॥
 असौ मदवशाद् भूरिविभ्रमान् वहमानया ।
 त्वयैवास्वास्थयमानीतः स्वामिनि ! स्वामिनन्दनः ॥१३६॥
 तदस्मादेनमुच्चापमीनध्वजविजृग्भिरात् ।
 अनुकूलं चलन्ती त्वं परं संरक्षितुं क्षमा ॥१३७॥
 नीता तरलतां गाढां तरङ्गालीभिरुत्पत ।
 माऽम्बरे माऽबुधौ मज्ज मा चै गच्छ दिग्न्तरम् ॥१३८॥
 प्रस्थिता परमुद्रेगावर्तेऽमुं पातयिष्यसि' ।
 आत्मनाऽपि [च] कन्दर्पीडिता निपतिष्यसि ॥१३९॥
 प्रेरिता गुरुभिर्वैतिनिपतिष्यसि मूर्द्धनि ।
 जराजर्जरदन्तस्य कस्यापि प्रान्तमृभृतः ॥१४०॥
 तन्मा भज द्विघाभावं स्वयंवरपथं श्रय ।
 अक्षुण्णेन पथा नाथमेनं मानिनि ! मानय ॥१४१॥
 मृत्वा राजोन्मुखी राजपोतप्रणयिनी भव ।
 यदा किं बहुनोक्तेन कुरु स्वमहिमोचितम् ॥१४२॥
 इत्युक्त्वाऽकारयत् तेन प्रणामं स ब्रान्मम ।
 सोऽपि स्म प्राह कस्याहमानति मूर्ख ! कारितः ॥१४३॥
 का वा ल्याऽनुनीतेथमनिबद्धाभिघायिना ।
 कर्णधारोऽभ्यधाद् देहि सालस्याग्रे विलोचने ॥१४४॥
 येयमन्यर्णमास्ते नौ रतिरूपनिवासभूः ।
 कारितोऽस्यानति तस्यास्त्वदर्थेऽम्यैर्थिता च सा ॥१४५॥
 अविन्तयं ततश्चाहमहो ! नौच्छशनाऽमुना ।
 मां प्रसादयता स्वामिभक्तैः समुचितं कृतम् ॥१४६॥
 अहं तु प्रार्थनामेनामदत्ता गुरुभिः कथम् ।
 प्रपत्स्ये राजकन्यानां न्यायोऽ यदा स्वयंवरः ॥१४७॥

इतथैत्य ततश्चेत्यात् पुष्पपात्रमृतान्वितः ।
एकदेवलकेनेदं स राजपुरुषोऽभ्यधात् ॥१४८॥

बाले ।! भाले निधेहीदं दग्धारिहिरचन्दनम् ।
मूर्विं देवाङ्गसंलग्नशेषं कुमुमदाम च ॥१४९॥

पुष्पपात्री पुरोधाय ततो देवलकोऽवदत् ।
नृत्यन्त्याः पश्चरागोऽसौ रसनातश्च्युतस्तव ॥१५०॥

तदेतं सङ्गृहाणेति भाषमाणं च तं मुहुः ।
तथैव धीवराधीशदत्तनेत्राहमम्यधाम् ॥१५१॥

भद्र ! किं भाषसे भूयो भूयः सर्वं श्रुतं मया ।
स्वीकृतो नायकश्चायमत्युज्जागररागभूः ॥१५२॥

किन्तु तिष्ठत्वयं यावदिहस्थाऽहं गता पुनः ।
स्वस्थानं स्वीकरिष्येऽमुं काञ्चीमध्यसमागतम् ॥१५३॥

श्रीस्खण्डेनाऽथ पुण्ड्राणि कन्यानां स नरोऽकरोत् ।
प्रापयं स्वयमेवाहमलिंकं तिलकश्रियम् ॥१५४॥

आदाय पुष्पदामाऽर्थै [पा]थोधेः पूजनच्छलात् ।
तस्य राजकुमारस्य कण्ठदेशे न्यवेशयम् ॥१५५॥

सोऽपि सजा तथा जातमिवोद्धाहमहोत्सवम् ।
आत्मनो मन्यमानस्तं निर्यामिं नर्मणाऽब्रवीत् ॥१५६॥

मुहुः किमीक्षसे नास्या दास्याम्यंशमपि सजः ।
इतो भङ्गच्च कयोऽप्यन्यां याचस्व यदि ते स्पृहा ॥१५७॥

सखेदं सोऽप्युवाचेदं याचे कमिह यत् तव ।
नीता प्रणयिनी॑ ताच्च कन्याः कैच्चन मायिकैः ॥१५८॥

श्रुत्वेति किमु नर्मेदं किं वाऽयं वीक्षते न "माम् ।
एवं विमृश्य पश्यन्ती दिशः प्रेक्षे न कन्यकाः ॥१५९॥

विच्छायोऽभूत् कुमारोऽपि सालमालोवय निर्जनम् ।
जगाद च विषादस्य सखे ! मात्मानमर्पय ॥१६०॥

कृतं त्वया हि स्नेहस्य बुद्धेभक्तेच्च सन्त्विभम् ।
इदं ममैव दुर्दीवलवितं फलितं सखे ! ॥१६१॥

तद् गत्वा शिबिरोदेशं स्वदेशं प्रति सम्प्रति ।
 प्रयाणं दृढवर्मणं दापय ध्वजिनीपतिम् ॥१६२॥
 रायमर्षय ताताय राजन्यविजयार्जितम् ।
 अछङ्कारकलापं च क्रमादभ्वाजनस्य मे ॥१६३॥
 विधेयो न च निर्बन्धः प्रतीपामनाय मे ।
 गतस्यापि हि गन्तारः प्राणा विरहिणो मम ॥१६४॥
 तदेते वरमत्रैव देववेसुपवित्रिते ।
 त्यक्ताः प्रियाप्रतिच्छायाऽवगाहसुभगेऽभसि ॥१६५॥
 इत्युदीर्थं स विजृम्भिसाहसो हा ! कुमार ! किमिदं वितन्यते ।
 एवमुद्दिरति तत्र नाविके क्षिप्रमक्षिपदपानिश्वौ वपुः ॥१६६॥
 जलधिगतमथालिङ्गचैतं कृतार्थितजीविता
 तनुमहमपि क्लेशावासं त्यजामि निजामिमाम् ।
 इति कृतमनास्तत्रापस्तं निमील्य विलोचने
 अपरमचलप्रेमा रामाजनो वितनोरु किम् ॥१६७॥
 अस्पृष्टैव तदैव तोयधिजलैः स्पष्टेक्षणा च क्षणा-
 न्नैक्षे विश्वगुरोरगारमथ न प्राकारमन्धि च न ।
 तस्मिन्नेव परं सुखाश्रितमुषप्रारम्भसम्भाविते
 तत्पे सौघर्षिरोगृहान्तरसुहृद्यात्मानमालोकयम्* ॥१६८॥

इति [श्रीतिलकमञ्जरीसारे] नौवर्णनो नाम पञ्चमो विश्वामः ।

[इति पञ्चमं प्रयाणकम् ।]

* हरिणीछन्दः । * शार्दूलविक्रीडितवृत्तम् ।

अथ पष्ठं प्रयाणकम् ।

विस्मयात् तिलके स्पृष्टे करं दुष्टवार्द्धचन्दनम् ।
 भग्नस्वप्नभ्रमा तंलपादुपविष्टाऽस्मि विष्टे ॥१॥
 रूपं तस्य कुमारस्य तच्च प्रेमविचेष्टितम् ।
 ध्यायन्तीमभ्यधादेत्य सखी मां बन्धुसुन्दरी ॥२॥
 एष दिव्यः कथं वेषो लोचने किञ्च ल्लोहिते ।
 जृभारम्भोऽङ्गभङ्गश्च जागरं प्रोद्धिरन्ति ते ॥३॥
 मया चायातया पूर्वं नात्र दृष्टाऽसि तद् वद ।
 आकुलं कलयत्यन्यत् कि मर्यालि ! मनो मम ॥४॥
 अथाऽस्या दिव्यसम्भोगशङ्कपङ्काविलं मनः ।
 क्षालयन्ती क्षैपावृतं वृत्तान्तमहमभ्यधाम् ॥५॥
 निर्वृता च तमावर्यं पृच्छन्ती सा चिरं स्थिता ।
 गतायां च गृहं तस्यां विस्मिताऽहमचिन्तयम् ॥६॥
 तिळकस्यानुभावोऽयमपश्यद् यदसौ न माम् ।
 तदा हृतां च निर्यामो निश्चिकाय स नायकः ॥७॥
 प्रमृष्टेऽथ पुनर्दृष्टा तस्मिन्नस्मिन् वयस्यया ।
 यद्वाऽवदत् तदैवेदं द्यग्नारीति स खेचरः ॥८॥
 एवं विकल्पैस्तदहर्विनाऽहारादिनाऽनयम् ।
 अन्येद्युर्मासुपागत्याबोधयद् बन्धुसुन्दरी ॥९॥
 सखि ! बाष्पजलविलनकपोला किमु स्थिते ।
 तव तेन सहावश्यं भविष्यति समागमः ॥१०॥
 यद् विपार्यति नैवार्यवसुरातवचः कवचित् ।
 निर्बन्धबुद्धिरप्राप्ये भवेन्न च भवादशाम् ॥११॥
 इत्याश्वासनया साक्षादव्यौ पतितमव्यमुम् ।
 स्वमिवोत्प्रेक्ष्य जीवन्तमाशाबन्धादधां वपुः ॥१२॥
 एकदाऽभ्यागते पुष्पायुधायुषोमयज्वनि ।
 विप्रयुक्तजनप्राणाभिचारचतुरे मधौ ॥१३॥

विशेषदुःखितां सस्थैराऽस्यमानां वियोगिनीम् ।
 कथाभिर्बन्धुसुन्दर्या चिरन्तनवियोगिनाम् ॥१४॥
 प्रातः कात्यायनी नाम शुद्धान्तपरिचारिका ।
 सोत्सुकाऽस्य मामाह] देवी दिशति सादरम् ॥१५॥
 कामत्रयोदशीयं तत् [चित्रनेपथ्यमण्डितः ।
 प्रस्थितः प्रमदालोको] भवत्या सवयस्यया ॥१६॥
 कुसुमाकरसुधानमद्यानङ्गमहोत्सवे ।
 गन्तव्यमर्चनीयश्च विशेषाद् विषमायुषः ॥१७॥
 दत्ताऽसि मन्त्रिमन्त्रेण त्रिं सन्धिविधित्सया ।
 वज्रायुषस्य सेनान्ये शः प्रदानं भविष्यति ॥१८॥
 श्रुत्वा रद्धोवज्रव्याहतेवास्मि मूर्छिता ।
 अवाप्तचेतना चैतचेतसाऽमहमकल्पयम् ॥१९॥
 अधिक्षिपामि किं तातमथवा सचिवानहम् ।
 यद्वा मैव दुष्कर्मपराध्यति पुरा कृतम् ॥२०॥
 आशयाऽलौक्याऽप्येवं जीवितुं यन्न लभ्यते ।
 निश्चित्याङ्गपरित्यागमिति चेटीमवादिषम् ॥२१॥
 सायमेष्याम्बवं भद्रे ! सप्त्रयुनिदकाळमः ।
 एवं तस्यां विसृष्ट्यामभ्यधाद् बन्धुसुन्दरी ॥२२॥
 मा विषीद् प्रसीद त्वं कुरुष्व गुरुश्चासनम् ।
 भर्तृपुत्रि ! महेऽसुष्मिन् माननीयो मनोभवः ॥२३॥
 एवमुक्ते तया स्नात्वा परिधायाऽरुणांशुकै ।
 अन्तःपुरान्तराऽशोकस्थितं स्मरमपूजयम् ॥२४॥

१. After this there seems to be lacuna as the description of the arrival of Gandharvadatta's maid Kātyāyñī is not mentioned. Moreover, after vs. No. 16 follows vs. No. 19, which shows that something is missing due to some scribble error here. The lacuna is proposed to be bridged by newly supplying the portion shown in square brackets and giving fresh verse Nos. २ स्वः । ३ स्व । ४ य ।

ततस्तातान्तिके गत्वा क्षणं स्थित्वाऽहसुथिता ।
 मुहुस्तदास्यं पश्यन्ती भूयो दुर्लभदर्शनम् ॥२५॥
 पृथ्य मारुर्गृहे भुक्त्वा' भावितद्विरहातुरा ।
 तथा सहैकपात्रेऽनपिण्डान् विषमयानिव ॥२६॥
 लीलोदानमगां तत्र पत्रिणः पादपानपि ।
 स्वहस्तलालितान् बालानालपं वाष्पविहृला ॥२७॥
 सरोजिन्यां ततस्तेजोनिधौ निपतितेऽस्मुधौ ।
 मयीव म्लानिमासायामव्यारोहं शिरोगृहम् ॥२८॥
 विसर्जितजनाऽजलपं तल्पस्थां बन्धुसुन्दरीम् ।
 निदिद्रासुरहं गच्छ त्वमर्यादि ! निजालयम् ॥२९॥
 साऽपि स्वैरमनालापादकाळप्रेषणादपि ।
 जाताशङ्का क्षणं स्थित्वा किञ्चिद् व्यात्वा विनिर्ययौ ॥३०॥
 तस्यां गतायामुत्थाय तल्पान्निविडितांशुका ।
 क्षणाक्षिसपरीवाराऽलक्षिता द्वारमागता ॥३१॥
 सदनप्रत्यगुदानपृष्ठेनाराममवजम् ।
 कुसुमाकरनामानमहमप्रहतावना ॥३२॥
 उद्यानपालकाशङ्का शङ्कुष्वपि वितन्वती ।
 सस्या धृतेति मन्वाना लतालग्नेऽपि चाब्लें ॥३३॥
 कामायतनमागत्य द्वारस्थैव सुमाङ्गलिम् ।
 क्षिष्वा देवमहं पञ्चबाणं प्राणंशिरं ततः ॥३४॥
 बहिः प्राकारवल्यादेत्य मृत्युमनोरथा ।
 अशोकविटपे शोकशान्त्यै पाशमजीघटम् ॥३५॥
 आसून्य गात्रिकावन्धमभिष्ठूयेष्टदेवताम् ।
 बध्वा बद्धाऽजलिर्लक्ष्मन्तरिक्षेऽभ्यधामहम् ॥३६॥
 लोकपालाः कुमारस्य तस्य प्रारम्भ्य दर्शनात् ।
 पुमांश्चेत् कोऽपि साकाङ्क्षं कक्षुषाऽपि न वीक्षितः ॥३७॥
 भवान्तरेऽपि तद् भूयात् तेनैव सह सङ्घमः ।
 इत्युक्त्वा कन्धरान्यस्तपाशाऽस्तमानमलम्बयम् ॥३८॥

अथाऽशोकोऽपि शोकार्त्त इवोङ्गीनस्वगारवैः ।
 त्रितारमाह्यद् भारनप्रोन्नप्रलतामुजः ॥३१॥
 अथाऽपश्यमहं पाशसङ्कोचाकुञ्चितेन्द्रियाम् ।
 निर्वेदमेदुराकन्दविधुरां बन्धुसुन्दरीम् ॥४०॥
 रुदन्तीं रुद्धवाणिस्तां पाणिनैव न्यवारयम् ।
 प्रायुङ्क साऽप्यथोपायान् पाशमोक्षकृते क्षणम् ॥४१॥
 क्षीणोपाया च साऽधावन्मथायतनोन्मुखी ।
 अतः परं च नो किञ्चिज्जीतं मूर्च्छागमान्मया ॥४२॥
 वेलयाऽथ कियत्याऽपि प्रभवच्छेतना तनुम् ।
 दधानाऽहं सुधापङ्कपर्यङ्कशयितामिव ॥४३॥
 यो मे वंशो यथा वृद्धिरप्नारो यथा निशि ।
 यथा विद्याधरालापः कुमारालोकनं यथा ॥४४॥
 यजः क्षेपो यथा पातः पातस्तस्य यथाऽम्बुधौ ।
 इत्यादि साक्षं शंसन्तीमश्रौषं बन्धुसुन्दरी[म्] ॥४५॥
 कोऽयमासत्तैमो यस्मै रहस्यं कथयत्यसौ ।
 देहस्पर्शश्च कस्यायमभृतस्यन्दसुन्दरः ॥४६॥
 विमृश्येति मयाऽनन्दमन्दोन्मीलितनेत्रया ।
 शृङ्गारमुद्दहन्मारवरातुरजनोचितम् ॥४७॥
 वीजयन्मां निजोत्सङ्कलितां कदलीदलैः ।
 स एव दद्वेऽदृष्टपूर्वः पार्थिवसम्भवः ॥४८॥
 विलोक्याऽतर्कयं चाहं बभूव किमहो ! बहिः ।
 पाशैसङ्कोशविधुरान्ममैव हृदयादयम् ॥४९॥
 गिरामगोचरं किञ्चित् तदङ्गस्पर्शतः सुखम् ।
 वेदयन्ती सुदुःप्रापं प्रापं विहृतामहम् ॥५०॥
 किं ते सखि ! दुनोतीति सख्याऽहं व्याहृता पुनः ।
 संवृताङ्गां तदुलसङ्गादुव्यायोपाविशं तटे ॥५१॥
 मउजानुन्यस्तमूर्द्धा सा रुदित्वा चिरमन्यधात् ।
 सखि ! सर्गादभुतं धातुः पश्यैतं जीवितप्रदम् ॥५२॥

• अयं हि मत्स माकन्दादेत्योत्पुत्यास्त्रेवारथा ।
 छित्वा च पाणि प्रत्यैच्छत् त्वां पतन्तीं भुवस्त्वे ॥५३॥
 तद्दहन्ति प्रणामादिसक्तारमुपकारकृत् ।
 इत्युक्त्वा पणिना मौलि तमभ्यनमयन्मम ॥५४॥
 प्रतिप्रणाममाधाय सोऽभ्यधाद् बन्धुसुन्दरीम् ।
 त्वमेवास्याः शुभे सर्वप्रकारमुपकारिणी ॥५५॥
 अहं पुनर्महानर्थहेतुरस्याः किलाभवम् ।
 वचस्तदुपकारीति त्रपकरमिदं मयि ॥५६॥
 साऽपि॑ स्माह महानर्थहेतुस्त्वमिति नानृतम् ।
 तदभिप्रायतोऽनर्थहेतुरस्याः कथं भवान् ? ॥५७॥
 स व्याहृत रहस्यं तत् कथङ्कारं प्रकाशयते ।
 ततः सा मन्मुखे चक्षुरक्षिपत् प्रश्नकाङ्क्षया ॥५८॥
 स्थित्वाऽहं च तदभ्यर्थे कर्णे वृत्तं तदभ्यधाम् ।
 साऽथ साङ्गमिवानङ्गं तं निर्वर्ण्य वहन्मुदम् ॥५९॥
 तद् भवविदमेवास्यातिथ्यमित्यस्य पाणिना ।
 मत्पाणिं स्वेदसम्पन्नहस्तालेपमयोजयत ॥६०॥
 अभ्यधाच्च विधातव्यं कुमारेण तथा यथा ।
 मत्सस्तीयं न दुःखस्य भयो भवति भाजनम् ॥६१॥
 स व्याहरदिहाप्यर्थे का नाम प्रार्थना मयि ।
 इदमेव विधेयं मे प्रमाणं विधिरत्र तु ॥६२॥
 कृतप्रश्नश्च सख्याऽसौ शंसन् दिग्विजयक्रमम् ।
 पयोधिवार्ताप्रस्तावेऽपृच्छृच्छोत्सुकया मया ॥६३॥
 त्वमार्थपुत्र ! केनाव्येस्तीरमुच्चारितस्तदा ।
 सोऽप्युवाच तदैन्तद्वैं वाद्वैं निपतिः प्रिये ! ॥६४॥
 दिव्यां वाचमथाऽश्रौषं कुमार ! किमिदं कृतम् ।
 प्रप्नाततीर्थैः सदृशं तीर्थं वीरप्रभोरपि ॥६५॥
 मामुपालभते कोऽयमित्युन्मीलितलोचनः ।
 सैन्यासन्ततेऽपश्यं नावं विस्मेरनाविकम् ॥६६॥

केनोदधृतोऽहं नौर्चेह कथं प्राप्तेति विस्मितम् ।
 उपेत्य राजलोको मामुत्सुकः शिविरेऽनयत् ॥६७॥
 अहनि कानिचित् तत्र विरहक्षामविग्रहः ।
 त्वामेवाहनिंशं ध्यायन्तिवाहितवानहम् ॥६८॥
 सखेदं तारकोऽन्येद्युव्यजिहार कुमार ! किम् ।
 क्रियते कोऽपि नोपायः शामाय दवथुद्विषः ॥६९॥
 किं ते स्पृतिपथं नैति यत् तदा भाषितं तया ।
 नायकं स्वीकरिष्येऽस्मुं काञ्चीमध्यसमागतम् ॥७०॥
 तत् किं काञ्चीपुरी गन्तुं गृह्णतेऽद्यापि नोद्यमः ।
 अत्रान्तरे प्रतीहारो प्रविश्येति व्यजिज्ञपत् ॥७१॥
 कुमार ! देवपादान्तादागतो लेखहारकः ।
 अस्ति द्वारीत्यथादेशान्मम प्रावेशयैद् द्रुतम् ॥७२॥
 सोऽपि नत्वाऽक्षिप्तलेखं तस्मिन्नस्मि च दृष्टवान् ।
 सद्यं दूतमुखेनास्मान् द्रविष्टेऽरिपीडितः ॥७३॥
 याचते स्म तदाऽस्माभिः संश्रृत्य प्रहितं बलम् ।
 कल्याणशालिना तच्च गत्वाऽधिष्ठेयैमञ्जसा ॥७४॥
 अथ हृष्टः सखे ! तातलेखेनैव तव स्पृहा ।
 पूर्णेत्युक्त्वा सुवेलादेः शेषं सैन्यमनायिषम् ॥७५॥
 प्राप्तः ससैनिकः काञ्च्यां त्वत्पित्राऽथ प्रवेशितः ।
 आलोके नैकधाऽत्र त्वां द्रेष्वाऽपि क्षिप्तारकः ॥७६॥
 अघ प्रद्युम्नयात्रायामत्रायातः प्रगेऽप्यहम् ।
 त्वदर्शनाशया शैणभीक्षमाणोऽनयं दिनम् ॥७७॥
 प्राप्तमायतनेऽत्रापि तया नायतनेत्रयाः ।
 इयुल्बणाधिः सन्ध्यायां विसृज्य स्वपरिच्छदम् ॥७८॥
 सङ्कल्पजाप्रतो जाप्रदुत्पलं तत्पमास्थितः ।
 जालायातैः कृतायासः प्राप्तकल्पैः करेविद्धा ॥७९॥

हा ! हा ! कश्चिन्महासच्चः स्त्रीरत्नं त्रायतमिदम् ।
 इत्याकन्ददुपेयैतां सान्त्वयस्त्वामुपागमम् ॥८०॥
 विरामेऽस्य गिरामेतद्यस्या मे तमब्रवीत् ।
 वज्रायुधाय सन्धिसुर्दास्यत्येनां प्रगे पिता ॥८१॥
 तद् युक्तं नक्षमेवास्याः स्वदेशो नयनं तव ।
 सोऽब्रवीदत्र पित्राऽहं 'प्रहितो हितमिच्छता ॥८२॥
 तदस्या हरणेन स्यादहितं विहितं नै किम् ।
 तद् विधेयं भवेद् यस्मादभीष्टमय[श]स्तु न ॥८३॥
 अथ प्रापयै शुद्धान्तमावामावासमवजत् ।
 कथञ्चिद् विरहार्त्ताऽहमध्यारोहं शिरोगृहम् ॥८४॥
 हित्वा शालीनतामाली मातुराख्यन्ममातुरा ।
 अपहारादिवृत्तान्तं सर्वं माताऽपि मत्पितुः ॥८५॥
 आकर्ण्णर्यं जातवैवर्ण्णर्य[:] सोऽवदद् देवि ! दीयते ।
 वज्रायुधाय चेनेयं सन्धिविंश्टते तदा ॥८६॥
 दीयतेऽथ तदा पुत्री विसूत्रयति जीवितम् ।
 तद् युज्यतेऽधुनैवास्या देशान्तरविसर्जनम् ॥८७॥
 प्रकाशयते प्रजास्वेतदनङ्गोत्सवजागरात् ।
 शूलेनोन्मूलितप्राणा प्रायादायुष्मती दिवम् ॥८८॥
 स्वस्थापत्यमथापत्यप्रियः प्रस्थाप्य मां तदा ।
 आनाययत् त्रपानप्रामङ्गमारोप्य चालपत् ॥८९॥
 वत्से ! क्षमस्व स्खलितं कलितं न हि ते मनः ।
 त्वन्मात्राऽप्यधुना येनेदै व्याघ्रायि पुरा न मे ॥९०॥
 स्वस्था तदाऽस्त्वं दास्ये त्वां प्राणच्छेदेऽपि न द्विषे ।
 केवलं कश्चिदायासस्त्वया सद्यः प्रवासजः ॥९१॥
 इहस्था दुर्निषेधा हि त्वं प्रातः सम्प्रदार्थिनाम् ।
 दृश्युक्तवन्तं जनकं जगाद् जननी मम् ॥९२॥

देव ! देशान्तरं प्राप्या चेत् तत्र मलयाश्रितम् ।
 यातुं प्रशान्तवैरास्त्वयसेषा वैखानसाश्रमम् ॥१३॥
 देवेन सह यत्राभून्मम प्रथमदर्शनम् ।
 तत्राऽसौ हि सुखं स्थाता तातशान्तैतपान्तिके ॥१४॥
 एवमस्त्विति तातस्यादेशादारुद्य हस्तिनीम् ।
 तरङ्गलेख्याऽम्बाया बालसत्या समन्विता ॥१५॥
 निवृत्तपौरसञ्चारनिशीथपृथुले पथि ।
 निसगां नगरीतोऽहं क्रमात् प्रति तमाश्रमम् ॥१६॥
 तापसीपरिवारैव व्यापारैः सेचनादिभिः ।
 स्मरन्ती तस्य निन्येऽहं तत्र कञ्चिदनेहसम् ॥१७॥
 एकदा चागतं काञ्च्याः कञ्चित् कुलपतेः पुरः ।
 गदन्तं तदगतोदन्तंमश्रौषमुषसि द्विजम् ॥१८॥
 यथा कामत्रयोदश्यां युध्यमानः पुराद् बहिः ।
 जितेनाऽर्थारिणा नकं दीर्घनिद्रां स लभ्मितः ॥१९॥
 तनिशम्यागमं मूर्छां तदन्ते किमतः परम् ।
 श्रोतव्यमिति मत्वाऽब्धेस्तटं निर्जनमैत्रजम् ॥२०॥
 निर्वापये वपुः प्रेयोवियोगोत्पत्तमम्बुधौ ।
 इत्यात्तधीः पदध्वानं श्रुत्वा प्रत्यग्व्यलोकयम् ॥२१॥
 तरङ्गलेख्यामायान्ती दूराद् धृतकमण्डलम् ।
 दृष्टा च कथमिष्ठं स्यादित्यपश्यं दिशोऽस्त्रिलाः ॥२२॥
 मृतपक्षिपरिक्षिप्तमूलं किम्पाकपादपम् ।
 आराद् वीक्ष्य मयाऽभक्षि तस्य मृत्युफलं फलम् ॥२३॥
 तदविषव्याकुलाऽश्रित्य शिलामेकामुपाविशम् ।
 तरङ्गलेख्याऽप्यागत्य परुषं मामभाषत ॥२४॥
 कस्तवात्र किमत्रास्ति कार्यं तेऽनल्पचापले । ।
 इत्यावश्युशुरिव प्रयाता मेऽथ चेतना ॥२५॥

लब्धसंज्ञा कियत्याऽपि वेलया जडिताऽभ्यधाम् ।
 तरङ्गलेखे' ! मा सिन्च कुण्डलुजलेन माम् ॥१०६॥
 उन्मुदिताक्षी चाद्राक्षमार्दिव्यांशुकावृतम् ।
 स्वमेव दारुसद्गान्तःपश्यक्षशयिनम् ॥१०७॥
 विस्मयादुत्थिताऽपश्यं तत् तरदाशमन्दिरम् ।
 सरस्यदृष्टपोरेऽत्र यानपात्रमिवार्णवे ॥१०८॥
 कस्येदं दारुसग्न स्याद् यद्वाऽलं चिन्त्याऽनया' ।
 भूयोऽभीष्टं करोमीति सरो निपतनोत्सुका ॥१०९॥
 वधनती तेन तोर्यार्दिव्यवस्थेण गात्रिकाम् ।
 लेखं तदञ्चले वीक्ष्य कौतुकेन व्यभावयम् ॥१००॥
 स्वस्ति श्रीमन्महाराजचन्दकेतुपदाम्बुजे ।
 मृङ्गः समरकेतुः श्रीकाञ्च्यां द्रविहशासितुः ॥१११॥
 पुत्रीं विष्टपेत्रेन्दुकलां मलयसुन्दरीम् ।
 निर्वापयति सप्रेमगौरवं क्षेमवार्त्याँ ॥ ११२॥
 स्मरामि स्मरयात्रायां रात्रावुपवने रहः ।
 तानि ते सुभु' ! विश्रम्भलितानि दिवानिशम् ॥११३॥
 अत्रैव च वचः किञ्चिद् बोध्यते बन्धुसुन्दरी ।
 श्रुत्वा महिक्रमं प्रीतात् पितुः प्रातः सखीं तव ॥११४॥
 लभ्ये निर्वाच्यमित्याशा पूर्णा मे न जितेऽप्यरौ ।
 निःप्रमादं तनौ देव्यास्तथापि स्थीयतामिति ॥११५॥
 दिष्ट्या जीवति मे प्रेयान् न श्रेयान् मरणादरः ।
 मूलस्थानं परं वारि मृष्टं कष्टं न लभ्यते ॥११६॥
 इत्यादि चिन्तयन्त्या मे तत् तरतीरमासदत् ।
 तीर्त्तिर्तीर्तीर्य च स्नानदेवार्चनविर्धि व्यधाम् ॥११७॥
 पुष्पांवचायिनी योषित्रोषितप्राययौवना ।
 एका तत्राऽथ मां वीक्ष्य वसे मलयसुन्दरि ॥११८॥
 कुतस्त्वं कथमेका च का चेयं वल्कलावृतिः ।
 इति ब्रुवाणा बाहुभ्यामग्रहीत् कण्ठकन्दले ॥११९॥

केयं सप्रत्यभिज्ञेव मामेवमुपगूहति ।
इत्यहं विमृशन्ती तां चित्रलेखेत्यवागमम् ॥१२०॥

अत्रान्तरे महादेवी चक्रसेनस्य चक्रिणः ।
खेचरीभिर्वृता तत्र पत्रलेखा समागमत् ॥१२१॥

सोवाच सख्यः कस्येदं विमानं हारिचन्दनम् ।
ततो मुक्तावली नाम क्रोशधामपदाऽवदत् ॥१२२॥
तदेवेदं यदानेतुं देवि ! गन्धर्वको गतः ।
यदत्र वस्त्रे दृश्येते स्वामिन्या तस्य दापिते ॥१२३॥

साऽप्यवेक्ष्य तदेवेदं कामवस्थामगात् पुनः ।
गन्धर्वकः स इत्युक्त्वा चित्रलेखामुपागमत् ॥१२४॥
अपृच्छच्च शनैः केयैमित्यथोदश्रु साऽवदत् ।
घिर् विधि येन नीतेयं ही तेऽपि प्रश्नगोचरम् ॥१२५॥

वेत्येवै तावद् भवती भगिनी भैरवनीयसी ।
आसीद् गन्धर्वदतेति तां दर्शावदा पितुर्गृहात् ॥१२६॥

लास्यलीलायितं स्वल्पकालशिक्षितमीक्षितुम् ।
वैताढेयै वैजयन्तीं स्वां पुरं मातामहोऽनयत् ॥१२७॥

वरित्रे त्वम्यमित्रीणे तस्यां च पुरि जातुचित् ।
सौमित्रिं शशुसामन्तो जितशत्रुरपातयत् ॥१२८॥
तद्वलेनाऽकुले चान्तःपुरेऽन्तर्वैशिकस्ततः ।
त्रस्तां समरकेलिस्तामुक्तिप्योदपतन्नभः ॥१२९॥

तत्पितुर्धममप्राप्नुकामः शस्त्रवणाकुलः ।
प्रशान्तवैरेऽवातारौन्मलयोपत्यकाश्रमे ॥१३०॥
तां क्षिप्त्वाऽङ्के कुलपतेर्निर्वृतः स दिवं ययौ ।
मुनिनाऽपत्यवद् दृष्टा स्पृष्टाऽथो यौवनेन सा ॥१३१॥

तत्रायातः जातुचित् काञ्चीं +पतिः कुसुमशेखरः ।
 अथ तां मुनिना दत्तां स प्रीतः परिणीतवान् ॥१३२॥
 नीत्वा च स्वपुरं प्रेम्णा महादेवीपदेऽकरोत् ।
 क्रमादनुपमामेकां सुतामेतामसूत सा ॥१३३॥
 [क]मास्यस्तकला चेयं सायं सौधाप्रशायिनी ।
 हृत्वा नभञ्चरैर्नीता पञ्चशैले जिनालयम् ॥१३४॥
 तत्र वीरप्रभोयत्रां पाक्षिकीमीक्षितुं मयां ।
 गतया ददृशे मध्येमण्डपं कार्तिकीनिशि ॥१३५॥
 चित्रलेखामुखादेषा श्रुतेत्यानन्दशो[क]भाग् ।
 मामालिङ्गत् करे धृत्वा निन्ये चैनं जिनालयम् ॥१३६॥
 कृतादिजिनपूजा मां गुहे नेतुमतत्वरत् ।
 अम्ब ! स्थातुं मनोऽत्रैव मुनिकन्यावतेन मे ॥१३७॥
 मैयेत्युक्ता तदेवोचे^१ सा सुहुः स्नेहमोहिता ।
 अदान्मदाग्रहे चास्य मठस्यान्तरभूमिकम् ॥१३८॥
 सा मे चतुरिकामेतां कृत्वा च परिचारिकाम् ।
 तद्विमानं सरोदृष्टमारुद्धा स्वगृहं ययौ ॥१३९॥
 स्थिताऽस्मि चात्रैव गतत्रैषा लेखात् किलोयेत्य तमक्षताङ्गम् ।
 प्रशान्तवैराश्रमतापसीभिः प्रत्तं जपन्ती प्रियमेलमन्त्रम् ॥१४०॥
 स्वदुःखदहनैर्जगज्जबलदिवेक्षमाणा क्षणं
 क्षणं च परिचिन्वती किमपि मोहरूपं तमः ।
 क्षिपामि दिवसानिमान् मम न वेदि कालः कदा
 स्मरेदिति निवेदितस्वचरिता व्यरंसोदसौ *॥१४१॥

इति श्री[तिलकमञ्जरीसारे] मलयसुन्दरीवृत्तान्तो नाम षष्ठो विश्वामः ।
 [इति षष्ठं प्रयाणकम्]

+One syllable is more in this quarter; probably the poet intended to take 'ञ्ची' as हस्त !

१ का । ३ नी । ३ यमे । ४ च । ५ चो । *पृथ्वीवृत्तम् ।

अथ सप्तमं प्रयाणकम् ।

अथाहं तदृयथाक्रान्तोऽवदं मलयसुन्दरि ॥
 मा विषीदास्ति दीर्घायुः शुभंयुस्ते स वल्लभः ॥१॥
 तवाद्यदर्शनादर्वाक् तस्य सर्वमैम्यहम् ।
 न जाने युवयोर्योगः कथं भावी दवीयसोः ॥२॥
 साऽभ्यधात् किमनेनेत्थमनुभूतफलेन मे ।
 रतिर्मनोभवस्येवोज्जीवनैव जृम्भते ॥३॥
 किन्तु चेतः क्षिणोत्येतत् प्रीतिदं मादशामपि ।
 त्वदर्शनं विना स्थाता कथं स प्रणयी जनः ॥४॥
 अथाऽवोचं न चिन्त्योऽर्थैः स बुद्धैर्यो न सिध्यति ।
 साऽप्यथोवाच नन्वेष लेखदानेन साध्यते ॥५॥
 किन्वस्ति दैवान्नैवात्र पक्षिरूपोऽपि खेचरः ।
 अथैत्यैकः शुकः प्राह अहमस्मि तदादिश ॥६॥
 कीरस्योदीरणादेवं साऽभूत सैमयविस्मया ।
 अहं त्वलक्षयं पक्षिमात्रं न स्यादयं शुकः ॥७॥
 क्षिप्त्वा तस्याग्रतो लेखं न्यस्तधातुरसाक्षरम् ।
 अन्यधां भद्र ! लेखोऽयं लौहित्यतटस्थुषः ॥८॥
 प्राप्यः कमलगुप्तस्य सेनान्यः सत्वरं त्वया ।
 तं च चञ्चुपुटे धृत्वा सोऽगमद् गगनाङ्गणम् ॥९॥
 याम्यचोरेण लौहित्यमादत्य प्रस्थिते शुके ।
 भानौ च सन्ध्याविधयेऽचलन्मलयसुन्दरी ॥१०॥
 अथाऽपूर्वभ्युपगमात् खो नेत्रपथातिगे ।
 जगत्तिमिश्राश्र्यं मम मानसमानशेऽ ॥११॥
 समापिते विषौ सान्ध्ये भूधरालोकलोलुभः ।
 मठाप्रभुवमारोहमिन्दुरप्युदयाचलम् ॥१२॥
 कृतप्रदोषकृत्यां तां मणिमण्डपिकाङ्गणे ।
 उपविष्टामुपागत्योपाविशं नातिसन्निधौ ॥१३॥

ततश्चतुरिकाऽगत्य वभाषे भर्तृदारिके ॥
 आयों चारायणो द्वारि स्थापत्यः स वदत्यदः ॥१४॥
 आयें ! तिलकमञ्जर्य्य गाढमस्वस्थदेहया ।
 प्रहितोऽहमिहानेतुं रयान्मलयसुन्दरीम् ॥१५॥
 तामपृच्छदसौ वेत्सि किञ्चिदस्वास्थ्यकारणम् ।
 साऽवादीद् वेद्यि नो सम्यक् परं ह्यस्तनवासरे ॥१६॥
 कुसुमान्यहमाहर्तुं सरस्तीरवनं गता ।
 रममाणाऽथ तत्रैवाययौ तिलकमञ्जरी ॥१७॥
 रन्तुमन्तर्वर्णं सर्वः प्रारेषे तत्सखीजनः ।
 पुष्पावचायिनी साऽपि विवेशैलालतागृहम् ॥१८॥
 अथाभरात् पविक्षुण्णाञ्जनाद्रिशिखरोपमः ।
 कोऽपि सच्चोऽपतत् तत्र तडागे गजगर्जितः ॥१९॥
 ततस्तत्पातनिर्यातिविहैर्गहरादिषु ।
 द्रुतमद्रिप्रदेशेषु प्रणेषोऽनुचरीजनैः ॥२०॥
 कियतीमध्यतिकम्य वेदामेलालतागृहात् ।
 निर्जगाम सलज्जेव देवी तिलकमञ्जरी ॥२१॥
 गत्वा तमालमूलं च दुकूलं कुर्वती दृढम् ।
 जूम्भारम्भोल्लसद्वार्ष्णकणकिल्लनेक्षणा क्षणम् ॥२२॥
 स्थिता प्रतीपं पश्यन्ती लताजालान्तरेण सा ।
 पुनर्गता लतागोरेऽलीकपुष्पौवचायिनी ॥२३॥
 स्थित्वा तदद्वारि सोद्वेगा वेगात् तद्वैनमभ्रमत् ।
 अथारुहा सरःपालिमालुलोके दिशोऽस्तिलाः ॥२४॥
 किं वस्तु किञ्चित् किं वाऽसौ सस्तीलोकं विलोकते ।
 विना मनोभवं भावा यदि वा न भवन्त्यमी ॥२५॥
 तदद्वा विग्रलब्धाऽसौ केनापि सुभगात्मना ।
 मयेत्यम्यूहितेऽम्येत्य नीतालीभिर्बलाद् गृहम् ॥२६॥
 तत्राऽप्यगमयत् त्यक्तभुक्तादिः प्राक्तनं दिनम् ।
 एवमुक्ते भयोन्मुक्ताऽलपन्मलयसुन्दरी ॥२७॥

रोग[:] सोऽल्पतरो गच्छ तत् त्वं चारायणान्विता ।
 तामाश्वस्य वदेश्वेदं मद्ब्रूचो यन्मयेक्षितः ॥२८॥
 दूरदेशान्तरायातः प्रातरादिजिनालयम् ।
 मेघवाहनराजेन्दोर्नन्दनो हरिवाहनः ॥२९॥
 स च मद्ब्रूचास तस्थौ मठेऽत्राद्यतनं दिनम् ।
 तं बन्धुकल्पमुख्यं युक्तं नेत्यस्मि नागता ॥३०॥
 गतायां च ततस्तस्यां चिरं मलयसुन्दरी ।
 शंसन्ती स्वानुभूतानि स्थित्वा शश्यां निजां ययौ ॥३१॥
 अहं तु पद्मपर्यङ्के रथमण्डपिकास्तृते ।
 स्थितश्वतुरिकाहस्तमृद्यमानपदद्वयः ॥३२॥
 स्मृत्वा तिळकमञ्जर्याः स्मरतिं कीर्तिं तदा ।
 बहुमानं वहन्नात्मन्यहं चिन्तितवानिति ॥३३॥
 अरे चेतः ! कृते यस्याः प्रापितोऽस्मीदृशीं दशाम् ।
 सा तवोच्छ्रवसितं जाता स्वयमेव वशंवदा ॥३४॥
 एतदभ्यर्थे किन्तु प्रवर्तेथास्तथा यथा ।
 उपहासास्पदं न स्यामस्याः प्रथमदर्शने ॥३५॥
 इत्यादि ध्यायतो मेऽगाद् वैगाद् दीर्घाऽपि सा निशा ।
 सोऽनुदीरितवान् प्रातर्बन्दीव श्लोकमीदशम् ॥३६॥
 “प्रभातप्रायाऽसौ रजनिररुणज्योतिररुणो^३
 रुणद्वीदं रोदो दिशि [दिशि] तमस्ताम्यतितमाम् ।
 प्रभाच्छिदश्वन्दो दलति दलमैत्रो जलरुहां
 रहोऽनुसाहस्य लथय नृप ! निद्रासुखरसम्”^४ ॥३७॥
 श्रुत्वेयुथाय विस्मेरोऽदृष्टपारसरोऽवजम् ।
 स्नात्वा तत्रात्पदाश्च जिनसद्गतदागमम् ॥३८॥
 विम्बमभ्यर्च्य जैनेन्द्रमीद्रनीलशिलाजुषः ।
 गत्वा मलयसुन्दर्या न्यघीदं नातिसन्निधौ ॥३९॥
 ततश्वतुरिकेत्यूचे गुणान् श्रुत्वा कुमार ! ते ।
 ग्रेमाश्वर्यवशादत्राऽगन्ता तिळकमञ्जरी ॥४०॥

१ स्वा । २ सू । ३ ऊ in TM । ४ Quoted from TM cf. TM (N)

तन्मुहूर्तेभैवाव स्थेयं कल्याणमूर्त्तिना ।
 एवं वदन्यामेवास्यां तूर्यध्वनिरुदस्थितः ॥४१॥
 द्योतगन्ती सितच्छत्रमण्डलेनाथ रोदसीम् ।
 अङ्कं दधाना मायूरातपंत्रमयमस्य च ॥४२॥
 राजमानाऽभितो रत्नविमानैस्तारकोज्जवलैः ।
 तन्वानोभयतः शुभ्रेचामरैः किरणच्छटाः ॥४३॥
 आरुढा हस्तिनीं श्यामां प्रतिमारूपतः क्षितौ ।
 चन्द्रमूर्तिरिवोत्तीर्णा दिवस्तिलकमञ्जरी ॥४४॥
 यानादुत्तीर्थं तदद्वारि निवारितपरिच्छदा ।
 प्रविश्य तत्रोपाविक्षद् द्रविडेन्द्रसुताप्रतः ॥४५॥
 स्पृशन्तीं तां करेणांसदेशो मलयसुन्दरी ।
 अप्राक्षीत् कि सखि ! क्षामा कि नामासीदपाटवम् ॥४६॥
 इत्युदीर्यं मयि क्षितनेत्रा नप्राननां पुनः ।
 तामदत्तोत्तरामूर्चे देहि दृष्टिमितः सखे ! ॥४७॥
 श्रीमेघवाहनस्यैष भरतार्द्धमहीभृतः ।
 कलावान् प्रथमः सौनु[ः] कुमारो हस्तिवाहनः ॥४८॥
 ततो मदेन मुकुलां विस्मयेन विकस्वराम् ।
 प्रेरितामनुरागेण व्रीहया विषमीकृताम् ॥४९॥
 सा मे वपुषि पीयूषवृष्टिं दृष्टिं न्यवेशयत् ।
 जगौ मृगाङ्गलेखाऽथ तत्सखी द्रविडेन्द्रजाम् ॥५०॥
 सत्यं कलावानेवायं देव्या दवश्चुमन्यथा ।
 कथं चतुरिकास्यातं नामाऽप्यस्य निराकरोत् ॥५१॥
 काञ्छीराजात्मजाऽप्यालि ! प्रभावो हि महात्मनाम् ।
 अन्यूनमहिमा नूनमित्युक्त्वा मौनमाश्रयत् ॥५२॥
 क्षणं स्थित्वा सवैलक्षं ततस्तिलकमञ्जरी ।
 धैर्यमालैङ्ग्यं ताम्बूलं सकर्पूरं स्वयं ददौ ॥५३॥
 अंथाऽवदत् प्रसन्नं मां दक्षिणक्षितिपाङ्गजा ।
 ज्ञातसारा कुमारासौ कलासु सकलास्वपि ॥५४॥

१ त्र । २ क्षित् । ३ मु । ४ मु । ५ लिं । ६ क्रमार । + असौ ।

यथेच्छं परिपृच्छैनां येनाहमपि निर्वृतेः ।
 स्वरूपमवगच्छामि निशाम्यन्ती वचांसि वाम् ॥५५॥
 अधावोचमहं काञ्चीराजपुत्रि ! न राजति ।
 उक्तिरज्ञातमच्चित्तवृत्त्या देव्या सहाव मे ॥५६॥
 अवश्यं संस्तुतस्योक्तमितरोऽपि करोति न ।
 निसर्गतोऽपि निःस्नेहो जनः किं पुनरीश्वरः ? ॥५७॥
 तदत्रभवती जातु प्रस्थिता ज्योतिषां पैथा ।
 दक्षिणाशावतंसेषु विहृत्य मैलयादिषु ॥५८॥
 इष्टशक्रावतारादि नमस्याऽलङ्करिष्यति ।
 यदयोध्यां तदा सर्वं सम्प्रस्येऽहं यथामति ॥५९॥
 पुनर्दर्शनमेवैकं वक्तुं साधु ममाधुना ।
 इत्युक्ते सा स्वमस्मार्षीत् प्रागप्रागलभ्यवलितम् ॥६०॥
 त्रपैवाक्षमाऽस्थातुमुत्थाय सहसाऽथ सा ।
 मठाप्रभुवमारोहत् खेचरीभिः परिष्कृतौ ॥६१॥
 मयि क्षिप्तेक्षणा तत्र सा कुर्वणा प्रतिक्षणम् ।
 ससीकृतं शीतैमणिस्तम्भेषु परिरम्भणम् ॥६२॥
 समुद्गिरन्ती शृङ्गारकाव्यानि श्रव्यमाषया ।
 ताम्बूलं बन्धुबालानां क्षिप्तन्ती स्वमुखान्मुखे ॥६३॥
 धम्मिलं दोर्लोल्लासप्रकाशकुचमण्डला ।
 कन्दुककीडने श्रान्तमश्रस्तमपि बन्धती ॥६४॥
 स्थित्वा चिरमथोपेता पुनर्मलयसुन्दरी ।
 नान्यवृद्धावबुद्धा च सा चचाल निजालयम् ॥६५॥
 कियदप्यनुगम्यैतां द्रागेत्य द्रविदेन्द्रजाम् ।
 ऊचे वेत्रमृदार्थे ! त्वां देवी विज्ञापयत्यदः ॥६६॥
 कुमारेण सहागत्य गृहाननुगृहाण मा[म्] ।
 साऽवोचन्नोचितमिदं मन्दुरे ! वनवासिनाम् ॥६७॥
 आतिथ्याय कुमारस्तु यात्वेवं विसर्ज ताम् ।
 ससी मृगाङ्कलेखाख्या समागत्याऽगदत् ततः ॥६८॥

आयें ! सलु विचायेंदं बहिर्देवी प्रतीक्षते ।
 ब्रूते तावन्नो यामि यावन्नो जामिरागता ॥६९॥
 तन्निर्बन्धमिमं मत्वाऽचलन्मलयसुन्दरी ।
 स्मित्वा मृगाङ्कलेखा मां करे धृत्वोदतिथिपत ॥७०॥
 अनयचान्तिकं देव्याः साऽपि विस्फारितेक्षणा ।
 मामभीक्षणं तया वीक्ष्य कृष्यमाणं कृतस्मिता ॥७१॥
 आरुद्य गजमादिश्य मत्समीपे परिच्छदम् ।
 समं मलयसुन्दर्या ययौ निजनिकेतनम् ॥७२॥
 अगमं तद्विमानस्थो नगरं रथनुपुरम् ।
 मृगाङ्कलेखानमोक्तिविस्मितोऽहमपि क्षणात् ॥७३॥
 तदीयरम्यताविष्टलोचनाकृष्टमानसः ।
 मृगाङ्कलेखया पृष्ठः पुरं दृष्टमिदं त्वया ॥७४॥
 भद्रे ! तदपि किं दृष्टमुच्यते यन्न वीक्ष्यते ।
 आरक्षालक्षितेः प्रत्युदेशमित्यम्यधामहम् ॥७५॥
 साऽथ द्विपघटाघण्टाटङ्कारमुखराघवना ।
 वामन्तःपुराध्वानं गत्वा निजमवातरत् ॥७६॥
 तत्रोत्तीर्णस्य मे स्वर्णपर्यङ्कमधितस्थुषः ।
 पादशौचमसौ चक्रे स्वयं कुङ्कुमवारिणा ॥७७॥
 समर्पितश्रेक्ताम्बूला तत्सखीसनिधिं ययौ ।
 सा तु मातुर्गृहं गत्वाऽदर्शयद्* द्रविडेन्द्रजाम् ॥७८॥
 स्वयमेत्य निजां चित्रशालां द्वित्रसखीयुता ।
 मार्गागमश्रमव्याजादादिष्टशिशिरक्रिया ॥७९॥
 दिद्ध्कुर्मासुपाविक्षद् गवाक्षे दक्षिणेतरे ।
 वीक्ष्य चालक्षैविक्षेपैनैत्रैश्चिरमवातरत् ॥८०॥
 तं गवाक्षमवेक्ष्याहं लोलाक्ष्या वियुतं तया ।
 तान्तस्तद्विरहेणान्तःपुरोपवनमवजम् ॥८१॥
 तत्र मामभ्यधादेत्य द्वाःस्था हरिणिकाभिधं ।
 कुमार ! विज्ञापयति त्वामिदं भर्तृदारिका ॥८२॥

स्नानादि मङ्ग्लम् ध्याहविभिराधीयतां यतः ।
 काङ्गातिपातः विलङ्गनीयादार्या॑ मलयसुन्दरीम् ॥८३॥
 यथाऽह देवीत्युक्त्वाऽहमेत्य तत्रैव धामनि ।
 स्नात्वा कृतभवोन्माथमादिनाथमपूजयम् ॥८४॥
 गृहीतोदारशृङ्गारः स्थित्वा प्रारुद्धसेष्यया ।
 मृगाङ्कलेखया साकमक्षकीडापरः क्षणम् ॥८५॥
 उपहृतो मुहुर्देव्या प्रेषितैः स्वसखीजनैः ।
 प्रस्थितोऽहमथापश्यं तस्याः प्रासादमप्रिमम् ॥८६॥
 अर्काश्मनिर्मितं हेमकुम्भोद्भासिशिरोगृहम् ।
 कैलाशमिव भूतेशभालनेत्राग्निभासुरम् ॥८७॥
 विद्यावशंवदैर्वैजिमृगेन्द्रगौरुडादिभिः ।
 विद्याघरवधूयानै रुद्धमध्यमगोपुरम् ॥८८॥
 दिदक्षयाऽवतीण्णाभिः स्वर्गलीभिरिवाभितः ।
 सलीलं सञ्चरन्तीभिः खेचरीभिरलङ्घृतम् ॥८९॥ कुलकम् ।
 प्रविश्य तत्र सम्भान्तवेत्रिणीदर्शिताध्वना ।
 आसदं सञ्जसूदादिजनं भोजनमण्डपम् ॥९०॥
 तत्राभुक्तचरैर्भव्यविशेषैरभ्यवाहरम् ।
 उपस्पृश्य क्षणं स्थित्वा सङ्कथाभिरथाऽभ्यधाम् ॥९१॥
 मृगाङ्कलेखे ! स्वसखी पृच्छ यामो वयं गृहान् ।
 प्रविश्याऽथ प्रतीहारी मन्दुरा व्याजहार माम् ॥९२॥
 कुमार ! द्वारि कोऽप्यस्ति शुकस्वदर्शनोत्सुकः ।
 व्रवीति च निवृत्तोऽहं लोहित्यावसिसैन्यतः ॥९३॥
 अहं तु प्रहितं स्मृत्वा प्रावेशयमिमं शुकम् ।
 चक्रे चञ्चुपुटक्षिप्तलेखो लेखेऽज्यव्यनिम् ॥९४॥
 महात्मन् ! गुह्यकः सिद्धो गन्धर्वः खेचरोऽथवा ।
 कृपालः कोऽप्यवाप्तोऽसि दैवादेवंविधं वपुः ॥९५॥

तत् तवानन्यसाध्यार्थकारिणोऽन्यत् करोमि किम् ? ।
 आतिथ्यमिथमुक्त्वाऽहं तमुक्तिप्याङ्कमानयम् ॥९६॥
 अथैत्य कुन्तला नाम शश्यापाली जजल्प माम् ।
 देवीति विज्ञापयते ममाङ्ग्यातं वयस्यया ॥९७॥
 यद् दिदधुः कुमारोऽय नगरं गूढविग्रहः ।
 तनिनशीथमिमं दिव्यपटं प्रावृत्य पश्यतु ॥९८॥
 अयं हि मे हिमाहार्यसञ्चापदमहाहृष्म् ।
 गतायै पश्या दत्तः प्रभावोऽव्यस्य शंसितः ॥९९॥
 यत् कोऽपि प्रेक्षतेऽनेन छन्नदेहं न देहिनम् ।
 नान्म स्पृशति न व्याधिर्बाधते नाश्नुते विषम् ॥१००॥
 किञ्च स्पर्शादपि प्रौढशापानपहरत्ययम् ।
 इत्युक्त्वा प्रावृणोत् तेन तनुं मम समन्ततः ॥१०१॥
 तं निशीथमथ क्षिप्त्वा मङ्ग्लु प्रादुरभृत् पुरः ।
 पुमानेको ममोसङ्गादद्रिशृङ्गादिवांशुमान् ॥१०२॥
 तमालोक्य क्रमोल्लासिभयविस्मयसम्मदाः ।
 गन्धर्वकोऽयमित्येवमुदघोषत् योषितः ॥१०३॥
 पटाक्षेपस्फुटाङ्गं तं दृश्वा तत्र कृतानतौ ।
 देवि ! गन्धर्वकः पूर्वं यो नष्ट इति घोषितः ॥१०४॥
 स निष्कान्तः कुमाराङ्गादित्याकण्ठ्य परिच्छदात् ।
 देवी मलयसुन्दर्या समं साश्र्यमाययौ ॥१०५॥
 प्रीता सा वीक्ष्य मां दिव्यवस्त्रालङ्कारधारिणम् ।
 समन्दाक्षमुपाविक्षत् पीठे परिजनाहृते ॥१०६॥
 कृतप्रणामं पस्पर्श मूर्ध्ने गन्धर्वकं सुहुः ।
 ततो मलयसुन्दर्याः पादयोस्तमपातयत् ॥१०७॥
 ततोऽहमवदं देवि ! पटस्ते घटयन्यम् ।
 मम गन्धर्वकं बन्धुकल्पं सद्यःफलोऽभवत् ॥१०८॥
 सविस्मयाऽथ साऽवोचन्नीचैः काञ्चीपतेः सुताम् ।
 आयेऽ ! किमु कुमारेण दृष्टो गन्धर्वकः पुरा ॥१०९॥

प्रत्यभाषत सा नेदं जाने वृत्तमहं सखि ।
 कुमारमेव तत् पृच्छ ततोऽहमिदमभ्यधाम् ॥११०॥
 केवलं देवि ! नैवायं वीक्षिताऽत्रभवत्येपि ।
 इत्युक्त्वा वृत्तमालेख्यपटादिकमवादिषम् ॥१११॥
 गन्धर्वकमथाऽपृच्छं तदापृच्छ्य मदान्तिकात् ।
 क्व गतं क्व स्थितं कुत्र विलम्बितमियत् त्वया ॥११२॥
 विद्युदुद्योतवत् सद्यः कथेमाविरभावि च ।
 इति पृष्ठो मया साश्रुलोचनोऽयमवोचत् ॥११३॥
 सायाह्नेऽहं तदाऽहाय कुमारोपवनाद् गतः ।
 विचित्रवीर्यदेवस्य त्रिकूटमुकुटं पुरम् ॥११४॥
 सन्देशान् खेचेरेशं तं विज्ञाप्य प्राप्य च प्रगे ।
 श्रीपत्रलेख्याऽदिष्टं^१ विमानं हारिचन्दनम् ॥११५॥
 पटाङ्गलाबद्धभवन्मित्रलेखस्ततोऽचलम् ।
 काञ्ची प्रयातुं गन्धर्वदत्तादर्शनहेतवे ॥११६॥
 मलयोपत्यकोर्त्तंसतापसाश्रमसन्निधौ ।
 आकण्णर्यं करुणाकन्दमुत्तीणोऽहं विहायसः ॥११७॥
 ततः कृतकुचायासनिःश्वासैऽद्यामलाधराम् ।
 वाष्पाविलकपोलाङ्गमिलदाकुलकुन्तलाम् ॥११८॥
 यियासुयौवनामेकां वीक्ष्य वृक्षतलेऽबलाम् ।
 अवदं रुदते मातः ! किमर्थमिति कथ्यताम् ॥११९॥
 असौ जगाद् मत्यादन्यस्तमौलिः सगददम् ।
 कुरु पुत्र ! परित्राणमपत्यप्राणरक्षणात् ॥१२०॥
 पुत्री काञ्चीपुरीमर्तुरियं मलयसुन्दरी ।
 सर्वस्वभूता गन्धर्वदत्तागर्भसमुद्भव[१] ॥१२१॥
 किञ्चिद् विचिन्त्य प्रहिता विगृहीतेन वैरिभिः ।
 अर्द्धरात्रे पुरादत्राश्रमे पित्रः समर्प्य मे ॥१२२॥

१ Note the peculiar use of अत्रभवती for second person,
 though it can be taken to be addressed through Malayasundari.
 २ ४ । ३ स्ता । ४ cf. त्रिकाण्ड । I. vii. 4.

अत्रैव च स्थिता किञ्चत् कालं कलितवल्कला ।
 हेतोः^१ सद्यः कुतोऽप्यद्य सागरान्तिकमागमत् ॥१२३॥
 धौवन्त्या पृष्ठेतो दृश्या मया निर्भिसिता रुषा ।
 जातैनुतापया पश्चाच्चादुवाक्यैः प्रसादिता ॥१२४॥
 श्रान्तेत्यसक्तं सिक्ता च भीतया शीतवारिणा ।
 परि प्रत्युत्तरेणापि नास्मि सम्भाविताऽनया ॥१२५॥
 अतः करोमि पापाऽहं विलापानेवमाकुला ।
 पश्यन्त्या एव मे जाताऽधुना विधुरचेतना ॥१२६॥
 ततः सबाष्यो बालायास्तस्या दृश्याऽङ्गचेष्टितम् ।
 अवदं मा विषीदार्ये ! विषावेगा हि विकिया ॥१२७॥
 अद्याप्यसौ सचैतन्या कन्या जीवितुमहृति ।
 तद्विमानेन नेयाऽशु स्थाने दिव्यौषधीजुषि ॥१२८॥
 अचिन्तयमहो^२! कार्यविवर्तस्य विचित्रता ।
 सौधे या चिन्तिता द्रष्टुं सा दृष्टैवंविधा वने ॥१२९॥
 अथ यानेऽन्जशश्यायां तां निधाय पिधाय च ।
 सर्वतः स्वोत्तरीयेण चित्रमायमवादिषम् ॥१३०॥
 दिनमेकमिह स्थेयमार्यां सांन्त्वयता त्वया ।
 अहं पुनरिहानेष्ये^३ द्रुतमस्तविषामिमाम् ॥१३१॥
 गन्धवदत्तामाराध्य गत्वाऽयोध्यां पुरी ततः ।
 विद्धालेख्यं लिखिष्यामि कुमारस्य प्रतिश्रुतम् ॥१३२॥
 दैवाद् यंदि विलम्बो मेऽवलम्ब्यालक्षितं तदा ।
 रूपं किञ्चित् त्वया नेयः कुमारो रथनपुरम् ॥१३३॥
 यत् तत्रास्मिन् गतेऽस्माकं कार्यसिद्धिमहीयसी ।
 इत्युक्त्वा प्रस्थितो गन्तुं व्योम्ना दिव्यौषधाटवीम् ॥१३४॥
 दक्षिणे च क्षणाद्देन भरताद्देवं विलङ्घिते ।
 विमानेंगतिभङ्गोऽभूदेकशृङ्गनगोपरि ॥१३५॥
 अंथोक्षिपन्तं सक्रोघमिव न्यग्रोघवीरुधम् ।
 अद्राक्षिमन्द्रनीलाश्मैभासुरं पुरुषं पुरः ॥१३६॥

१ हो । २ षष्ठी । ३ ना । ४ वि । ५ वा । ६ माहा । ७ शा । ८ ष्ट्ये । ९ त ।

विभाव्य तत्प्रभावेन यानस्तम्भं तमभ्यधाम् ।
 किं महात्मन् ! लतापाणिः सरणि संरुणत्सि मे ॥१३७॥
 यदौर्धिबलेनास्मि काञ्चीपतिसुतामिमाम् ।
 द्रुतमस्तविषावेगां विधिसुर्गन्तुमुत्सुकः ॥१३८॥
 इत्युक्तोऽपि यदाऽध्वानं स नामुञ्जत् तदाऽवदम् ।
 दिव्योऽसि वपुषा कूरकर्मणा नारको भवान् ॥१३९॥
 कोपारुणेक्षणः सोऽपि प्रोचेरे ! खेचराधम ! ।
 वशिष्ठधर्मवर्त्मस्थं दुःखितप्राणिवत्सलम् ॥१४०॥
 आदिष्ठं दुष्टशिक्षार्थं स्वामिन्याऽस्मिन् जिनालये ।
 महोदराद्यं यक्षेशमधिक्षिपसि मामपि ॥१४१॥
 प्राच्यं वा सुकृतं कस्य मुखेन स्थापयामि ते ।
 या पञ्चशैलचैत्यस्य सालाग्रात् पतिताऽम्बुधौ ॥१४२॥
 अन्तरालान्मया नीता सौधे सेयमचेतना ।
 तिलकान्तहृतामेतां हृता मे प्रेयसीति यः ॥१४३॥
 मन्वानोऽम्बुनिधौ क्षिपवपुरुक्षिपतौस्थितः ।
 कुमारः प्रापितः स्कन्धावारं सोऽपि न सन्निधौ ॥१४४॥
 तहुराचार ! रे ! कूरकर्माऽहं न पुनर्भवान् ।
 वर्त्म विस्तीर्णमभ्यर्णै यो विहाय विहायसः ॥१४५॥
 गौवाणसिद्धविद्यामृदवन्दस्यादजिनेशितुः ।
 दिव्यायतनमुल्लङ्घ्य यानस्थो यातुमिच्छसि ॥१४६॥
 हृता हृताश ! ते साऽद्य विद्या गगनगामिनी ।
 कर्त्ताऽसि पक्षविक्षेपाद् यदि त्वं चैत्यलङ्घनम् ॥१४७॥
 स्वदेहमस्मत्स्वामिन्या न प्रसादं विनाऽप्यसि ।
 इत्युक्त्वा मुक्तहुङ्कारोऽक्षिपद् यानं सरोवरे ॥१४८॥
 मग्नोन्मग्ने चै तत्रैक्षे स्वं शुक्रेवमुपागतम् ।
 संशोच्याऽथ निजावस्थां तदाऽवस्थां जिनालये ॥१४९॥
 इष्टस्यावाच्यल्लेखं यथी काञ्चीपतेः सुता ।
 देव्या चैत्यं यथा नीता स्थापिता च यथा मठे ॥१५०॥

यथा लेखो मया नीतः प्रतिलेखो यथा हृतः ।
 पश्यामि सर्वं तत्साक्षादक्षतप्राक्नन्मृतिः ॥१५१॥
 एतदेव न वेद्धीयं कथं काञ्चीन्द्रसभवा ।
 निविंशाऽमृतं कथं च स्वं देहमयाहमासदम् ॥१५२॥
 इत्याख्याते च तेनाहं सार्वं सौधपुरन्ध्रिभिः ।
 क्षणं सविस्मयोल्लेखं स्थित्वा लेखमवाचयम् ॥१५३॥
 स्वस्ति श्रीष्टतमोद्देशे समाराध्यतमोत्तमम् ।
 हरिवाहनपादाब्जान् लौहित्यावासिसैन्यतः ॥१५४॥
 नत्वा सभूपः कमलगुप्तो विज्ञपयत्यदः ।
 यल्लेखोत् सुधियाऽस्तिदिष्टं यदन्यदपि साम्प्रतम् ॥१५५॥
 तद् विश्वमपि कर्त्ताऽस्मि प्रतिकर्तुं तु न क्षमः ।
 युवराजस्य समरकेतोः स्नेहमहं परम् ॥१५६॥
 श्रुत्वा तैनाम काञ्चीन्द्रसुताऽम्लायत चिन्तया ।
 आस्ते समरकेतुः किमन्योऽपि स्नेहवानिति ॥१५७॥
 मां च म्लानमुखव्यज्ञचैस्त्रिदेशगमनेहितम् ।
 सा विलोक्यालपच्चिन्ताचान्ता तिलकमञ्जरीम् ॥१५८॥
 लेखं कुमारः प्रेक्ष्यामुं यियामुः शिविरं प्रति ।
 त्वां वक्तुः नक्षमश्चक्षुर्सुहुः क्षिपति मन्मुखे ॥१५९॥
 विसृज्यतो तदेष स्वं लोकमाकुलमीक्षितुम् ।
 सत्वरं बद्गुणाकृष्टमानसः पुनरेष्यति ॥१६०॥
 नतवदनमुवाच काञ्चिकन्यामथ रथनपुरचक्रवालबाला ।
 समयसमुचितं त्वमेव वेत्सीत्यकृत ममानुचरं च चित्रमायम् ॥१६१॥
 सखीचित्तज्ञाऽथ द्रविडपतिपुत्री तमवद
 द्रुतं भद्र ! प्राप्यः पुनरिह कुमारः कृतकृतिः ।
 ततश्चापुच्छैते गगनचरचक्रोपनमिते
 • विमानेऽध्यारुद्धोऽचलमभि निजं मण्डलमहम् ॥१६२॥
 [इति श्रीतिलकमञ्जरीसारे] गन्धर्वकशापापगमो नाम
 सप्तमो विश्वामः ॥ [इति सप्तमं प्रयाणकम् ।]

अथाष्टमं प्रयाणकम् ।

वर्णमानविशेषांस्तांस्तानग्रेसरखेचरैः ।
 पश्यन् वसुन्धरोदेशानाशु स्वं देशमासेदम् ॥१॥
 चित्रामायमथाऽवोचं स एष शिखरी सखे ! ।
 यतः स्वहस्तिना हत्वा नीतास्त्वद्विषयं वयम् ॥२॥
 क्षणमात्रं स्थीयतामत्रैत्युक्त्वा यानादवातरम् ।
 एकमैक्षेऽनुगानेकगं^१ तत्र मतङ्गजम् ॥३॥
 ततस्तं प्रत्यभिज्ञाय चित्रमायमवादिषम् ।
 स एवायमहो ! वैरियमदण्डः करी मम ॥४॥
 [१ सरस्यदृष्टपारे यो मृत इत्यवधारितः ।
 उवाच सो विहस्याऽथ कुमारेदं सुदुर्धटम् ॥५॥
 न भूमिगोचरो दृष्टः करेणुः खेचरः कवचित् ।
 अन्यः कोऽपि भवेत् सोऽयं त्वदीयैव तु वारणः] ॥६॥
 तत्प्रोषिता यथा यामस्तथैव शि[बि]रं पुनः ।
 इत्यादेशात् तदाऽनीतमध्यारूढो निं गजम् ॥७॥
 प्रणम्यमानो राज्यैः प्रविश्य शिविरं ततः ।
 मदर्शनोत्पन्नजनोत्स्वासं स्वावासमत्रजम् ॥८॥
 तदङ्गणोपविष्टं मां द्रष्टुमीयुषि राजके ।
 सखेदोऽवैदमध्यापि युवराजः किमेति न ॥९॥
 राजसूनुर्जगादैको यदा लेखः कुमार ! ते ।
 दृष्टस्तदैव निभृतं निशीथे स विनिर्ययौ ॥१०॥
 उदीच्यां तं प्रयातं च प्राण्योतिषन्तुपानुजः ।
 अधारयन्मित्रंधरो निर्बधान्न तु स स्थितः ॥११॥
 निशम्य तद्वचरतसः सप्तिभिर्जवनैरहम् ।
 सम्प्रस्थितोऽनुगन्तुं त्वां कर्कमर्के इवोत्तराम् ॥१२॥

^१ Followed my many elephants. ^२ Here also the poet has missed an important point regarding the elephant episode. It is proposed to be supplied here thus. ^३ च्छवासं । ^४ वै । ^५ ननिव ।

चित्रमायो दिनान् कांश्चिदनुगम्य जगाद माम् ।
 त्वामानेतुं कुमारोहं व्याहृतो सुहुरार्थया ॥१३॥
 तन्मंया किमु कर्तव्यमथ सव्यथमभ्यधाम् ।
 भद्र ! गच्छास्ति निर्बन्धो बन्धोरन्वेषणे मम ॥१४॥
 वद मद्वचसा चैतामारभ्यः पुनरेष मे ।
 कार्यं तदैव खेदस्तन्न कार्यः कश्चिदार्थया ॥१५॥
 यथा भवति देवी च सप्रसादा सदा मयि ।
 तथा किञ्चित् प्रवर्तेथा इत्युक्त्वा तं व्यसर्जय[म] ॥१६॥
 अहं चान्वहमन्विष्यस्वामटव्यामथाविशम् ।
 तस्यामपश्यमश्वेनायातं गन्धर्वकं जवात् ॥१७॥
 उत्तीर्य मां ननामायमथाऽनामयभाषणम् ।
 विधायाहमघिश्रित्य शिलामेकां तमालपम् ॥१८॥
 को गन्धर्वक ! वृत्तान्तस्तदाऽभूत् प्रस्थिते मयि ।
 ज्ञाता वयं कुतोऽत्रस्थाः किमायातस्वसुखुकः ॥१९॥
 सोऽवदत् प्रस्थिते देवे स्थित्वा काञ्चीन्द्रजा क्षणम् ।
 आपृच्छतैकशृङ्गादौ गन्तुं तिलकमञ्जरीम् ॥२०॥
 साऽपि वदगमनोद्घिमा तां विना स्थातुमक्षमा ।
 अत्रापि सखि ! सुप्रापं स्नानं क्रीडाद्विनिश्चिरे ॥२१॥
 सुलभं कन्दमूलादि मन्दिरोद्यान एव मे ।
 यद्वा ते दर्शयामीति तामुक्तौद्यानमानयत् ॥२२॥
 यत्र यत्रासितं तत्र भवता तत् तदान्वहम् ।
 तदर्शनापदेशेन पश्यन्ती व्यचैरच्चिरम् ॥२३॥
 अर्धानुरोधस्थितया साद्वै काञ्चीन्द्रकन्यया ।
 विनोदैः साऽनयद् वीणावादनादैर्दिनानिमान ॥२४॥
 अद्य तु प्रातरेवासौ स्वसौघशिखरस्थिता ।
 पश्यन्ती त्वप्यथं चित्रमायमायान्तमैक्षत ॥२५॥
 ततो मलयमुन्दर्यां विलक्षं चक्षुरक्षिपतं ।
 साऽप्यपृच्छदुपेतं तं कुमारः किमु नागतः ? ॥२६॥

स प्रणम्याऽवदद् देवि ! सिंहलेन्द्रसुतः सुहृत् ।
 कुमारस्यास्ति समरकेतुर्नाम भियामभूः ॥२७॥
 स चात्तद्विप्रहेण मया गन्धर्वकाङ्गया ।
 हृतं कुमारमन्वेष्टुं कान्तारेऽविशदुत्तरे ॥२८॥
 इतो गतः कुमारोऽपि वाहैर्वेगात् तमन्वगात् ।
 तमपश्यन् बहु भान्त्वा तदेव प्राविशद् बनम् ॥२९॥
 एवमस्मिन् वदत्येव हा ! कुमार ! तवाप्यहो ! ।
 सुकृती स कृतोऽरण्यवासक्लेशाय वेधसा ॥३०॥
 इदं वदत्येवायाता भोहं मलयसुन्दरी ।
 स्वयमाश्वेष्य तामेवंसुवाच खेचरेन्द्रजा ॥३१॥
 स वयस्यः कुमारस्य संस्तुतस्तेऽपि किं सखि ! ।
 किञ्च तस्येव हेतुर्न बनवासे तवाप्यसौ ॥३२॥
 साऽमौषिष्ठ मुहुः पृष्ठा सखि ! तिष्ठ किमप्यहम् ।
 श्रुत्वा कुमारकान्तारक्लेशमीशै^१ न जलिपतुम् ॥३३॥
 सा बभाषे सखि ! क्लेशमीदशं सहते स किम् ? ।
 स्थित्वा त्वदाश्रमे भित्र नान्वेष्यति खेचरैः ॥३४॥
 सा व्याहरदिहागन्तुमक्षमः क्षितिगोचरः ।
 अथो मामादिशद् देवी त्वां समानेतुमाश्रमे ॥३५॥
 निजं विमानं विद्यामृतसहस्रं च मया सहै ।
 प्राहिणोदहमायां च चित्रमायाङ्किताध्वना ॥३६॥
 इत्युक्त्वा त्वैरितस्तेन तद्यानमहमास्थितः ।
 आगां मलयसुन्दर्या आश्रमं सपरिच्छदः ॥३७॥
 तत्र लौहित्यशिविरात् कल्पतेष्टार्थश्च खेचरैः ।
 त्वदीयादर्शनेनैव दूयमानोऽनयं दिनान् ॥३८॥
 अन्यदा सैन्यतः प्राप्तः सुखासीनं प्रणम्य माम् ।
 शङ्खपाणिरिदं रत्नकोशाध्यक्षो व्यजिज्ञपत् ॥३९॥
 कुमार ! स्वर्गिणो हर्षः श्रीदत्तोर्मिक्या सह ।
 प्रयाणकाळे^२ ते विघ्नशान्त्यै देवेन मेऽर्धितः ॥४०॥

तदेव धारितः काञ्चमेतावेन्तं ममैन्तिके ।
 अत्रायातेऽधुना स्वामिन्यहमेनमिहानयम् ॥४१॥
 तदयं गृह्यतामित्थमुक्त्वा रत्नकरण्डकात् ।
 हारं विधुनिदाभोधेः^५ सहोर्मिकमुदक्षिपत् ॥४२॥
 तमहं तु पुरादृष्टमिव स्पृष्टमिवोरसा ।
 चितं^६ विमृश्य विस्मेरोऽभ्यधां गन्धवकं पुरः ॥४३॥
 देव्यास्तिलकमञ्जर्याः कण्ठपीठं विनाऽस्पदम् ।
 नान्यदस्य तदा मुञ्च कण्ठेऽमुं चैटुलविषम् ॥४४॥
 मुद्रया चानया 'पूतपाणिः काञ्चीन्द्रजा यथा ।
 देवार्चां कुरुते कुर्यास्तथेत्युक्त्वाऽयसर्जयम् ॥४५॥
 तस्यागैमिष्यतोऽन्येद्युमांगं पश्यन्तमेत्य माम् ।
 चेटी चतुरिकाऽबोचदिमं तिलकमञ्जरी ॥४६॥
 तव प्रहितवल्येवमुक्त्वाऽप्रे लेखमक्षिपत् ।
 वामाद्विण स्पन्दमानेऽहं सखेदस्तमवाचयेऽम् ॥४७॥ युमम् ।
 स्वस्त्येकशृङ्गो राजेन्द्रपुत्रं श्रीहरिवाहनम् ।
 अपारदुःखाकूपारमग्ना तिलकमञ्जरी ॥४८॥
 नत्वा विज्ञप्यत्येष कण्ठमाश्लिष्य मेऽधुना ।
 रुषेव त्वत्परीरम्भारमं हारो न्यवारयत् ॥४९॥
 तथाऽप्यैहमिहस्था वा तीर्थान्तरगताऽथवा ।
 यावज्जीवामि नो तावदुत्तार्यां^७ मैनसादिति ॥५०॥
 कथञ्चन विसृज्यैनां^८ तत्कालोत्थाघिबाधितः ।
 निशीथे निरयां^९ सैन्याद् मृगुपातकृतादरः ॥५१॥
 गत्वा वनाध्वना दूरमध्यारुढो गिरेस्तटम् ।
 कामदं तीर्थैमन्विष्यन्नेकमीक्षे नृपामजम् ॥५२॥
 धार्यमाणं दुकूलान्ते श्लिष्यमाणं च [पादयोः ।]
 [मुहुः प्रसादमानं च] राजपुत्र्या सवाध्या ॥५३॥
 वृक्ष्य तं द्विगुणोद्देशोऽवदं सौम्य ! कव गम्यते ।
 पादानतामिमां हित्वा बालामेकाकिन्तु वने ॥५४॥

१ त । २ त । ३ तवा । ४ of the ocean exatremly churned । ५ द । ० । ६ त । ७
 परिचितम् । ८ त्र । ९ स । १० तस्य नाग । ११ यां । १२ म्य । १३ र्य । १४ जद ।
 १५ या । १६ थ । १७ भि ।

स व्याहृतार्थ ! शैलेऽत्र शिखरे चण्डगहरे ।
 प्रपातसानुः संहारनामास्ते सार्वकामिकः ॥५५॥
 तत्र प्रपित्सुविद्याभृदनङ्गरतिरित्यहम् ।
 निवैदादचलं दुष्टदायादापहतास्पदः ॥५६॥
 एषा नैवस्तुषा प्राणान् प्रथमं मोक्षमुखुका ।
 तद् दण्डुमक्षमं मङ्ग्लक्ष्य यातमेवं रुणद्वि मास् ॥५७॥
 अथाह विस्मृतात्माधिरात्रं किमु बालक ॥ ।
 क्षपयस्यात्मनोऽस्यात्मच वर्पुर्वयसि नूतने ॥५८॥
 राज्यं गृहण मे सज्जोऽन्यस्मिन्नपि तवेष्मिते ।
 सोऽवदन्नन्दतादैर्य ! राज्यं त्वयेव तावक्षम् ॥५९॥
 अस्ति मे मन्त्रसङ्घातः क्रमायातः फलेग्रहिः ।
 देवताविष्ठितः साध्यः पुंसा धैर्यकसम्भाना ॥६०॥
 तदाराधनलब्धाधिविक्रमः क्रमिकं पदम् ।
 महां देहीति तद्वाक्यमहमयम्भूष्पागम[म्] ॥६१॥
 तेनाऽथ विधिवद् दत्तविश्वमन्त्रेण दर्शितम् ।
 शिक्षिताराधनोऽविक्षं गम्भीरं गिरिगङ्गरम् ॥६२॥
 तेनोपनीतपुष्पादि निस्तन्दः संयतेन्द्रियः ।
 त्रिसन्ध्यं निश्चिरे स्नात्वाऽभ्यर्थ्य विद्यादिदेवताः ॥६३॥
 बद्धपव्यासनस्तत्र प्रारेषे मन्त्रसाधनम् ।
 ध्यानेऽथ ^{१०}यातुधानो मे विघ्नमाधातुमौययुः ॥६४॥ युग्मम् ।
 केचित् कोशलनाथस्त्वामानेतुं प्राहिणोदिति ।
 केचिच्चतुरिकावेषघारिणो लेखमक्षिपन् ॥६५॥
 केचिदूचुर्वैयस्यस्ते दिष्ट्या दृष्टोऽस्ति वर्द्धसे ।
 केचिच्च चित्कृते ताम्यत्यलं तिलकमञ्जरी ॥६६॥
 वीक्ष्य मां निच्चलं तेऽनुतेनुर्जातु दवानैलान् ।
 निर्धारात्मजातुचित् सिंहनादानपि कदाचन ॥६७॥

इत्यश्रान्तोपसर्गस्य कुर्वतो मन्त्रसाधनम् ।
 गतेषु षट्सु मासेषु स्वल्पशेषे जपे मम ॥६८॥
 क्षिपन्ती दीपिकेवाङ्महसा सहसा तमः ।
 एका सुरवधूरत्य पुरो मधुरमन्यधात् ॥६९॥
 दिक्षु सत्त्वनिषेदे ! चक्षुनिषेदे तत्र सत्त्वतः ।
 प्रज्ञपती-रोहिणीमुख्या देव्योऽष्टापि समाययुः ॥७०॥
 तत् ते प्रियं किं यच्छाम एवमुक्तोऽहमन्यधाम् ।
 किं प्रियं वियुतस्यैवं मित्रेण प्रियया च मे ॥७१॥
 तदनन्तरगतेरस्यै प्रियं कुर्वन्तु "देवताः ।
 साऽब्रवीदमुनाऽप्यन्यत्वार्थार्थाभ्यर्थितो भवान् ॥७२॥
 श्रूयतां विजयाद्देऽस्मिन्नुत्तरश्रेणिभूषणम् ।
 पुरमस्ति सुरावासनिभं गगनवल्लभम् ॥७३॥
 तत्र विकमबाहुः श्रीनिवासैकनिकेतनम् ।
 आसीच्चकी विरोधिकीकेलिरोधिभुजार्गलः ॥७४॥
 नलिनी गलितश्रीका कान्दिशीकालिमालिका ।
 किञ्च क्रन्दत्ययं चक्रस्तीरन्तरगतप्रियः ॥७५॥
 इत्यादिवाक्यैर्दिवसावसाने चारणोदितैः ।
 भावितानित्यभावोऽर्भूद् विषयेषु स निःस्फृहः ॥७६॥
 जिनोक्ते' चामुना मुक्तिपुरीवर्त्मन्युरोक्ते ।
 शाक्यबुद्धिरथोद्दिग्नस्तन्मन्त्री राज्यचिन्तया ॥७७॥
 अपश्यन् गोत्रजं राज्यधरमित्येनमादिशत् ।
 गच्छाऽनङ्गरते ! तूर्णमेकशङ्गास्त्यशृङ्गिणि ॥७८॥
 वयस्यान्वेषणायातं कुमारं हरिवाहनम् ।
 तत्रोपायैर्निजैर्विद्यासाधनैकधियं कुरु ॥७९॥
 अयं हि प्राक्लनेनैव संस्कारेणोपकारकृत् ।
 प्रार्थितं तेऽन्यथा नैव कर्ता प्रकृतिवस्तः ॥८०॥

१ त्व । २ त्व । ३ दि । ४ One syllable is more than expected in this quarter. The meaning is "of one who has no other choice."

५ द्व । ६ र्थम् । ७ त्व । ८ चू । ९ प । १० हाः । ११ कत ।

अष्टापदादिहायातैरुपास्य मुनिपुज्जवम् ।
प्रागूजन्मास्य ममाख्यातं वीरसेनादिखेचरैः ॥८१॥
तन्निःशङ्कं प्रवर्त्स्व तं देवस्य पदं यथा ।
सधः सिद्धमहाविद्यमिहानीय निवेशये ॥८२॥
इत्युपदेशादिहागत्य दम्पत्तेर्मरणच्छैलात् ।
नियोजितो दयालुस्त्वं विद्यानां साध[ने] नु नः ॥८३॥
तदनेनाप्रहेणाल्मेता मानय देवेताः ।
चैक्री भवोत्तरश्रेणेः० शाक्यबुद्धेः कुरु प्रियम् ॥८४॥
इत्युक्त्वान्तर्बभूवाऽसौ ततोऽभूद् दुन्दुभिष्वनिः ।
तेनाहृताः [र]सामेत्य प्रणेमु[ः] खेचेरश्वराः ॥८५॥
[अथ प्रयाणविमुखं विमाने विनिवेश्य माम् ।
विजयार्द्धगिरिशृङ्गं चण्डगङ्गरनामकम् ॥८६॥
नीत्वा च वारिभिस्तत्र मणिकुम्भसमाहृतैः ।
अभिषिच्योत्तरश्रेणिराज्ये नेमुः क्रतार्थिनः] ॥८७॥
दैवज्ञेनाऽथ विज्ञसं प्रत्यग्रें० पुरदंशसा” ।
प्रवेशाय पुरे पुण्यं लग्नं गगनवल्लभे ॥८८॥
अहं तिलकमञ्जर्या वियोगविधुरोऽन्यधाम् ।
चक्रसेनतृपौवासवार्चां० वेत्तीह कश्चन ॥८९॥
अथ द्वाःस्थोऽवदद् देव ! सम्प्रत्येव० समागतः ।
कोऽन्यस्ति दक्षिणश्रेणिर्दिक्षुः द्वारि दारकः ॥९०॥
तेनादेशादथाऽनीतमैक्षे गन्धर्वकं मुदा ।
स प्रणम्योपविष्टुच पृष्ठः साश्रुरभाषत ॥९१॥
तदा देव ! त्वदादेशान्मुद्रयाऽपित्तिया करे ।
स्मृतजन्मैन्तरेवाप खेदं मलयसुन्दरी ॥९२॥

१८ । २ One syllable is more than expected in this quarter. ३ स्थ । ४ लाम । ५ प । ६ य । ७ औः । ८ का । ९ Here also there is a gap because the episode of anointing Harivāhana as their king by the Vidyadhara is omitted. The lacuna is therefore filled up. १० मत्स्यः । ११ स्थ । १२ मृश । १३ द । १४ च ।

चन्द्रोतपैन् हरेण देवी तु हृदयस्पृशा ।
 म्लानवक्त्राम्बुजाऽवादीत् प्रत्यभिज्ञाय देव ! मास् ॥९३॥
 गम्भीर्वक ! कुतो हारं कुमारः प्राप्तैवानमुम् ।
 ततोऽहं व्याहरं देविं ! मेघवाहनभूमृता ॥९४॥
 नलं गतवता शक्तिवतारजिनमन्दिरे ।
 ज्वलनप्रभनाम्नोऽयं सुरादासादितः पुरा ॥९५॥
 मध्येवैमुद्दिरत्येव देवी मोहमुपागमत् ।
 चिराय प्राप्त चैतन्यं चन्दनव्यजनादिभिः ॥९६॥
 पृच्छत्त्वमानांपि सा नारथ्यत् सखीनां मोहकारणम् ।
 विज्ञना च गमयाच्चके चक्रवाकीव तां निशाम् ॥९७॥
 प्रातर्गुरुजनं ज्ञातवृत्तमायान्तमादृतम् ।
 अवैमन्यैव साऽचालीत् तीर्थालीवन्दनच्छब्दात् ॥९८॥
 अथ गीर्वाणपूज्यस्य निर्वागेनादिमप्रभोः ।
 आरूढमहिमानं सा प्रापदष्टापदाचलम् ॥९९॥
 भावितीर्थकृतां स्वस्वमानवर्णविराजिनीः ।
 नमन्ती प्रतिमास्त्रं भरतेश्वरकारिताः ॥१००॥
 स्थाने स्थाने नमस्यन्ती चारणश्रमणानपि ।
 तत्कालकलितज्ञानमेकमालोकयन्मुनिम् ॥१०१॥
 संस्तौयमानं सानन्दैः सुरासुरेनभश्वरैः ।
 प्रणम्य तमुपाविक्षत् पुरतः सपरिच्छदा ॥१०२॥ कुलकम् ।
 भवान्तरकथास्तेन कथ्यमाना महामना ।
 सदुःखं शृण्वती वीक्ष्य वीरसेननृपोऽभ्यधात् ॥१०३॥
 भगवन् ! दक्षिणश्रेणिचक्रवर्तितनूडैवा ।
 यौवनस्थाऽप्यसौ जाता पुरुषदेविणी किमु ? ॥१०४॥

१ चन्द्रं । २ ता । ३ क्रः । ४ ष्ये ५ लोक ६ न । ७ च । ८ भा । ९ स ।
 १० तृ । ११ स्व । १२ ह ।

कि वा 'कल्यापि कल्ये^१सौ+ सहसा मोहमागमत् ।
 कि च त्यक्तविभूषाऽपि हारं कणे वहत्यमुम् ॥१०५॥
 तदेतत् कथ्यतां नाथ ! महन्मम कुतूहलम् ।
 इत्यानतेन तैनासौ पृष्ठोऽवादीत् त्रिकालवित् ॥१०६॥
 जीवः संसारचक्रेऽस्मिन् स्वशुभाशुभकर्मभिः ।
 भ्राम्यमाणो मृदः पिण्ड इवैति बहुरूपताम् ॥१०७॥
 मानुषत्वं सुरोऽप्येति निर्यक्त्वं नारकोऽपि च ।
 कल्योऽप्यार्त्तत्वमीशत्वं दासोऽपीशोऽपि दौसताम् ॥१०८॥
 सौर्धर्मवासी येनासीत् सुनासीरसमः सुरः ।
 विमानमाश्रितो लीलावतंसं ज्वलनप्रभः ॥१०९॥
 आसन्नच्यवनश्चासौ परोपक[रणाद] विना ।
 बोधि प्रेत्यापि दुःप्राप्तं मत्वा स्वर्गाद् विनिर्गतः ॥११०॥
 प्रवृत्ति वेदितुं तस्य प्रिया खेदवशंवदा ।
 प्रियङ्गुसुन्दरी* नाम जग्मूदीपमथाऽगमत् ॥१११॥
 संहैवा[गर]या पत्युद्दीपान्तरमुपेषुषः ।
 ज्वलनप्रभमित्रस्य वियोगेन सुमालिनः ॥११२॥
 सा प्रियंवदेया सादै विजयं पुष्करावतीम् ।
 मत्वा नत्वा जयन्तात्यमप्राक्षीत् तीर्थनाथेऽकम् ॥११३॥
 स्वामिन्नस्मि सखीयं मे वियुक्ते भर्तुरन्तिकम् (?) ।
 प्रस्थिते कथय "क्वैतत्सङ्गमो नौ भविष्यति ॥११४॥
 घर्मावासिः कथं वा 'स्यान्मर्त्यलोकावतीर्णये ।
 ततो भगवताऽभाणि कल्याणि ! श्रूयतामिदम् ॥११५॥
 अत्रैव भरतक्षेत्रे धरित्रीकुण्डलोपमौ ।
 १५विद्येते एकशृङ्गश्च रत्नकूटश्च पर्वती ॥११६॥

१ ल्या । २ ल्ये । + कल्या=healthy, कल्ये=yesterday. cf. निरामयः कल्यः । अग्र ०
 II vi 57. ३ ता । ४ ते । ५ गी । ६ दो । ७ स्व । *प्रियङ्गुमञ्जरी in the
 Ms. It is by slip of pen either of the author or of the scribe.
 ६ साहे । ९ प । १० मा । ११ स्कै । १२ त्वा । १३ सु । १४ दा । १५ बी ।

भवत्योर्भविताऽभीष्टसङ्गमः क्रमशस्तयोः ।
 घर्माप्तिरेककालं तु दिव्यालङ्कारदर्शनात् ॥११७॥
 इति श्रुत्वैकशृङ्खाद्रौ कल्पद्रुपरिवेषिणा ।
 दिव्येन जिनहर्म्येण पावनाभ्यन्तरावनिम् ॥११८॥
 मनोरमास्त्यमारामं निर्माण्याश्रयमात्मनः ।
 प्रियङ्गुसुन्दरी तेस्थौ प्रियागमसमुत्सुका ॥११९॥
 प्रियंवदाऽप्यथाऽधाप्य रत्नकूटनगोपरि ।
 जिनालयं रत्नमयं स्वप्रियस्पृहया स्थिता ॥१२०॥
 आयान्तीमन्यदा नन्दीश्वरादिषु विहारिणीम् ।
 प्रियङ्गुसुन्दरी देवीमपश्यत् कमलासनाम् ॥१२१॥
 अग्रतो धृतयानां तां गच्छद्वप्रपरिच्छदाम् ।
 यियासुमेव सा वीक्ष्य रुषाऽभाषत कि सखि ॥१२२॥
 नेहोत्तरसि कि स्नेहोऽधुना मयि तवापि न ।
 श्रीः स्माह वेशमनोऽहानि निर्गताया बहूनि मे (३) ॥१२३॥
 बचो मे तदिहस्थाया: श्रुणु प्रातः प्रियंवदा ।
 विष्णणा रत्नकूटाद्रौ मया दृष्टा सखी तव ॥१२४॥
 सा प्रसीद गृहाणेदमातिथ्यं समयोचितम् ।
 इत्युर्दीर्यं ममाङ्गुल्यां स्वाङ्गुलीयकमक्षिपत्* ॥१२५॥
 तया तवेति सन्दिष्टमभाग्यैर्मेऽयथाकृतम् ।
 सर्वज्ञस्यापि वाक्यं यन्नायाद् भ्राता भवत्पतेः ॥१२६॥
 क्षीणमायुर्च मे जन्मान्तरे तन्मेऽ स्मरिष्यसि ।
 मत्कारिते सनाथत्वं चैत्ये कारयितासि चै ॥१२७॥
 श्रुत्वेति साऽपि सोद्देहाऽथोचे सखि ! सनाथताम् ।
 अस्मिन् कतिपयाहस्तु कर्ता मत्कीर्तनेऽपि⁺ कः ॥१२८॥
 कं चार्थये गतः कालः स यत्राज्ञाकराः सुराः ।
 ममासन्नथ तददुःखदुःखिता श्रीरभाषत ॥१२९॥

१ आ २ तोस्थो । * This important point is not mentioned even in the original prose-romance, viz., the TM. ३००८० । ४ मा ५ व ६ । सत्त्वाचा । ७ न । + =temple.

मा विधास्त्वं मुघा खेदं मयेदं ससि ! सुश्रुतम् ।
 सा॒ निजं व्याजहारथ प्रतीहारं महोदरम् ॥१३०॥
 त्वया मुक्तप्रमादेन प्रासादेऽमुत्र तत्र च ।
 उपद्रवः क्षुद्रजनाद् रक्षणीयः प्रतिक्षणम् ॥१३१॥
 इत्युक्त्वा सत्वरं प्राप निजमैन्दिरमिन्दिरा ।
 प्रियङ्गुसुन्दरी प्रेयः सङ्घेमं नासदत् पुनः ॥१३२॥
 एषा तथाऽप्यसंज्ञातविद्वेषा सर्वविद्विरि ।
 पुण्यमावर्ज्य पूर्णायुस्यक्तवैकियविप्रहा ॥१३३॥
 विजयैर्देहैवतीर्थप विद्याधरधरापते ।
 पुत्रीत्वं तामवेहि त्वमिमां तिलकमञ्जरीम् ॥१३४॥
 असौ दृढपतिप्रेमसंस्कारा पुरुषान्तरे ।
 अस्थादस्थापितप्रीतिश्चिरं प्राचि दिने पुनः ॥१३५॥
 दृष्टा हारमिमं जातस्मृतिमोहं जगाम च ।
 कण्ठे प्रेयानधाद् गच्छनित्यमुं च न मुञ्चति ॥१३६॥
 अथ प्रभो ! स ज्वलनप्रभः कथमभूदिति ।
 सहर्षपर्षदा पृष्ठः स महिंरभाषत ॥१३७॥
 अत्रैव भरते शक्रावतारे हारमादरात् ।
 साकेतपतये मेघवाहनाय वितीर्थ सः ॥१३८॥
 अग्नानन्दीश्वरे तत्र निजमित्रं सुमालिनम् ।
 गिरा संवेगदायिन्या जिनधर्मम[बोध]यत् ॥१३९॥
 पुनरेत्य मर्यैलोकभरतैरावतादिषु ।
 अहंतामानैर्च भक्त्या सप्तत्याम्यविकं शतम् ॥१४०॥
 प्रार्पित चरमदेहस्य खेचरेन्द्रश्रिया सह ।
 जन्मान्तरेर्जयित्वाऽसौ॑ पूर्णायुरवतीर्थ च ॥१४१॥
 मयैव दत्तविद्यस्य साकेतपुरभूमृतः ।
 तर्तस्यैवं तर्नयत्वेन बभूव हरिवाहनः ॥१४२॥

अथ दृष्टवा मुनिः प्रष्टुकामां मलयसुन्दरीम् ।

[भू]यो बेभाषे कल्याणि ! श्रुणु वृत्तं सुमालिनः ॥१४३॥

सम्यग्दर्शनसंलीनः सं च्युत्वा* सिंहलेख्यमूर्त ।

सुतः समरकेतुः श्रीचन्द्रकेतुनरेशितुः ॥१४४॥

इति सदसि तदीयप्राच्यजन्मस्वरूपं

निखिलमपि निगद्य प्रोत्थिते तत्र साधौ ।

विदितभवैविवर्तेप्रोषितामन्दशोकः

स सुखचरलोकः स्वं स्वमोक्षं प्रयातः ॥१४५*॥

इति श्री[तिलकमञ्जरीसारे] प्रागभवपरिज्ञानो नामाष्टमो विश्रामः ।
[इत्यष्टमं प्रयाणकम् ।]

१ भ । *Having descended. Note the peculiar use of the root च्य in the Jainistic sense. २ लब्ध । ३ द ।

* The author's verses are 141. The restoration of the gaps by the editor adds more verses and brings the total to 145

अथ नवर्म प्रयाणकम् ।

ततश्चागत्य सानन्दविषादा पद्मण्डपम् ।
 देवी मुनीनामातिथ्यमन्नदानादिना व्यधात् ॥१॥
 भुक्ते परिजने भुक्त्वा तां कुथास्तरणस्थिताम् ।
 ऊचे काञ्चीन्द्रजाऽगत्य बनात् कृतफलाशना ॥२॥
 अधुनाऽलि ! किमाधेयं स्थेयं कान्यप्यहानि किम् ।
 गिराविह विहर्त्तव्यं किं वा तीर्थान्तरेष्वपि ॥३॥
 सदुःखं साऽप्यभाषिष सखि ! सम्प्रति कम्पते ।
 अकस्माद् दक्षिणं चक्षुर्न जाने किं भविष्यति ॥४॥
 अथागत्याऽगदद द्वाःस्था देवि ! प्रास्थापि यत् त्वया ।
 प्रस्थानसमये नेतुं कुमारं शिविरं निजे ॥५॥
 दिद्क्षुद्वारि विच्छायश्चित्रमायः स तिष्ठति ।
 श्रुतेति किञ्चननावादीद् देवीसाध्वसरुद्धवाक् ॥६॥
 ततो मलयसुन्दर्या मोचितः सोऽप्यबोचते ।
 तदा देवि ! त्वदादेशादेकशूङ्गं नगं गतः ॥७॥
 अन्वेषयं कुमारं तं न तु कापि व्यलोकयम् ।
 तद्वृत्तं ज्ञातुमादिश्य खेचरानहमागमम् ॥८॥
 श्रुतेति सान्तःशोकोग्निधूमेनेव गतव्युतिः ।
 ऊचे मलयसुन्दर्यैऽनर्थोऽस्यायं भवकृतः ॥९॥
 तदुच्चिष्ठ प्रतिष्ठस्व तमन्वेषयितुं स्वयम् ।
 स हि त्वद्रमनज्ञाने न जाने किं व्यवस्थति ॥१०॥
 इत्युक्ता यानमारुद्ध सा भवन्तं समन्ततः ।
 समन्विष्यैकशूङ्गादौ सायमायतनं गतीं ॥११॥
 तत्रोद्विग्नभवत्सैन्यलोकेन विहितानतिः ।
 दूरस्थैव जिनं स्तुत्वाऽध्यारोहन्मैठमूर्द्धनि ॥१२॥
 तत्रानिष्टानि देवस्य धर्मयन्ती तानि तानि सा ।
 कृच्छ्रामनमलयसुन्दर्यैऽथास्यमानाऽनयन्तिशाम् ॥१३॥

१ द । २ य । ३ प्र । ४ तः । ५ को । ६ स्व । ७ व्यः । ८ ष । ९ ज

१० गतः । ११ व । १२ स्वा ।

जिनसआंजिरे प्रातनिविष्टा वेति कथन ।
 वृत्तं कुमारेस्यात्रेति स्वमपृच्छत् परिच्छदम् ॥१४॥

अथं संदीपनो नाम तामेभाषत खेचरः ।
 देवि ! प्राचिंदिने चित्रमायादेशाद् विचिन्वता ॥१५॥

श्रुतं मया निषादेभ्यः स कुमारो यथा किल ।
 अधिवैताढ्यमारुढः प्रपातं सार्वकामिकम् ॥१६॥

अतस्तु न कवचित् किञ्चिज्जातमित्यत्र शैसति ।
 अङ्गे मलयसुन्दर्याः साऽपत्तैऽन्मोहविहला ॥१७॥

चिरेणानुचरीवृन्दाकन्देनैव प्रबोधिता ।
 आदिशद् विश्वजगतीजिनाचार्यवर्चने सखीः ॥१८॥

मूलचैत्ये स्वयं चैत्य स्तंवयित्वा जगदुरुम् ।
 अर्चयित्वा च साऽवोचद् दुःखितप्राणिवत्सर्वे ! ॥१९॥

अपुण्यभागिनस्त्यक्तंसुरक्तजनसन्निधेः ।
 जनस्यामुर्ध्य शरणं विभो ! भव भवान्तरे ॥२०॥

एवं सवाध्पा विज्ञप्यादृष्टपारसरोवरे ।
 निरुद्ध्यमानौऽप्यालीभिरथाऽचालीत् प्रपित्सया ॥२१॥

अथ श्रुतसुतामृत्युवाचेनार्तेन चक्रिणा ।
 षष्ठितोऽन्येत्य प्रैकर्षस्यो वेत्रपाणिवर्यजिज्ञपत्* ॥२२॥

त्वयिता देवि ! मद्भाँड़दिशत्युचित्तमुङ्गितुम् ।
 जोवितं ग्राभवारुढप्रेमणः पत्युर्वियोगतः ॥२३॥

किन्तु श्रुतापदाऽप्यव निमित्तैर्निश्चितं शुभैः ।
 शुभं मया कुमारस्य षड्भिर्मासैस्तु दर्शनम् ॥२४॥

इयन्तं स्थीयतां कालं वर्त्सयोसुक्यापि तत्^{२०} ।
 इत्युर्क्ता सौऽपि तत्राऽस्थादछहचं हि गुरोर्वचः ॥२५॥

१ न । २ वि । ३ तज्ज्ञा । ४ ये । ५ प । ६ ल । ७ का । ८ सुष्ठु ।
 ९ नी । १० तंया । ११ ए । *One syllable more than necessary.
 १२ ज्वावा । १३ त्या । १४ स्वा । १५ तेनि । १६ त । १७ द । १८ क । १९ शो ।

ततः फलाशना भूमि[शब्द्या] त्वदर्शनाशया ।
 अहनोनान्+ गमयामास षण्मासान् वनवासिनी ॥२६॥
 अथाद स्व(श)स्तनमहं दिनभीक्षितुमक्षमः ।
 इममिष्टतनुत्यागः प्रपातभृगुमार्गमम् ॥२७॥
 आरुद्धस्त्र च प्राणिधातरक्षणदीक्षितैः ।
 वद्याघरैरिहेदानी देवस्यानीय दर्शितः ॥२८॥
 इति गन्धर्वके देव्याः पूर्ववृत्तं प्रजल्पति ।
 स्मरामि स्म सुखं सर्वं गीर्वाणभवसम्भवम् ॥२९॥
 क्षणं स्थित्वा स्मृतेः सद्यः सुखद्विषि [समुत्सुकः] ।
 वृत्ते तिलकमञ्जर्याः कार्यान्तरपराङ्मुखः ॥३०॥
 गन्धर्वकाय नेपथ्यं दत्त्वाऽथ जिनमन्दिरम् ।
 एकशृङ्गशिरोरत्नमगच्छं सपरिच्छदः ॥३१॥
 श्रीनामेयमिहाभ्यर्च्ये पश्यन्मण्डपसम्पदम् ।
 प्रेक्ष्य प्रशस्तिं सर्वे [ष]र्लिपिवर्णोल्कीर्णमवाचयम् ॥३२॥
 आभाष्य दर्शनोल्लासिमुर्द मलयसुन्दरीम् ।
 गन्धर्वके स्ववृत्तान्तं बक्तुमुक्त्वा तदन्तिके ॥३३॥
 द्वाःस्थोपदिश्यमानाऽधात् [त]मारामं प्रविश्य च ।
 कदलीमन्दिरान्तःस्थां मृणालग्रायमूषणाम् ॥३४॥
 विषण्णाभिर्वयस्याभिः प्रयुक्तशिशिरक्रियाम् ।
 दूरादेवावलोके स्म देवी तिलकमञ्जरीम् (?) ॥३५॥
 दिष्ट्यासि वर्द्धसे देवि ! प्राप्तः श्रीहरिवाहनः ।
 श्रुत्वेति लोकाद् विहिताभ्युत्थानां तामवादिषम् ॥३६॥
 नतस्तु सम्ब्रमेणालमङ्गेनैव क्रुशेन ते ।
 प्रेमर्खन्यज्ञिचतमित्युक्त्वा हेमपीठे निविष्टवान् ॥३७॥
 अत्रान्तरे भवानेव प्राप्तो गन्धर्वकान्वितः ।
 गजोपेहारात् प्रारभ्य सुहृदो दर्शनावधि ॥३८॥
 इति स्ववृत्तमावेद्य विरते हरिवाहने ।
 पौर्णवर्तीं स सर्वोऽपि जनः सम्मदमासदत् ॥३९॥

+ =Less by one day. १. द्वा । २ म । ३ भा । ४ नमा । ५ क्षि । ६ न्मु ।
 ७ स्त । ८ छे । ९ क्षि । १० ते: । ११ प्र । १२ श । ५अभिवानचिन्तामणि । IV, 118

अङ्गराजस्तु मुषित इवाविष्ट इव क्षणात् ।
 मूच्छां क्षणाच्च चैतन्यमावहन्मौनमाश्रयत् ॥४०॥
 कुमारोऽपि तमालोक्य नूनं पूर्वभवस्मृतेः ।
 सेशोकोऽयमिति ज्ञात्वा धीरः स्वस्थं इवावदत् ॥४१॥
 युवराज ! पुराजन्मभुक्सौख्यानि संस्मरन् ।
 पृथग्जन इवेत्थं किं विमुद्यसि मुहु[मुहुः] ॥४२॥
 किञ्च तैः साध्यते स्वल्पैः [स्वप्न]सङ्कलितैः फलम् ।
 तद् विधेहि घियं धीर ! कायें कालोचितेऽधुना ॥४३॥
 दर्शयोत्कैःठितायाः स्वं काञ्चीभूपभुवश्चिरात् ।
 सा हि ते जन्मद्वितयप्रिया मोहं वितन्वती ॥४४॥
 बनप्रवेशात् प्रैभृति त्वदुदन्ते तिरोहिते ।
 मृत्योरप्यधिकं दुःखं वहमानाऽवतिष्ठते ॥४५॥
 अवदत् सोऽपि यथेवं तत् कुमार ! समादिश ।
 अस्मदागमनोदन्तहरं कञ्चन्नभश्चरम् ॥४६॥
 अहं स्वयंप्रभारागात् कृतागाः* प्रेक्षितुं क्षमः ।
 तस्या नैवास्यमित्युक्त्वा रिथते द्वाःस्था व्यजिज्ञपत् ॥४७॥
 किञ्चिद् विज्ञप्तुमायातो द्वारेऽस्ति खचरेशितुः ।
 विचित्रवीर्यदेवस्य पुमान् कल्याणकाभिषः ॥४८॥
 विजनं क्रियतां देव ! इयाकर्णोत्थिते* जने ।
 स्वराप्रवेशितो नत्वा सोऽपि लेखं पुरोऽक्षिपत् ॥४९॥
 अवाचयत् कुमारस्तं स्वस्तिश्रीमत्त्रिकूटतः ।
 राजा विचित्रवीर्यः श्रीनिर्जितस्वर्गसम्पदि ॥५०॥
 विजयाद्वौत्तरश्रेणौ लोकोत्तरगुणाश्रयम् ।
 महौजसं महाराजनन्दनं हरिवाहनम् ॥५१॥
 संयोज्याभ्युषिपर्यन्तपृथिवीविजयाशिषा ।
 प्रीणात्यैमन्दमालिङ्गच स्वदेहारोग्यवार्त्या ॥५२॥

१ भ । २ स्व । ३ ना । ४ य । ५ ष ।

* This indicates that स्वयंप्रभा and प्रियंवदा were two different beloveds of सुमाली and this clears the point referred to in the कृतविप्रियः प्रियंवदाभावतः प्र[मृ]ति, in TM. p. No. 421 (21 ff). ६ ष्णो । ७ स्य ।

सङ्कल्पे सिंहलाधीशसुतं त्वद्भातरं वस्म् ।
 मयौ मलयसुन्दर्या विवाहः प्रस्तुतोऽधुना ॥५३॥
 वल्कलैरेव संवीता नीता चायुष्मती गृहम् ।
 लग्नं प्रतिष्ठितं मित्रज्ञातिवर्गो निमन्त्रितः ॥५४॥
 मत्सङ्कल्पस्ततः स्वल्पजनजल्पविबाधितः ।
 नेयः कल्पायुषा नायमुपहासकथामिति ॥५५॥
 कुमारोऽथ तमूचेऽत्र शुवराजः कथं श्रुतः ।
 अज्ञातकुलशीलश्च तातेन कथमादृतः ॥ ५६॥
 स चाख्यत् प्रस्थिते देवे गतायां हास्तने दिने ।
 हम्यं तिलकमङ्गर्या प्रारब्धेऽथ महोत्सवे ॥५७॥
 सखी तिलकमङ्गर्या प्रमोदविकसन्मुखी ।
 मृगाङ्गलेखा नाम श्रीपत्रलेखां व्यजिज्ञपत् ॥५८॥
 वर्द्धसे देवि ! काञ्चीन्द्रसुतावरसमागमात् ।
 द्वितीयेनोत्सवेनेति विज्ञप्याथ यथाश्रुतम् ॥५९॥
 पुरस्तिलकमङ्गर्या देवेनैव निवेदितम् ।
 वरं मलयसुन्दर्या: सिंहलेन्द्रसुते जगौ ॥६०॥
 श्रुतेति साऽवदच्चित्रलेखे ! मलयसुन्दरीम् ।
 इहानयाहं पश्यामि येनोद्वाहं द्वयोरपि ॥६१॥
 साऽप्यूचेऽनुपगन्धर्वदत्तं कृत्यमिदं तत्र ।
 परं विचित्रवीर्येण कार्यमित्यादिशन्मुनिः ॥६२॥
 तदादिशसि “चेद् गत्वा तमेवात्र प्रवर्त्ये” ।
 देव्यादिष्टाऽथ सा सर्वमन्वितिष्ठद् यथोचितम् ६३॥
 मयेति सर्वं विज्ञतं देवादिष्टं तवाधुना ।
 जामाता प्रेष्यतामाशु लग्नमासन्नमेव यत् ॥६४॥
 आस्ते काञ्चीपतेलोको वैरालोकनलोलुभः ।
 श्वैश्रगन्धर्वदत्ताऽपि सुतापाणिप्रहोत्सुका ॥६५॥
 प्रशान्तवैराश्रमत आनीतोऽवैव दुर्बला ।
 तरङ्गलेखाऽप्युदगादस्तृहा गन्धर्वकागमे ॥६६॥

तेनेत्युके समाहृय सुहृदं हरिवाहनः ।
 लेखं संदर्श्य वृत्तान्तमाद्यत् कल्याणकोदितम् ॥६७॥
 विहस्य व्याजहरेदमध्यापि युवराज ! क्रिम ।
 विलम्बसे समुत्तिष्ठ कुरुष्व गुरुशासनम् ॥६८॥
 यतः काञ्चनोन्दजा दृष्टे त्वयि त्यक्षयति वल्कले ।
 इत्युक्त्वा तं सुवेलादौ प्राहिणोत् सपरिच्छदम् ॥६९॥
 सविस्मयः स्वयं चायं सायं स्वावासमवजत् ।
 विभातायां विभावर्यां सभामण्डपमागमत् ॥७०॥
 तत्रासीनस्य तस्यैत्य चक्करेननिदेशतः ।
 नृपाभिषेकमाङ्गल्यं प्रधानपुरुषाः व्यधुः ॥७१॥
 अथरोग्योपलम्भाय प्रत्यंह प्रहितैर्जनैः ।
 दर्शितप्रीत्यैसौ चक्करेन चक्किणमीक्षितुम् ॥७२॥
 मेखलासङ्गिनौ चारुरचनाभङ्गमायताम् ।
 विजयार्द्धश्रियो वेणि दक्षिणश्रेणिमागमत् ॥७३॥
 आकर्णिणतागमदगीतः प्रत्युदगम्य कृतोत्सवः ।
 चक्कभृच्चक्करेनस्तमावासेऽनयदात्मनः ॥७४॥
 तत्राहारं कृतानेकोपचारस्तमकारयत् ।
 यियासुश्र ययाचेऽसौ किञ्चित् कालमवस्थितिम् ॥७५॥
 इद्धस्तिलकमञ्जर्याः प्रेमपाशेन सोऽप्यथ ।
 सस्मितास्यस्तदेवास्य वचनं प्रत्यपद्धत ॥७६॥
 अन्यदा निरव्येऽहि समाहृत महीभुजा ।
 आदिष्टपुरशोभैन भोजितज्ञातिपद्किना ॥७७॥
 राजा श्रीचक्करेन दत्तां तिलकमञ्जरीम् ।
 पाणिग्रहोचिताकल्पां विविवत् पर्यणायि सः ॥७८॥
 स्थित्वा श्वशूजनप्रीतिकृते कान्यप्यहानि चै ।
 याचकानुभयश्रेण्याः कृत्वा त्यागादयाचकान् ॥७९॥
 सौभाग्यमञ्जरीं कृत्वा पुरस्तिलकमञ्जरीम् ।
 जयवारणमारुढो विघ्नातपवारणः ॥८०॥

विद्याधरपरिवारश्चारणस्तुतविक्रमः ।
 क्रमादाप नमत्पौरं पुरं गगनबलभम् ॥८१॥
 अत्येदसुतवधूरुपविस्मेराभिः पुरन्द्रिभिः ।
 प्राविक्षत् प्रेक्षमाणोऽसौ सौधं प्रगुणमङ्गलम् ॥८२॥
 समं तिलकमञ्जर्या नवं निधुवनोत्सवम् ।
 सुखेनानुभवन्नेष प्रीष्मकालमजीगमत् ॥८३॥
 ततश्च दिवसेऽन्यस्मिन् प्रधानपुरुषानसौ ।
 प्रेषयामास समरकेतुमानेतुमादृतः ॥८४॥
 युवराजोऽपि स वरागमनप्रीतचेतसा ।
 नीत्वा विचित्रवीर्येण खेचरेन्द्रेण मन्दिरे ॥८५॥
 विधिकारितैकाश्चीन्द्रसुतापाणिग्रहोत्सवः ।
 स्थित्वा दशदिनान्यापत् पुरं गगनबलभम् ॥८६॥
 तस्य प्रहौङ्कृतः प्रेष्मा दत्तवान् हरिवाहनः ।
 प्रभुत्वमुत्तरशेणोरधिकारपदे समम् ॥८७॥
 अजन्मसञ्चरद्विद्याधराख्यातपराक्रमम् ।
 अन्यदा तं समाहूय परिच्छेदपरिष्कृतम् ॥८८॥
 प्रशस्ते वासरे भूमिवासवो मेघवाहनः ।
 निवेशायामास यथाविधि हैमाँसने निजे ॥८९॥
 तदनु स्वयं च पृथिवीभूदात्मनः प्रभृति स्वभावपरिभावनादृतः ।
 दधदङ्गभूरिदगुरुक्षमार्भं परलोकसाधनविधौ धियं दधौ ॥९०॥
 राज्यं श्रीहरिवाहनोऽपि विजिताशेषद्विष्णुमण्डलं
 सत्त्वानामभयप्रदानप्रवैहृदध्वानस्वनदिङ्गमुखम् ।
 १० कल्पत्वा शैशवसेविसेवैकेजनप्राज्यप्रसादं जग-
 त्येकच्छत्रमर्कशीकृत[गुण]स्फीतं सदाऽपालयत् ॥९१॥

इति [श्री]तिलकमञ्जरीसारे राज्यद्वलाभो नाम नवमो विश्रामः ॥
 [इति नवमं प्रयाणकम्]

१ लु । २ ण । ३ रैन । ४ स्क । ५ सा । ६ त । ७ य । ८ त्वा । ९ प ।
 १० इस्ता । ११ न ।

[ग्रन्थकर्तुः स्ववृत्तनिवेदनम्]

अणहिल्लपुरस्यातः पल्लीपालकुलोदभवः ।
 जंयत्यशेषशाखज्ञः श्रीमान् सुकविरामनः ॥१॥
 सुशिलष्टशब्दसन्दर्भमद्भुतार्थं रसोर्मि यत् ।
 येन श्रीनेमिचरितं महाकाव्यं विनिर्ममे ॥२॥
 चत्वारस्तनुजास्तस्य उयेष्टस्तेषु विशेषवित् ।
 अनन्तपालश्वके यः स्पष्टां गणितपाठिकाम् ॥३॥
 धनपालस्ततो नव्यकाव्यशिक्षापरायणः ।
 रत्नपालः स्फुरत्प्रज्ञो गुणपालश्व विश्रुतः ॥४॥
 धनपालोऽप्यतुंश्वापि पितुरश्रान्तशिक्षया ।
 सारं तिलकमञ्जर्याः कथायाः किञ्चिदग्रथत् ॥५॥
 इन्दु-दर्शन-सूर्याङ्क(१२६१)वत्सरे मासि कातिंके ।
 शुक्लाष्टम्यां गुरावेष कथासारः[:] समर्पितः ॥६॥
 ग्रन्थः किञ्चिदभ्यधिकः शतानि द्वादशान्यसौ ।
 वाच्यमानः सदा सद्दिव्यावदकैँ च नन्दतात् ॥७॥
 ॥ मङ्गलमस्तु । श्रीरस्तु ॥

India's Gramin Bhawan

Appendix-A

Index of Metres in the TMS.

- (1) अनुष्टुप्—All other verses excepting the following ones in the following metres.
- (2) षट्खी—VI. 140
- (3) मञ्जुभाषणी—IX. 90
- (4) मन्दाक्रान्ता—I. 160
- (5) मालती—VII. 161
- (6) मालिनी—III. 139; VII. 141
- (7) शार्दूलविक्रीडितम्—I. 122; V. 168. IX. 91
- (8) शिखरिणी—VII. 162
- (9) सम्बरा—IV. 129
- (10) हरिणी—V. 167

Appendix-B

Index of peculiar words and usages.

अङ्गम् भानयत्	ii 110	कुशलं युधम् प्रसादतः	ii 45
अङ्गम्	iii 82	कैवर्तकुल०	iii 56
अङ्गलीयकं...प्रस्थापय	ii 5	कोणे स्थित्वा	i 78
अङ्गालक	ii 54	क्षामकुक्षि	i 78
अद्वे: पक्षम्	iii 75	खण्डीघटत्	ii 59
भूनपेक्षितनेहाः	iv 83	खेलायितैः	ii 122
अपीतापायनः	ii 44	चितम्	viii 43
अभ्युत्थानविधायिनी	ii 20	चित्रन्यासस्थिरः	iv 2
अन्पतुष्	Epilogue 5	चित्रलिपिस्थिरा	iv 2
अवनीन्दोः अङ्गजन्मा	iii 139	चौरैफल्लवितम्	iii 66
अश्रस्त	vii 64	च्यवनसूचकम्	i 52
अहोनान्	ix 26	जङ्घालं तुरङ्घमम्	iv 13
अंहि	i 99	जातं तवागारं मम	iii 45
आयलक	iv 28	जिनायतनसम्पद्	i 49
अरात्यवस्कन्दः पपात्	ii 67	डिण्डीरवल्लरी	iii 88
आलेखयदोष	iii 106	तन्त्रीस्थानमित्रीकृताङुलिः	iv 35
आलेख्यलीलापटः	iii 139	तारिका	iii 79
ईक्षणपीयूष	iii 92	तरितया तथा	iv 23
उत्स्वासम्	viii 8	तस्य शरदां दशार्द्धं यथौ	ii 35
उत्पर्याणवाजि०	ii 64	तिमिश्रम्	vii 11
उदक्तवापिकापङ्काम्	ii 53	निर्यामियुवा	v 119
उदगणितम्	ii 48	दवथुव्यथा	iv 21
उद्गिरामि	i 4	दायितासने	iii 104
उन्मणिस्तम्भम्	i 36	द्रारिद्र्यविच्छेदं कृत्वा	ii 31
उन्मुख्	iii 6	दुरितारतेः	iv 10
उव्वीश	ii 3	दृक्षयातिथ्यम्	i 61
कथागुम्फः	i 5	देवताराघनम् आधेयम्	i 26
कण्ठञ्जवरावहः	i 67	ध्वजोदूधरम्	ii 12
कण्ठपीयूषम्	iii 92	नामसाम्यभ्रमस्पृशा	iii 129
करेष्टत्वा	ii 116	नावं प्रवणय	iii 73
कल्या	viii 105	निखातविजयस्तम्भः	i 99
कल्ये	viii 101	निर्विचारं प्राणः	i 62
कारागृहम् भमोचयत्	ii 32	निंदा समागमत्	ii 25

नौवारः	iii 59	लावण्यमधु	iii 119
न्यज्ञद्वपुः	iii 93	लेखजयध्वनि	vii 94.
न्यज्ञित	ix 37	वक्षोजवाससम्	iii 41
पटम् उदजीघटत्	iv 1	विदधे अवतारणमञ्जलम्	ii 10
पत्रखण्डकम्	iii 5	विद्धरूपाणि	iii 125
पत्रप्रायदुकानन	iii 14	विद्याभृत्	iv 8
पल्लवितप्रीतिः	ii 119	विद्राणनिद्र	iv 51
परि प्रत्युतरेणापि नास्मि सम्भाविता	vii 125	विश्ववाच्छितयोः	i 10
परिवद्धकं	iv 12	वैधवी लेखा	v 63
परीहास	iii 53	वंशः उदितः	i 17.
पहुद्वर्ष	ii 50	व्याख्युटता	iii 133
पाणिसंश्लेष	iii 42	व्याख्युदय	v 39
पारेऽकृपारम्	iii 32	व्येषु पट्टवन्धादि विदधे	ii 99
पूर्वभवत्रयःप्रेमस्थेम्	iii 122	शार्दूलाजिन	i 70.
पृतनाषाङ्क	ii 73	शिविरं सन्न्यवेशारम्	iii 26
प्रगुणीकृतमाङ्गल्यम्	ii 9	शिवाफेकारडामरः	ii 70
प्रत्त	i 58	स्लथावज्ञः	ii 105
प्रजिज्ञाय	iii 24	श्वासध्यामलाधराम्	vii 118
प्रसूज्य अशूणि	ii 87	षष्ठीजागरणे जाते	ii 33
प्रयाणैः	iii 26	सन्तोषम् आयान्तु	i 6
प्रान्तानुपालिनी	iii 121	सन्देशकः	iii 134
बहु जीवनं वितीर्णे	iii 54	समनीनहत्	ii 92
भवाद्वाशम् एभिः कार्यं भावी	i 81	समाभवत्	iii 72
भवापातम्	i 47	सालङ्कारां चकार	ii 22
भुज्जानकज्ञन०	ii 14	साहसावजितश्रीकम्	ii 106
भूनाथः	i 68	सेनान्यः सन्निधेयम् इदम्	ii 6
भूमिवासव	iv 6	सौधम् आसदत्	ii 13
मज्जिनी अज्जिनी	iii 78	सैन्यसौहित्य	iv 28
मनःकपिम्	i 31	संवरीतुम्	iii 44
महद्धिकः	i 48	सिंहलेषु परी	iii 23
यन्त्रगोलकनिष्ठप्रसादि०	ii 57	स्थानस्थानान्तमाङ्गल्य	ii 12
यन्त्रदन्तुरगोपुर	ii 53	स्पष्टवर्णीभूतवचःकमम्	ii 37
याम्याम् आशां सोमन्तयन्	iii 63	स्फुतोः मन्दायामानायाम्	iv 3
ङ्गपकथाप्रमा	i 9	स्फोटितेभक्टचिछदः	ii 62
लक्षपार्वतवक्षसम्	i 70	स्वप्नप्रशंसन	ii 27
लग्नसाधकः	iv 15	स्वस्त्र	ix 79
ललन्ती	iii 119	स्वावासम् आसदत्	ii 117

Indira Gandhi National
Centre for the Arts